

1. POJAM I PREDMET MEĐUNARODNOG POSLOVNOG PRAVA

Međunarodno poslovno pravo je skup pravnih pravila kojima se regulišu međunarodni ekonomski odnosi. To je disciplina koja se povezuje sa privrednim pravom, međunarodnim javnim pravom, međunarodnim privatnim pravom, i drugim granama prava. Za predmet proučavanja obuhvata međunarodne pravne odnose, promet roba i usluga i s tim u vezi se zaključuju međunarodni ugovori. Međunarodna plaćanja, sudstvo, privredne arbitraže su opšteg karaktera i predmet izučavanja jedne države koje se javljaju u međunarodnim poslovnim odnosima.

Međunarodno poslovno (privredno) pravo predstavlja skup pravnih pravila kojima se regulišu međunarodni ekonomski odnosi. To je mlada pravna discipline koja afirmaciju dobija u zadnje vreme. Određeni autori smatraju da treba da ima status posebne pravne discipline, a postoje i oni koji smatraju da se ne može raditi o posebnoj grani prava. Razvojem međunarodnih ekonomskih odnosa međunarodnog poslovnog opštenja između poslovnih (privrednih) subjekata iz različitih država i uvećanog prometa robe i usluga na međunarodnim relacijama nužno je egzistiranje posebne pravne discipline, kao što je Međunarodno poslovno (privredno) pravo.

Predmet izučavanja Međunarodnog poslovnog prava su:

- međunarodni privredni odnosi, kako u sferi prometa roba tako i usluga i svi međunarodni privredni ugovori koji se u vezi sa tim prometom zaključuju između privrednih subjekata iz različitih država
- međunarodna plaćanja, međunarodno sudstvo i međunarodne privredne arbitraže
- međunarodne privredne i ekonomske organizacije opšteg i regionalnog karaktera
- privredne organizacije jedne države koje se kao subjekti javljaju u međunarodnim poslovnim odnosima.

Predmet izučavanja Međunarodnog poslovnog prava bilo bi kongentno imperativno pravo države, koja je posebno značajna kao ograničavajući faktor međunarodnih poslovnih opštenja. U imperativno pravo spadaju svi oni instituti koji se odnose na spoljnotrgovinsko, devizno i carinsko poslovanje i režim ili uslovi izvoza i uvoza, uslovi za obavljanje spoljnotrgovinskog prometa, privremeni uvoz i izvoz, obavljanje poslovnih delatnosti u inostranstvu, strana ulaganja u međunarodnom poslovnom pravu, carinska ograničenja, devizna ograničenja i dr.

Međunarodno poslovno pravo izučava i norme i pravila dispozitivnog karaktera. To su pravila koja privredni subjekti svojom voljom ugovaraju i odnose se na regulisanje njihovih ugovornih odnosa. Postoji autonomija volja ugovornih partnera, ali je ona u delu međunarodnog poslovnog prava dobrim delom i ograničena. Ograničenja slobode ugovaranja i autonomija volje poslovnih subjekata u dve ili više različitih država, vrlo je često predviđena i diktirana od strane ekonomski jačih subjekata u međunarodnom poslovanju.

Subjekti Međunarodnog poslovnog (privrednog) prava – kao subjekti Međunarodnog poslovnog (privrednog) prava, pojavljuju se međunarodna zajednica, država, kao i društva koja obavljaju određene privredne delatnosti. Međunarodna zajednica nije subjekt prava, pa samim tim i nije subjekt međunarodnog poslovnog (privrednog) prava. Međutim, vrlo često, međunarodna zajednica indirektno postaje značajan faktor međunarodnog poslovnog (privrednog) prava.

Ujedinjene Nacije (UN) mogu neke države i da isključe od međunarodnog poslovnog (privrednog) opštenja, uvođenjem raznih mera zabrana i ograničenja uvoza, izvoza, transporta roba, vršenja usluga i sl., kao oblika sankcija za neko njihovo ponašanje koje međunarodna zajednica sankcioniše, kao nedolično i neodgovarajuće.

Država je subjekt međunarodnog prava, a time i međunarodnog poslovnog (privrednog) prava. Ona stupa sa drugim državama u mnoge ekonomske i poslovne odnose, zaključuje u vezi s tim ugovore, državne sporazume, a vezi sa ekonomskom razmenom roba i usluga. Na bazi ovih ugovora, preduzeća i društva konkretizuju nizom ugovora generalne ugovore, odnosno opšte ugovore, između dve ili više država.

2. IZVORI MEĐUNARODNOG POSLOVNOG PRAVA (PRIVREDNOG, TRGOVINSKOG)

- **Međunarodno javno pravo**
- **Međunarodno privatno pravo**
- **Domaće zakonodavstvo**

Međunarodno poslovno pravo crpi izvore iz međunarodnog ugovornog prava, koje zaključuju određene države, bilo bilateralne ili multilateralne. Domaće zakonodavstvo se odnosi na niz zakona kao što su Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju, Zakon o deviznom poslovanju, Zakon o preduzećima, koncesijama, stranim ulaganjima itd.

Zakon koji prati materiju MPP je Zakon o obligacionim odnosima.

Postoji više vrsta izvora međunarodnog poslovnog prava, kao što su na primer izvori koji potiču iz međunarodnog javnog prava (međunarodno izvori i međunarodno običajno pravo) izvori koji potiču od međunarodnog privatnog prava, izvori koji potiču iz autonomnog domaćeg zakonodavstva, izvori iz autonomnog međunarodnog trgovinskog prava kao što su tipski ugovori, običaji i uzanse, opšti uslovi poslovanja, kodifikovana prava.

❖ Izvori koji potiču iz međunarodnog javnog prava

Međunarodni ugovori se odnose na međunarodne ekonomske i privredne odnose, a predstavljaju značajan izvor međunarodnog poslovnog (privrednog) prava. Radi se o dvostranim ili višestranim ugovorima koji se u pravu nazivaju i konvencijama. Dvostrane konvencije se nazivaju bilateralnim konvencijama i njih najčešće zaključuju iz oblasti međunarodnog poslovnog prava i međunarodnih ekonomskih odnosa, određena država sa drugom državom i regulišući međusobno ekonomske i privredne odnose. Za međunarodno poslovno (privredno) pravo značajni su **multilateralni ili višestranu sporazumi i konvencije koje zaključuje više država međusobno, kao što je to bio Opšti sporazum o carinama i trgovini (GATT), tj. Sporazum o Svetskoj trgovinskoj organizaciji (STO), kao organizacija koja je formirana umesto GATT-a.**

Konvencije predstavljaju snažan izvor međunarodnog poslovnog prava i obavezne su za zemlje koje su pristupile i ratifikovale takve međusobne konvencije. Od trenutka ratifikacije ista konvencija predstavlja čak i snažniji izvor prava u odnosu na domaće zakonodavstvo i domaće propise. U slučaju sukoba (kolizije), ratifikovane konvencije i domaćeg zakona, jaču pravnu snagu ima pravna norma iz međunarodne konvencije, nego pravna norma iz domaćeg zakona.

Međunarodno običajno pravo – u međunarodnom prometu roba i usluga pojavljuju se običaji, posebno oni koji se primenjuju dugi niz godina. Ovakvi običaji za dugom primenom često se kodifikuju ili prenose u druge izvore prava, na primer, međunarodne konvencije opšte uslove poslovanja. Mogu se pojavljivati običaji i uzanse za poslovanje na određenom tržištu ili u određenoj oblasti, delatnosti, kao na primer, prometni običaji.

Prometni običaji se često u međunarodnim trgovinskim odnosima javljaju kao nekodifikovani i nastaju stihijno u svakodnevnoj trgovinskoj praksi. Običaji su posebno značajni kada se radi o distancionim prodajama, isporukama robe, dostavljanja robe, tehničkim rešenjima u transportnim sredstvima pri prevozu robe u međunarodnom transportu. Poslovni običaji imaju znatno širu primenu od prometnih običaja, na primer, poslovni običaji u vezi sa projektovanjem i izgradnjom objekata i dr.

Poslovni običaji su opštiji i odnose se na određene grane i privredne oblasti, a prometni običaji na jedno preduzeće. Poslovni običaji predstavljaju određeni opšteprihvaćen način poslovanja pri obavljanju robnog prometa i vršenju usluga sa inostranstvom.

Kodifikovana pravila – nastala su dugom upotrebom i primenom određenih postupaka i pravila u međunarodnom poslovnim opštenjima. Kada se ti običaji dugim nizom upotrebe prihvate od većine poslovnih subjekata, posebno od ekonomski "jačih" dolazi do njihove kodifikacije od strane međunarodnih privrednih organizacija.

Međunarodna trgovinska komora u Parizu je izvršila kodifikaciju u međunarodnim trgovačkim poslovima međunarodne prodaje sa transportnim klauzulama i preuzimanja rizika, u vezi sa prevozom i oštećenjem robe u toku tog prevoza na jednu od ugovornih strana (prodavca i kupca), poznata kao **INCOTERMS**.

Opšti pravni principi u međunarodnom pravu predstavljaju značajne izvore međunarodnog poslovnog prava kojima se omogućava u mnogim državama zaštita određenih prava i interesa.

Princip uzajamnosti (reciprociteta) omogućava jednoobrazno postupanje u odnosu na svakog pravnog subjekta u dve različite države, posebno kod primene bilateralnih konvencija. Reciprocitet predstavlja značajan princip međunarodnog poslovnog prava. Po principu reciprociteta, **omogućava se konkretnom subjektu da ostvari neko pravo u određenoj državi, ali isto tako, da i subjekt iz te države (koja je takvo pravo dala) ima pravo da u toj državi (čiji subjekt ostvario neko pravo), realizuje takvo ili slično pravo.** Princip koordinacije tj. snaga u međunarodnom poslovnom pravu se pre svega može odnositi na subjekte međunarodnog poslovnog prava, gde isti treba da pri zaključenju i realizaciji međunarodnog poslovnih poslova, putem koordinacije svojih volje ugovaraju međunarodne privredne poslove. Ta koordinacija volja često se potiskuje u drugi plan od strane ekonomski "jačih" subjekata koji nameću svoju volju, diktiraju uslove pri zaključenju ugovora i dr.

❖ Izvori koji potiču iz međunarodnog privatnog prava

Međunarodno privatno pravo reguliše odnose pravnih i fizičkih lica, kao odnose sa građansko – pravnim stranim elementom, ali i odnose koji se odnose na međunarodno poslovno pravo (npr. Nacionalnost preduzeća i dr.).

❖ Izvori domaćeg prava

Domaće pravo, kao i domaće zakonodavstvo, stvara određene opšte akte kojima se regulišu određeni ekonomski odnosi sa inostranstvom. Tu se pre svega radi o zakonima, kojima se reguliše spoljnotrgovinsko poslovanje. To su kongentni propisi, imperativne prirode, koji čine ekonomski javni poredak jedne države. Domaći privredni subjekti ne mogu u svom poslovanju sa inostranstvom zanemariti pri zaključivanju i realizaciji poslovnih odnosa iz oblasti prometa robe i usluga, pozitivne zakonske propise svoje zemlje. Inostrani privredni subjekti, pored svojih autonomnih propisa, moraju imati u vidu domaće zakonodavstvo naše zemlje, kada su im poslovni partneri naši privredni subjekti.

U našem pozitivnom pravu može se istaći više zakona, koji su od posebnog značaja za međunarodno poslovanje naših privrednih subjekata ali i stranih privrednih subjekata: Zakon o spoljnotrgovinskom preduzeću, Zakon o deviznom poslovanju, Zakon o preduzećima, Zakon o stranim ulaganjima, Carinski zakon i dr. Za ugovore u međunarodnom poslovnom pravu, posebno je u našem pravu značajan Zakon o obligacionim odnosima. Ovaj zakon je osnovni izvor prava za ugovore u poslovnom pravu.

❖ Izvori prava koji regulišu međunarodne poslovne operacije

U ove izvore prava mogu se istaći oni izvori koji regulišu međunarodni robni promet i usluga. Radi se o građanskim i trgovačkim zakonicima ili drugim odgovarajućim izvorima prava koje donosi određena država, nacionalnim propisima javnog prava i sl.

❖ Autonomno međunarodno trgovinsko pravo

Pravila autonomnog međunarodnog trgovinskog prava dovode do pravne sigurnosti subjekata koje ista primenjuju u međunarodnim poslovnim odnosima i kao takve predstavljaju vrlo značajan izvor međunarodnog poslovnog prava.

❖ **Drugi izvori međunarodnog poslovnog prava**

Ovde spadaju tipski ugovori za razne poslove robnog prometa. Kao izvori međunarodnog poslovnog prava, mogu da posluže i opšti uslovi poslovanja (špediterskih, skladišnih i drugih organizacija), koji su doneti od strane nacionalnih granskih udruženja. Takođe, značajan izvor su i poslovni i proizvodni standardi.

❖ **Arbitražna praksa i praksa nacionalnih sudova**

Predstavljaju značajan izvor međunarodnog poslovnog prava. Arbitražna praksa usklađuje određeni nesklad koji postoji između pravila nacionalnih zakonodavstava.

3. NAČELA MEĐUNARODNOG POSLOVNOG PRAVA

Načelo slobodne trgovine – polazi od toga da je slobodna trgovina u principu bez ikakvih ograničenja i zabrana ustanovljena u korist međunarodnih poslovnih (privrednih) subjekata. Slobodna trgovina označava i slobodno formiranje cena, bez uplitanja sa strane, ograničenja od strane države i sl.

U vezi sa ovim načelom postavljaju se ustanove koje imaju za cilj da se unapredi slobodna trgovina ili ista oteža. Potrebno je istaći **institut monopola, preferencijala i izjednačenja**. Monopol je kao ustanova, suprotan principu slobodne trgovine. Subjekti koji imaju monopol u sferi proizvodnje, prometa, u dobroj meri ograničavaju slobodnu trgovinu drugim privrednim subjektima. Monopol je ograničenje, a često i isključenje principa slobodne trgovine za neke subjekte, a za druge neograničenu slobodu.

Preferencijalni institut omogućava povlašćeni položaj određenim privrednim subjektima. Država, kada je zainteresovana za uvećanu međunarodnu privrednu saradnju, razmenu sa određenom državom, daje domaćim subjektima niz preferencijala (povlašćene carinske stope, povoljnijeg režima uvoza) kako bi unapredila robnu razmenu sa određenim privrednim subjektima iz konkurentne države.

Izjednačenje tretmana poslovnih (privrednih) subjekata predstavlja i cilj savremene trgovine, odnosno slobodne trgovine, gde bi svi privredni subjekti uživali iste uslove poslovanja i bili bez diskriminacije. U međunarodnoj trgovini se to postiže, smatra se, putem sistema klauzue najvećeg povlašćenja, kojom se osigurava podjednako postupanje prema svima.

Načelo slobode saobraćaja i slobode plovidbe – ima za cilj da se sloboda transporta i plovidbe na međunarodnim relacijama odvija slobodno. Na tom planu su donete mnoge konvencije koje pospešuju ovakvu slobodu. Međutim, kada se radi o slobodi plovidbe teritorijalnim i unutrašnjim vodama važe drugačija pravila, po osnovu međunarodne Konvencije o teritorijalnom moru i spoljnjem morskom pojasu. Istom konvencijom se utvrđuje da države prostiru svoj suverenitet i izvan svog kopnenog prostora i na unutrašnje vode i morski pojas pored obale koji se naziva teritorijalno more.

Sloboda suvozemnih i vazdušnih komunikacija – na međunarodnom planu pridružena je i sloboda suvozemnim (drumski, železnički prevoz) kao i slobodna vazдушna plovdba.

Načelo slobode transfera novca, novčanih vrednosti i dobiti – ovo načelo prati slobodu trgovine, i ima veliki značaj za razvitak međunarodnih ekonomskih i poslovnih (privrednih) odnosa. Na međunarodnom planu, zaključene su mnoge konvencije koje imaju za cilj unapređenje sloboda transfera novca i novčanih vrednosti, kao i doneti propisi i zakoni od strane niza država koji imaju za cilj da ispoštuju ovu slobodu transfera.

Princip (načelo) najpovlašćenije nacije – pod ovime se podrazumeva unošenje odredbi u međunarodni ugovor da će svaka strana ugovornica (država) priznati drugoj strani ugovornici

(državi) u određenoj oblasti uzajamna prava, povlastice i olakšice koje je ona dala ili će u budućnosti dati bilo kojoj trećoj državi.

Načelo reciprociteta – tj. uzajamnosti je značajno načelo za međunarodne privredne odnose. Ovo načelo omogućava uzajamno ponašanje država ugovornica tako što jedna ugovorna strana daje određene pogodnosti, povlastice, da bi druga ugovorna strana dobila odgovarajuću povlasticu ili pogodnost. U praksi se često primenjuje kod međunarodnih trgovinskih ugovora, posebno kad se tiče olakšica pri uvozu i izvozu roba, oslobođenja od plaćanja carina na proizvode...

Minimalni sistem – odnosno, minimalna pravila su skup pravila tj. njihov minimum koji određena država mora da obezbedi kao savremena međunarodna država stranim privrednim subjektima. Još nije standardizovan i često varira od zemlje do zemlje.

Načelo nacionalnog tretmana – podrazumeva izjednačavanje stranih subjekata sa domaćim privrednim subjektima. Putem ovog načela strani subjekt ne može imati lošiji pravni tretman od domaćeg privrednog subjekta. Domaća država obezbeđuje stranim licima ista prava koja imaju i domaća lica.

Preferencijalni tretman (klauzula povlašćenog položaja) – ovim tretmanom se postiže povlašćeno nastupanje određene države, odnosno njenih poslovnih (privrednih) subjekata i roba, poreklom iz te države, u drugoj stranoj državi, državi ugovornici. Ogleda se putem niza beneficija, pogodnosti, sniženja stopa, oslobođenja plaćanja carine...

Sistem pravičnog tretmana – ili sistemske nediskriminacije tj. jednakog i pravičnog postupka za sve zemlje i njihove privredne subjekte. Ovim sistemom bi trebalo dovesti sve privredne subjekte u jednake ili približno jednake uslove obavljanja nekih delatnosti u određenim državama. Razlikuje se od sistema najpovlašćenije nacije po tome što se isti faktički primenjuje i ne zahteva se od druge države da pruži iste ili slične pogodnosti.

4. SVETSKA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA (STO)

Svetska trgovinska organizacija pojavljuje se kao „naslednica“ – sledbenica GATT-a. Od 1. januara 1995. godine stupio je na snagu Sporazum o osnivanju Svetske trgovinske organizacije kojoj su pristupile sve ranije članice GATT-a.

Osnovne funkcije STO-a su: nadzor i sprovođenje multilateralnih i plurilateralnih trgovinskih sporazuma koji svi skupa predstavljaju STO, forum za multilateralne trgovinske pregovore, rešavanje trgovinskih sporova, nadzor nad nacionalnim trgovinskim politikama i saradnja sa ostalim međunarodnim institucijama.

Sporazum o stvaranju STO nastao je iz Urugvajске runde pregovora i sadrži više sporazuma, kao sastavnih delova nove organizacije. Radi se o sledećim sporazumima: Finalnom aktu Urugvajске runde koji sadrži akte multilateralnih trgovinskih pregovora, Sporazum iz Marakeša o osnivanju STO, Opštem sporazumu finalnog akta Urugvajске runde o trgovini i uslugama iz 1994. god. Uz sporazum o osnivanju STO dodati su u posebnim aneksima i

Sporazum o trgovini uslugama, Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine, kao i Opšti sporazum o carinama i trgovini. **STO nije prosto proširenje GATT-a.** Između GATT-a i STO postoje i određene razlike:

- GATT je predstavljao međunarodni multilateralni sporazum, dok je STO pravno lice-organizacija sa svojim sekretarijatom;
- GATT se primenjivao na privremenoj osnovi, a obaveze STO su stalne i potpune;
- pravila GATT-a su se primenjivala na trgovinu robom, dok se pravila STO –a primenjuju ne samo na robu već i na usluge i trgovinske aspekte prava intelektualne svojine;

- GATT je imao i sporazume multilateralnog i plurateralnog karaktera dok STO ima skoro sve sporazume multilateralnog karaktera i predstavljaju obavezu za sve zemlje članice;
- sistem rešavanja sporova u STO je mnogo brži i manje podesan za blokiranje u odnosu na GATT-ov raniji sistem;

Osnovni organ STO je **Ministarska konferencija** koju sačinjavaju su predstavnici zemalja članica STO. Ista konferencija sastaje se najmanje svake druge godine gde se donose odluke o svim pitanjima. Treba istaći da Generalni savet čine sve zemlje članice STO-a. On ispoljava svoje funkcije putem organa nadležnog za rešavanje sporova na način što prati primenu procedure za rešavanje sporova i kroz telo nadležno za reviziju trgovinskih politika-koje sprovodi koristan nadzor nad politikama zemalja članica.

Ministarska konferencija STO-a je osnovala još tri tela koja su odgovorna Generalnom savetu STO-a: Komitet za trgovinu i razvoj, Komitet za platno-bilansna ograničenja, Komitet za budžet, finansije i administraciju.

STO pored međunarodne trgovine, pod svoj režim uključuje i poljoprivredu, tekstil, usluge, direktne investicije koje utiču na trgovinu i intelektualnu-industrijsku svojinu.

STO se rukovodi određenim principima i načelima: status najpovlašćenije nacije, nacionalnom tretmanu odnosno trgovini bez diskriminacija, podsticaju razvoja i ekonomskih reformi, koncesijama u međunarodnoj trgovini.

Klauzula najpovlašćenije nacije podrazumeva da sva prava, prednosti, pogodnosti, privilegije i imuniteti koje jedna strana ugovornica odobri jednom proizvodu poreklom iz određene zemlje biće odmah i bezuslovno proširene na sličan proizvod koji je poreklom iz te zemlje ili je namenjen teritoriji svake druge strane ugovornice.

Nacionalni tretman podrazumeva da se takse i ostale unutrašnje dažbine kao i zakoni, propisi koji se odnose na prodaju, transport, kupovinu, stavljanje u prodaju, neće primenjivati na uvozne ili domaće proizvode kako bi se na taj način vršila zaštita nacionalne proizvodnje.

STO polazi od posebne važnosti **liberalizacije trgovine**, koja je nužna za rast i razvoj nacionalnih privreda. Kvote u međunarodnoj trgovini su gledano generalno, nepoželjne i zabranjene. STO posebno vodi računa o podsticanju razvoja i ekonomskih reformi, posebno kod zemalja u razvoju, a zemljama u razvoju daje određeni rok za prilagođavanje, s tim što im daje i određenu tehničku pomoć.

Veći deo članica STO su bile članice GATT-a, nekoliko zemalja pristupilo je kasnije kada su završile pregovore sa ovom organizacijom i potpisale Finalni akt Urugvajске runde. **Procedura pristupa** novih zemalja bi se ogledala u sledećem: u prvoj fazi Vlada države podnosi zahtev, mora dostaviti STO-u memorandum koji bi obuhvatio sve aspekte nacionalne trgovinske i ekonomske politike, što se odnosi na STO sporazume. Vlada stupa u pregovore sa zainteresovanim zemljama članicama STO-a u cilju davanja koncesija u sferi roba i usluga. Prilikom ponovnog stupanja naše zemlje u međunarodne organizacije posebno u STO, nužno je prilagođavanje naše zemlje zahtevima STO-a, što se pre svega ogleda u prilagođavanju spoljnotrgovinskog režima naše zemlje zahtevima STO-a, razrade legalnih mera zaštite, carinskih i vancarinskih instrumenata.

5. MEĐUNARODNI MONETARNI FOND (MMF)

MMF osnovan je 1945. god. kada je i stupio na snagu Statut međunarodnog monetarnog fonda usvojen formalno 1944. god. U Breton Vudsu (SAD). Statut MMF-a je od tada menjan u dva navrata 1969 i 1978. godine. **Članstvo u Fondu je uslovljeno članstvom u Svetskoj banci** (Međunarodnoj banci za obnovu i razvoj), pa postoji vrlo bliska veza između ove dve organizacije.

Na čelu MMF-a je **Savet guvernera sa izvršnim odborom**. MMF-om rukovodi generalni direktor koji kao organ predstavlja fond o kojeg bira Izvršni odbor MMF-a. Guverner emisije banke zemlje članice MMF-a je i član Saveta guvernera Fonda. Pet zemalja (SAD, Velike Britanije, Nemačke, Francuske i Japan) imaju najveći broj glasova i kod njih SAD imaju najviše glasova u Fondu.

Osnovni ciljevi MMF-a su razvijanje međunarodne monetarne saradnje, olakšavanje širenja i razvijanja međunarodne trgovine, održavanje razvoja proizvodnih snaga, zaposlenosti i realnog dohotka, devizne stabilnosti, uvođenje multilateralnog sistema plaćanja između država članica za tekuće transakcije sa ciljem da se eliminišu smanjivanje stepena prezaduženosti država i smanjivanje neuravnoteženosti platnih bilansa zemalja članica. Uloga Fonda je i garantovanje zemljama članicama mogućnosti pod jednakim uslovima, povremeno korišćenje sredstava Fonda, kako bi one popravile svoje platne bilanse.

MMF je u početku postavio kao prioritetno pitanje utvrđivanje pariteta valuta zemalja članica kao neophodnog uslova za razvoj međunarodne trgovine i razmene uopšte. Tokom 1949. godine je urađeno značajno prilagođavanje pariteta i sprovedene su mnoge mere devalvacije u zemljama članicama. Neke zemlje su utvrdile paritete svojih valuta u saglasnosti sa MMF-om, a neke su imale „plivajuće“ kurseve svojih valuta. MMF je bio protiv ovih plivajućih kurseva i smatrao je da su te mere privremenog karaktera. Kasnije je MMF insistirao da pozajmice iz fonda budu kratkoročne i utvrdio je posebnu kamatnu skalu koja je imala za cilj da natera zemlje članice da pozajmljena sredstva ovog fonda vraćaju što pre.

Svaka zemlja članica fonda ima 250 glasova i još po jedan glas za svakih 100000 US\$ svoje kvote. Sistem kvota je najvažnija karakteristika delovanja MMF-a i na osnovu kvote se određuje broj glasova zemlje članice, doprinosi i povećanja tih doprinosa. Kvota održava snagu privrede određene države. Svaka država članica Fonda plaća članarinu Fondu i ona je srazmerna kvoti koja je od MMF-a određena. To daje veliku prednost u upravljanju fondom i zemljama članicama čije su kvote velike, što je bio i uzrok stvaranje posebnog kluba razvijenih zemalja, na bazi opšteg aranžmana za zaduživanje.

Savet guvernera fonda određuje visinu članarine i da li će biti ista u vidu specijalnih prava vučenja ili u valuti zemlje članice. Ova specijalna prava vučenja emituje fond i raspodeljuje ih prema zemljama članicama da bi povećao postojeće rezerve. Nastala su 1969. god. Specijalna prava vučenja predstavljaju knjigovodstvenu vrednost koju MMF daje odobravanjem odgovarajućih iznosa na računima država članica.

Svakoј članici državi MMF-a se na osnovu učešća u novčanom potencijalu MMF-a određuju kreditne tranše koje zemlja članica može da koristi radi popravljavanja svog platnog bilansa. Ovo korišćenje sredstava fonda se vrši putem stand-by aranžmana ili direktnim vučenjem od fonda (drawings). MMF odobrava zemlji članici okvirni kredit koji ona može da koristi po određenoj dinamici u toku jedne godine. Uobičajeni vremenski period stand-by aranžmana je jedna godina, ali se na zahtev zemlje članice može produžiti ali taj rok ne može biti duži od tri godine.

Prvobitna funkcija **stand-by aranžmana** imala je kreditnu ulogu i cilj im je bio da zemljama članicama omoguće kupovinu stranih sredstava za plaćanje. Kasnije su se u MMF-u odobravali krediti i kada su kvote zemlje članice niže od potreba, s tim što je zemljama trebalo da omogući da u granicama svojih kvota kupuju valute. Oni su imali i funkciju da povećaju kreditnu sposobnost zemlje članice. Sredstva fonda su se skoro automatski odobravala ovim zemljama članicama koje su tražile finansijska sredstva do iznosa 25% svoje kvote u cilju rešavanja svojih platno-bilansnih poteškoća. Kada su sredstva tražena do visine 100% kvote zemlje članice MMF-a, tada se fond trebao uveriti da članica vodi odgovarajući ekonomski i monetarnu politiku u skladu sa ciljevima fonda. Kada se MMF uveri o potrebi odobravanje finansijskih sredstava zemlji članici, tada ih odobrava u granicama stand-by aranžmana.

6. MEĐUNARODNE EKONOMSKE ORGANIZACIJE REGIONALNOG KARAKTERA

➤ Regionalne ekonomske komisije UN-a

Posle osnivanja UN-a i posle određenih iskustava iz rada Ekonomskog i socijalnog saveta bilo je neophodno stvoriti komisije koje bi obuhvatile pojedina područja i tako su nastale četiri regionalne ekonomske komisije: za Evropu (1947 god) za Aziju i Daleki Istok (1948), za Latinsku Ameriku i za Afriku. Cilj ovih komisija je bio da se olakša ekonomska obnova Evrope i drugih zemalja, da se sačine i podrže studije ekonomskih i tehnoloških problema i problema razvoja.

Evropska komisija (ECE) predstavlja evropsku univerzalnu organizaciju koja preko svojih komiteta (za poljoprivredu, šumarstvo, čelik i dr.) i subkomiteta rešava probleme razvoja određenih poslovnih (privrednih) oblasti i grana, uspostavlja veću privrednu saradnju između mnogih država i dr. Sastoji se iz komisije, tehnoloških komiteta i sekretarijata. ECE je uradila niz tipskih ugovora kao što su za žitarice, za izvoz i uvoz meke rezane građe, za međuprivrednu prodaju južnog voća, uvoz i izvoz čvrstih goriva i dr.

➤ Organizacija za ekonomsku saradnju (OECD)

Osnovana je u Parizu 1948 godine i njoj su pristupile sve zemlje koje su bile korisnice Maršalovog plana. U trenutku osnivanja, status pridruženih članova su imale i Kanada i SAD. Njihov razlog pristupanja je bio ekonomski, jer su imale položaj kreditora zemljama članicama OEPS. 1960 god. SAD i Kanada su postale punopravni članovi i tada je izmenjen naziv – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). Organi ove organizacije su: Savet i Izvršni komitet.

Osnovni zadatak ove organizacije je na ekonomskom planu, u cilju usklađivanja uzajamnih delatnosti zemalja članica. Njena delatnost kao organizacije je i na planu liberalizacije trgovine, posebno u Evropi, kao i međunarodnih plaćanja.

U okviru OECD je 1953. godine stvorena i Evropska produktna agencija, koja za cilj ima unapređenje delatnosti i povećanja produktivnosti rada u industriji. Takođe, kao poseban organ OECD, stvoren je i Savet ministara za poljoprivredu i ishranu 1954. godine.

➤ Evropska zajednica (Evropska unija)

Tri organizacije su ranije smatrale se evropskom zajednicom: Evropska zajednica za uglj i čelik, Evropska ekonomska zajednica (Evropska unija) i Evropska zajednica za atomsku energiju. 1968 godine obrazuju se zajednički organi i donose zajedničke odluke u skladu sa ugovorom i osnivaju odgovarajuće zajednice (Ugovor o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik u Parizu 1951, Rimski ugovor o osnivanju EEZ 1957. godine i Rimski ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju 1957. godine).

➤ Evropska zajednica za uglj i čelik (CECA)

Osnovana je 1951. godine u Parizu, u cilju stvaranja ekonomski snažne grupacije za određena ključna privredna područja i u cilju razvoja privrede zemalja članica i podizanja životnog standarda stanovništva. Organi Evropske zajednice za uglj i čelik su Visoka vlast, Skupština zajednice, Specijalni savet, Savetodavni komitet i Sud pravde. Osnivanjem CECA stvoreno je zajedničko evropsko tržište za uglj, čelik i rude gvožđa.

➤ Evropska ekonomska zajednica (Evropska unija)

Bila poznata pod nazivom Zajedničko evropsko tržište (EEZ). EEZ je stvoren Rimskim ugovorom 1957 god., koji je stupio je na snagu 1.1.1958. godine, a zaključili su ga: SR Nemačka, Francuska, Italija, Holandija, Belgija, Luksemburg. Cilj EEZ je stvaranje zajedničkog tržišta, carinske unije i uzajamna privredna saradnja. 1955 godine su ukinute međusobne carine između država članova Evropske unije i stvoreno je jedinstveno tržište, u perspektivi je bila jedinstvena valuta. Organi Evropske unije su: Skupština, Savet komisije i Sud pravde.

➤ **Evropsko udruženje slobodne trgovine (EFTA)**

osnovano je 1959 godine u Stokholmu, u cilju unapređenja poslovnih (privrednih) aktivnosti zemalja članica, povećanje produktivnosti, obezbeđivanje finansijske stabilnosti, poboljšanja životnog standarda i sl. Članice su Austrija, Švedska, Norveška, Portugal, Švajcarska, Danska, Velika Britanija (dve poslednje bile članice do 1973. godine).

➤ **Latinsko-Američka zona slobodne trgovine (LAFTA)**

Formirana u Montevideu 1960. godine od strane Argentine, Brazila, Čilea, Meksika, Paragvaja, Urugvaja i Perua. Trgovina između zemalja članica zasniva se na 3 značajna principa koji su dominantni iz političkih razloga: stvaranje podjednake mogućnosti, dobrovoljnosti i neisključivosti.

➤ **Udruženje za slobodnu trgovinu zemalja Centralne Amerike (CAFTA)**

Osnovano je 1957. godine ugovorom o slobodnoj trgovini i ekonomskoj integraciji zemalja Centralne Amerike: Gvatemala, Honduras, Nikaragva, Kostarika i Salvador.

7. EVROPSKA UNIJA (EU)

Evropska ekonomska zajednica je u početku svoga rada bila poznata i pod nazivom Zajedničko evropsko tržište, iako to nije bio zvaničan naziv (Evropska ekonomska zajednica – EEZ – stvorena Rimskim ugovorom 1957. god.). Ugovor je stupio na snagu 1.1.1958. god., a zaključili su ga: Italija, Francuska, Savezna Republika Nemačka, Holandija, Belgija i Luksemburg.

Njen **cilj** je bio **stvaranje zajedničkog tržišta, stvaranje carinske unije i uzajamna privredna saradnja**. Zadnjih godina je taj cilj i ostvaren i stvorena je Evropska unija gde su od 1995. god. ukinute međusobne carine između država članica EU. Stvoreno je jedinstveno tržište sa perspektivom jedinstvene valute.

Ujedinjenje Evrope u ekonomskom smislu reči se javlja kao nužna potreba iz razloga što je ona bila pritisnuta između SAD-a i SSSR-a i imala je izbor da se ujedini ili da se priključi nekoj od postojećih ekonomskih sila.

Organi EU su: skupština, savet, komisija i sud pravde. Skupština EU se sastoji od predstavnika država koji donose odluke shodno ugovoru o osnivanju EEZ. Ugovorom je predviđeno da pojedine države imaju sledeći broj poslanika, a time i glasove: Francuska 36, SR Nemačka 36, Italija 36, Holandija 14, Belgija 14 Luksemburg 6. Zaseda po pravilu jednom godišnje.

Savet EU je organ koji donosi odluke bilo konsenzusom, kvalifikovanom ili običnom većinom. On je nadležan da usklađuje opštu politiku država članica i donosi odluke koje imaju za cilj da se uskladi njihova privredna politika.

Komisije kao izvršni organ ima 9 članova sa mandatom od 4 godine. Zadatak komisije je da brine o primeni ugovora i propisa koje donose nadležni organi EU.

Sud pravde kao pravosudni organ ima dužnost da obezbedi pravnu primenu Rimskog sporazuma. Sastoji se od 7 sudija.

Osim već navedenih ciljeva EU, zajednica **ima cilj i da se ostvari ekonomska ekspanzija i podigne životni standard u državama članicama**. To se može postići uklanjanjem carinskih i kvalitativnih ograničenja, stvaranjem zajedničke tarife prema trećim zemljama, uklanjanjem barijera za slobodnu cirkulaciju robe, radne snage, usluga i kapitala, stvaranjem zajedničke ekonomske politike u oblasti agrara i saobraćaja, izjednačavanjem zakonodavstva u zemljama članicama i dr.

Svi navedeni zadaci EU planirani su da se ostvare u tri etape u trajanju od po četiri godine. Krajnji cilj zajednice je da se postigne ne samo jedinstveno tržište nego i potpuna monetarna i

carinska unija. Zajednica podrazumeva međusobno ukidanje carine između država članica i uvođenje zajedničke carinske tarife prema trećim zemljama.

Jedinstvenim evropskim aktom iz 1986. god. uveden je i novi organ, Evropsko veće, koje sačinjavaju šefovi država i vlada članica, kao i predsednika Komisije Evropske zajednice. Članom 8 Jedinstvenog evropskog akta iz 1986. god. se predviđa da svaka evropska država može zahtevati da postane članica i zahtev podnosi Savetu EU, koji o tome se izjašnjava jednoglasnom odlukom.

Da bi jedna država mogla da pristupi EU potrebno je da ispuni određene **uslove**:

- geografski uslov – da se država nalazi u Evropi
- ekonomski uslov – da u toj državi postoji slobodna tržišna privreda sa određenom stopom razvoja
- politički uslov – da se radi o državi u kojoj postoji demokratski sistem i višepartijski parlamentarni sistem.

SFRJ je imala određene sporazume o saradnji sa EU. To je bio trgovinski sporazum SFRJ i EEZ zaključen 1970. god., kada je naša zemlja dobila tretman najpovoljnije nacije, kako u pogledu carina i dažbina koje se preuzimaju prilikom uvoza robe i tako i pri izvozu i drugim pogodnostima kao na primer, prilikom obavljanja carinskih formalnosti i carinjenja. Naša zemlja je u trgovinskoj razmeni sa EEZ imala bogatu razmenu roba, kao i veliki izvoz naših proizvoda, mesa i mesnih prerađevina i dr. Posle ukidanja ekonomskih sankcija od UN očekuje se dalja ekonomska saradnja između naše zemlje i EU.

8. AUTONOMIJA VOLJE I OGRANIČENJE AUTONOMIJE VOLJE (SLOBODE UGOVARANJA)

Princip ili načelo autonomije volje manifestuje se u sledećem:

- ugovorne strane su slobodne da izaberu svoj ugovornog partnera, sa kojim žele da zaključe odgovarajući ugovor
- ugovorne strane su slobodne u pogledu izbora vrste ugovora u međunarodnom poslovnom pravu
- ugovorne strane, po pravilu, slobodno regulišu sadržinu ugovora.

Načelo autonomije volje je sloboda ugovaranja i podrazumeva da ugovorni partneri slobodno odlučuju da li će zaključiti neki ugovor, sa kim i pod kojim uslovima. Predmet ugovorne obaveze mora da bude moguć, dopušten i određen.

Sloboda ugovaranja ipak nije apsolutna i trpi određena ograničenja. Ograničenje volje putem prinudnih, imperativnih (kogentnih) propisa sloboda ugovaranja pretpostavlja da je predmet obaveze moguć i dopušten, određen ili odrediv. **Kod nas Zakon o obligacionim odnosima predviđa da pravno lice može da zaključi ugovore u pravnom prometu u okviru svoje pravne sposobnosti.** Ukoliko je ugovor zaključen suprotno ovome, bio bi nevažeći i ne bi proizvodio pravno dejstvo.

Ograničenje slobode ugovaranja javnim poretom i dobrim običajima – javni poredak podrazumeva imperativne, kogentne norme koje strane ugovornice ne mogu zaobići pri zaključenju i realizaciji pojedinih ugovora privrednog prava. **Strane ugovornice ne mogu zaključivati ugovore koji bi bili suprotni javnim poredkom.**

Najčešća ograničenja u međunarodno privrednim odnosima, odnose se na sadržinu ugovora, na formu ugovora i na način zaključenja.

Kod ograničenja autonomije volje, a koja se odnose na sadržinu ugovora putem imperativnih propisa, možemo dati primer: ugovor o pribavljanju patenta znanja i iskustva, mora da sadrži između ostalog, obavezu davaoca patenta da će primenom patenta

i znanja i iskustva proizvesti robu ugovorenog kvaliteta, kao i da za vreme trajanja ugovora primaocu stanja stavlja na raspolaganje unapređenje patenta. Forma ugovora je veoma značajna kada se radi o ovim poslovima.

9. DISPOZITIVNE I KOAGENTNE (IMPERATIVNE) NORME U MEĐUNARODNIM POSLOVNIM UGOVORIMA I SPOLJNOTRGOVINSKO, DEVIZNO I CARINSKO PRAVO PRI ZAKLJUČENJU UGOVORA

Ugovori koji su zaključeni u međunarodnom privrednom poslovanju su zakon za stranke i one su dužne da iste kao takve i izvršavaju. Pri izvršavanju zaključenih ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) prometu, osim dispozitivno – ugovorenih normi koje su strane ugovornice potpisale, mogu se isprečiti i imperativni propisi koji su kogentne prirode i obavezni su za strane ugovornice pa se isti kao takvi moraju poštovati. Ne mogu se propisi imperativne prirode, koje je jedna država ili obe države strana ugovornica propisale, voljom strana ugovornica izmeniti ili ne biti primenjeni.

Imperativni propisi koji su propisani u državama, obavezuju strane ugovornice u MPP-u i smatraju se obaveznim za zaključenje ugovora. Najbolje rešenje u ovim slučajevima je da strane ugovornice u međunarodnim ugovorima predvide zakon koji će se primeniti na njihove ugovorene odnose pod uslovom da dođe do spora. Ako to ne učine, to je dalje dužnost suda ili arbitraže. Važno je da strane ugovornice znaju koje je pravo merodavno i koje se pravo primenjuje. Dužnost suda je da utvrdi pravo koje su strane svojim voljama to želele tj. pravo koje je najbliže u vezi sa ugovorom. Važno je mesto zaključenja ugovora, pravo mesta izvršenja ugovora (gde se izvršava ugovor), pravo mesta plaćanja i pravo mesta državljanstva ili domicil.

Norme su obavezujuće za privredne subjekte u međunarodnim odnosima a odnose se na spoljnotrgovinske propise, režime uvoza i izvoza i carinsko i devizno pravo.

Autonomija volje je prilično izražena kod pojedinih ugovora. Radi se o dva potpuno slobodna privredna subjekta koji se nalaze u dve različite države. Koliko god ugovornice bile slobodne, one su isto toliko i ograničene posebnim imperativnim propisima i one to uvek imaju u vidu jer njihova sloboda nije apsolutna i ona je uvek ograničena.

10. USLOVI ZA OBAVLJANJE SPOLJNOTRGOVINSKOG ODNOSNO MEĐUNARODNOG PRIVREDNO-PRAVNOG POSLOVANJA I OBLICI SPOLJNOTRGOVINSKOG REŽIMA (KVOTA, DOZVOLA I SLOBODAN UVOZ)

Zakonom o spoljnotrgovinskom poslovanju predviđeno je da spoljnotrgovinski promet i privredne delatnosti u inostranstvu mogu da obavljaju preduzeća i druga pravna lica, kad ispunjavaju uslove koji su propisani istim Zakonom.

Spoljnotrgovinski promet može za potrebe svoje delatnosti obavljati domaće fizičko lice koje obavlja privrednu delatnost – preduzetnik, kada je ono upisano u registar kod nadležnih organa, u skladu sa Zakonom o preduzećima i Zakonom o spoljnotrgovinskom poslovanju.

Preduzeće i drugo pravno lice stiče pravo da obavlja spoljnotrgovinsko poslovanje od dana upisa tog poslovanja u odgovarajući registar, pod uslovom da Zakonom o spoljnotrgovinskom poslovanju nije drukčije propisano. Tada takva preduzeća i druga pravna lica stiču svojstvo spoljnotrgovinskog preduzeća, odnosno spoljnotrgovinskog društva.

Za obavljanje spoljnotrgovinskog prometa, preduzeće, društvo i drugo pravno lice je dužno da ispunjava uslove koji su propisani saveznim zakonom kojim se uređuje njihov pravni položaj u Srbiji, kao i uslovi propisani međunarodnim ugovorima i aktima koji su doneti radi njihovog izvršenja.

Svakako se zahteva da preduzeće svojim opštim aktom (statutom) utvrdi da obavlja spoljnotrgovinski promet, odnosno spoljnotrgovinsku delatnost, bilo kao jedinu delatnost ili da pored drugih delatnosti obavlja i spoljnotrgovinski promet, dalje, da se opštim aktom (statutom) utvrđuju poslovi i zadaci spoljnotrgovinskog prometa, zastupanje i predstavljanje preduzeća i zaključivanje ugovora u spoljnotrgovinskom prometu, kao i granice istih ovlašćenja, kao i da preduzeća koja se bave izvozom određenih usluga moraju imati sredstva i opermu za obavljanje tih usluga.

Oblici spoljnotrgovinskih režima pri uvozu i izvozu roba - robni režimi

U skladu sa Zakonom o spoljnotrgovinskom poslovanju, sve robe se razvrstavaju na sledeće oblike režimskih ograničenja uvoza i izvoza, i to kvote („K“) – u okviru koje opšte i pojedinačne kvote. U okviru opštih kvota one mogu biti po količini („KK“) i po vrednosti („KV“), slobodan uvoz i izvoz roba („LB“) i režim uvoznih i izvoznih dozvola („D“).

- **Režim kvota („K“)**

U cilju zaštite domaće proizvodnje i ostvarivanja planiranog razvoja, odnosno razvojne politike i zaštitne politike, uvoz i izvoz roba može se regulisati odrađivanjem kvota („K“). Te kvote imaju dva podoblika - količinske kvote („KK“) i kvote po vrednosti („KV“).

Korišćenje kvota prati i evidentira nadležni savezni organ, a savezni organ nadležan za carinske poslove – prati i sprovodi korišćenje kvota. Roba za koju je izdato odgovarajuće odobrenje o korišćenju kvote veće od pojedinačne ne može se otuđiti, dati drugom na upotrebu ili koristiti u druge svrhe u periodu od 2 godine od dana uvoza.

- **Režim dozvola („D“).**

U cilju izvršavanja međunarodnih ugovora, regulisanja uvoza i izvoza naoružanja (oružja, municije, eksploziva, reprodukcionog materijala za proizvodnju eksploziva, sportskog i lovačkog oružja) i vojne opreme, izvoza i izvoza istorijskih i umetničkih dela i pojedinih plemenitih metala, određena roba se može uvoziti i izvoziti po osnovu dozvole („D“).

Opojne droge za koje dozvolu izdaje Savezno ministarstvo za rad, zdravstvo i socijalnu politiku mogu se uvoziti samo uz takvu izdatu dozvolu.

- **Režim slobodnog uvoza i izvoza („LB“).**

Sve druge robe koje se ne nalaze na ograničavajućim uvozno – izvoznim režimima se mogu uvoziti i izvoziti slobodno i bez ikakvih ograničenja. One su označene skraćenicom („LB“).

11. USLUGE U SPOLJNOTRGOVINSKOM PROMETU

Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju ne daje opšti pojam usluga, ali u svojim odredbama ističe da usluge u spoljnotrgovinskom prometu mogu da obavljaju preduzeća i druga pravna lica koja su upisana u registar za obavljanje istih usluga.

Zakonodavac je naveo vrste poslova koji se smatraju uslugama spoljnotrgovinskom prometu:

- izvođenje investicionih radova u inostranstvu i ustupanja investicionih radova stranom licu u zemlji
- usluge međunarodnog transporta robe i putnika
- pomorsko – tehničke usluge na moru i podmorju i druge usluge koje su u vezi sa međunarodnim transportom (međunarodna špedicija, skladištenje, aerodromske takse i agencijske usluge u transportu i sl.)
- ugostiteljske i turističke usluge
- posredovanje i zastupanje u prometu roba i usluga

- poštansko – telefonsko – telegrafске i druge telekomunikacione usluge
- usluge kontrole kvaliteta i kvantiteta u uvozu i izvozu robe
- naučno – istraživačke, istraživačko – razvojne usluge pružanja i korišćenja informacija i znanja u privredi i nauci
- usluge atestiranja

i druge usluge u skladu sa prihvaćenim klasifikacijama i nomenklaturom.

12. POJAM SPOLJNOTRGOVINSKOG PREDUZEĆA I OSNIVANJE (NORMATIVNI SISTEM, DOZVOLE, KONCESIJE, ODOBRENJE)

Pod spoljnotrgovinskim preduzećem smatra se pravno lice koje obavlja spoljnotrgovinski promet i privrednu delatnost na inostranom tržištu radi sticanja dobiti.

Spoljnotrgovinsko preduzeće je pravno lice, gde vlasnik može biti i vlasnik pokretnih i vlasnik nepokretnih stvari. Postoje: normativni sistem nepokretnih stvari, sistem dozvola, sistem koncesija i sistem prijava.

Pravna lica mogu da osnivaju akcionarska društva i društva sa ograničenom odgovornošću. Imovinu spoljnotrgovinskog preduzeća čini pravo svojine na pokretne i nepokretne stvari.

Spoljnotrgovinsko preduzeće zastupa ovlašćeno lice koje je zakonski zastupnik.

Osnivanje spoljnotrgovinskog preduzeća:

Normativni sistem – Osnovni sistem osnivanja spoljnotrgovinskih preduzeća, po kojem se omogućuje osnivanje spoljnotrgovinskih preduzeća svim licima – osnivačima, kada ispune zakonske uslove koji su unapred predvideli način i postupak osnivanja spoljnotrgovinskih preduzeća. Ovaj sistem podrazumeva i registraciju spoljnotrgovinskih preduzeća kod nadležnog registracionog suda, prema sedištu spoljnotrgovinskog preduzeća. Taj registracioni sud nema ovlašćenje da procenjuje da li je celishodno osnivati spoljnotrgovinsko preduzeće već samo da li su ispunjeni uslovi koji su zakonom predviđeni za osnivanje spoljnotrgovinskog preduzeća.

Sistem dozvole ili odobrenja – Po sistemu dozvole ili odobrenja, odnosno davanja saglasnosti, u našem pravnom sistemu, postoje potrebe da se pri osnivanju spoljnotrgovinskog preduzeća, pored njegovog upisa u sudski registar izdaje i dozvola za obavljanja poslovnih (privrednih) delatnosti u inostranstvu, od strane nadležnog saveznog organa za ekonomske odnose sa inostranstvom.

Sistem prijava – U našem pravu predviđen je i sistem prijava određenim slučajevima, kada se radi, primera radi, o statusnim promenama spoljnotrgovinskog preduzeća po osnovu stranih ulaganja, kao i odluke o osnivanju spoljnotrgovinskog preduzeća sa stranim ulaganjem gde se predviđa da nadležnom Saveznom ministarstvu za ekonomske odnose sa inostranstvom bude, od strane privrednog subjekta, prijavljeno osnivanje mešovitoг spoljnotrgovinskog preduzeća, odnosno stranog ulaganja u roku od 30 dana, od dana potpisivanja ugovora o stranom ulaganju ili od dana donošenja odluke o osnivanju.

Sistem koncesija – U nekim slučajevima, kao što je slučaj i sa Republikom Srbijom koja je donela i poseban Zakon o koncesijama, predviđeno je davanje koncesija licima za korišćenje poslovnih (privrednih) bogatstava i dobara u opštoj upotrebi, odnosno od opšteg interesa Tako se citiranim Zakonom, utvrđuju uslovi, način i postupak davanje koncesija za korišćenje prirodnog bogatstva, odnosno dobara u opštoj upotrebi za koje je zakonom određeno da su u svejini Republike Srbije, odnosno za obavljanje delatnosti od opšteg interesa i određuje predmet koncesije, sadržina ugovora o koncesiji, organi nadležni za davanje koncesije, prava na povlastice, prekid i prestanak koncesionog odnosa, finansiranje projekta po B.O.T. sistemu i uređuje druga pitanja od značaja za realizaciju koncesije.

13. VRSTE SPOLJNOTRGOVINSKIH PREDUZEĆA (PRIVREDNA DRUŠTVA, DRUŠTVENO I JAVNO PREDUZEĆE)

Ranije važeći Zakon o preduzećima iz 1988. god., delio je preduzeća sa aspekta vlasništva sredstava, odnosno u čijoj se svojini sredstva nalaze, pa se i u tom smislu mogla izvršiti podela spoljnotrgovinskih preduzeća: na spoljnotrgovinska preduzeća u društvenoj svojini, zadružnoj, mešovitoj i privatnoj svojini.

Sa stupanjem na snagu Zakona o preduzećima 1996. godine izvršena je druga klasifikacija preduzeća, samim tim i spoljnotrgovinskih preduzeća, koja se ne zasniva na svojinskom obliku, već se prihvata sistem lasifikacije spoljnotrgovinskog preduzeća na standardizovanim oblicima spoljnotrgovinskog preduzeća, kakav je pre svega u zemljama EU.

Sve države EU poznaju 4 oblika preduzeća, pa time i spoljnotrgovinskih preduzeća: dva **spoljnotrgovinska društva lica – ortačko i komanditno**, i dva **spoljnotrgovinska društva kapitala – akcionarsko društvo i društvo sa ograničenom odgovornošću**.

Zakon o preduzećima naše zemlje, predviđa sledeće oblike preduzeća i to:

- privredno društvo,
- društveno preduzeće i
- javno preduzeće,

pa se ona mogu na ovaj način osnivati i kada se radi o spoljnotrgovinskim preduzećima.

Privredno društvo se osniva kao društvo lica ili društvo kapitala (korporacija, kompanija). **Spoljnotrgovinsko društveno preduzeće** se javlja kada ono u celini posluje društvenim kapitalom koji je takođe podeljen na akcije ili udele određene nominalne vrednosti i upisuje se u registar. **Javno spoljnotrgovinsko preduzeće** se pojavljuje u slučajevima kada ono obavlja delatnost od opšteg interesa i koje osniva država, odnosno jedinica lokalne samouprave. Delatnost od opšteg interesa mogu obavljati i drugi oblici spoljnotrgovinskih preduzeća, kao i preduzetnik.

Postoji razgraničenje u Zakonu o preduzećima i među osnivačima, pa tako fizička lica mogu da osnivaju društva lica i društva kapitala, a pravna lica mogu osnivati društva kapitala (AD i DOO) i komanditno društvo, ali samo u svojstvu komanditora.

Na osnovu svega navedenog, izbor organizacionog oblika preduzeća, pa i spoljnotrgovinskog, između 4 oblika poslovnih (privrednih) društava u načelu je slobodan i zavisi od komparativnih prednosti, koje će opredeliti osnivače za konkretan oblik društva.

14. INDIVIDUALIZACIJA SPOLJNOTRGOVINSKIH PREDUZEĆA (FIRMA, NAZIV I SEDIŠTE)

Firma spoljnotrgovinskog preduzeća

Spoljnotrgovinsko preduzeće kao pravni subjekat, posluje u pravnom prometu, odnosno preuzima prava i obaveze kao pravno lice pod određenim nazivom – imenom. Taj naziv sa kojim se spoljnotrgovinsko preduzeće u pravnom prometu služi je firma spoljnotrgovinskog preduzeća. Firma je, dakle, naziv pod kojom spoljnotrgovinsko preduzeće posluje.

Firma spoljnotrgovinskog ortačkog društva sadrži lično ime najmanje jednog člana, uz navođenje da ima više članova i uz oznaku „**o.d.**“. Firma spoljnotrgovinskog komanditnog društva sadrži lično ime najmanje jednog komplementara i oznaku „**k.d.**“. U firmi komanditnog društva ne mogu biti uneta imena komanditora. Firma spoljnotrgovinskog akcionarskog društva sadrži, pored njenog naziva i oznaku „**a.d.**“, dok spoljnotrgovinsko društvo sa ograničenom odgovornošću, pored naziva ima i oznaku „**d.o.o.**“.

Firma spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća ima oznaku „**d.p.**“, a spoljnotrgovinskog javnog preduzeća „**j. p.**“. Firma preduzetnika sadrži njegovo lično ime.

Firma matičnih spoljnotrgovinskih preduzeća može da sadrži oznaku: **holding, koncern, kompanija, korporacija, grupacija preduzeća, poslovni sistem i matično spoljnotrgovinsko preduzeće**.

Pod istom ili sličnom firmom ne mogu biti upisana kod istog registracionog suda dva ili više spoljnotrgovinskih preduzeća koja vrše istu ili srodnu delatnost, čime je prihvaćeno načelo isključivosti. Na ovaj način se postiže adekvatna zaštita pravnog subjekta u pravnom prometu sa određenom firmom.

Sastojci firme spoljnotrgovinskog preduzeća

- Elementi firme koja ona **mora** da sadrži. - Firma mora da sadrži **naziv**, odnosno ime pod kojim se ista pojavljuje u platnom prometu. Firma mora da sadrži oznaku koja upućuje na **delatnost** spoljnotrgovinskog preduzeća kao i oznaku kojom se bliže obeležava naziv spoljnotrgovinskog preduzeća. Firma mora da sadrži i **sediste** spoljnotrgovinskog preduzeća.
- Elementi firme koja ona **može** da sadrži. – Za unošenje u firmu imena istorijske i druge znamenite ličnosti, potreban je njen pristanak, a kada je to lice umrlo – potreban je pristanak njegovih srodnika do trećeg stepena srodstva u pravoj liniji, odnosno uz dozvolu ili odobrenje nadležnog opštinskog organa, kada tih srodnika nema.
- Elementi firme koja ona **ne može** da sadrži. – Kako predviđa naš Zakon o preduzećima, firma ne može da sadrži naziv strane države, kao i njen grb, zastavu i druge državne ambleme niti oznake koje ih podržavaju. Ona ne može da sadrži ni naziv međunarodne organizacije ni njene ambleme. Takođe, firma ne može da sadrži ni znakove za kontrolu i garanciju kvaliteta i usluga.

Skraćena oznaka firme

Spoljnotrgovinsko preduzeće može imati i skraćenu oznaku firme, koja sadrži skraćeni naziv, oblik i sediste spoljnotrgovinskog preduzeća. Skraćena oznaka firme upisuje se u registar, prilikom upisa u sudski registar.

Korišćenje firme

U svom poslovanju, spoljnotrgovinsko preduzeće koristi firmu u onom obliku u kojem je ona upisana u registar kod nadležnog registracionog suda.

Sediste spoljnotrgovinskog preduzeća

Zakonom o preduzećima je predviđeno, da je sediste preduzeća, pa prema tome i spoljnotrgovinskog preduzeća mesto u kojem se obavlja delatnost spoljnotrgovinskog preduzeća. Kada se takva delatnost obavlja u više mesta, sedistem spoljnotrgovinskog preduzeća smatra se ono mesto u kojem je sediste uprave. Sediste spoljnotrgovinskog preduzeća se upisuje kod nadležnog registracionog suda.

Sastavni deo sediste spoljnotrgovinskog preduzeća je adresa spoljnotrgovinskog preduzeća u određenom mestu koja se, takođe, upisuje kod nadležnog registracionog suda.

U određenim slučajevima, spoljnotrgovinsko preduzeće može da promeni sediste svog spoljnotrgovinskog preduzeća, odlukom organa određenog osnivačkim aktom. Osnivačkim aktom može se predvideti da se sediste može promeniti samo uz saglasnost osnivača.

Značaj sediste spoljnotrgovinskog preduzeća je višestruk jer se prema njemu može odrediti nadzor određene opštine nad zakonitošću rada i poslovanja spoljnotrgovinskog preduzeća.

15. UPRAVLJANJE SPOLJNOTRGOVINSKIM PREDUZEĆEM (UPRAVNI ODBOR, SKUPŠTINA, DIREKTOR, NADZORNI ODBOR)

Spoljnotrgovinskim preduzećem upravljaju vlasnici tj. predstavnici vlasnika srazmerno udelu u akcijama, osim u slučaju posedovanja akcija ili udela bez prava upravljanja. U našem Zakonu o preduzećima pojavljuje se više organa u spoljnotrgovinskom preduzeću:

- **skupština – organ vlasnika**
- **upravni odbor – organ upravljanja**
- **direktor – organ poslovanja**
- **nadzorni odbor – organ nadzora.**

Upravni odbor i direktor spoljnotrgovinskog preduzeća sačinjavaju upravu istog, s tim da direktor može biti i član upravnog odbora spolj. preduzeća. Zakon o preduzećima predviđa da direktor spoljnotrgovinskog preduzeća ne može biti predsednik upravnog odbora u društvenom spoljnotrgovinskom preduzeću, javnom spoljnotrgovinskom preduzeću i dr.

Skupština – po Zakonu o preduzećima skupština ima sledeća ovlašćenja da donosi statut i utvrđuje poslovnu politiku, usvaja godišnji obračun i izveštaje o poslovanju, odlučuje o povećanju i smanjenju osnovnog kapitala, odlučuje o statusnim promenama, promeni oblika i prestanku spoljnotrgovinskog preduzeća, odlučuje o raspodeli godišnje dobiti i pokriću gubitaka, bira i opoziva članove upravnog odbora, predsednika, donosi poslovnik o svom radu i dr.

Upravni odbor – ima sledeće nadležnosti: priprema predloge odluka za skupštinu i izvršava njene odluke, donosi opšte akte koje ne donosi skupština i priprema izveštaje o poslovanju i sprovođenju poslovne politike, priprema godišnje računovodstvene iskaze, stara se o pripremi godišnjeg obračuna, predlaže raspodelu dobiti, bira predsednika upravnog odbora, postavlja i razrešava direktora, donosi investicione odluke kad statutom nije drugačije predviđeno i daje smernice direktoru za ostvarenje poslovne politike i dr.

Direktor ma sledeća ovlašćenja: organizuje i vodi poslovanje spoljnotrgovinskog preduzeća, zastupa spoljnotrgovinsko preduzeće, odgovara za zakonitost rada preduzeća, obavlja druge poslove utvrđene saveznim Zakonom osnivačkim aktom i statutom.

Nadzorni odbor ma sledeća ovlašćenja: obavlja nadzor nad zakonitošću rada uprave spoljnotrgovinskog preduzeća i izvršnog odbora direktora, pregleda periodične i godišnje obračune i proverava da li su u skladu sa propisima, proverava poslovne knjige i druga dokumenta da li su u skladu sa propisima i dr.

U spoljnotrgovinskim društvima kapitala koja imaju više od sto zaposlenih biraju se upravni i nadzorni odbor. Predstavnici vlasnika, članovi uprave i izvršnog odbora direktora i članovi nadzornog odbora biraju se na vreme određeno osnivačkim aktom koje ne može biti duže od 5 godina. Zaposleni učestvuju u upravljanju spoljnotrgovinskih preduzeća u skladu sa našim Zakonom o preduzećima i drugim saveznim zakonima, osnivačkim aktom i statutom spoljnotrgovinskim preduzećima.

U javnim spoljnotrgovinskim preduzećima i spoljnotrgovinskom društvu kapitala sa većinskim društvenim vlasništvom, predstavnici zaposlenih čine trećinu upravnog i nadzornog odbora. U društvu sa većinskim privatnim kapitalom, zaposleni biraju najmanje jednog zaposlenog u upravni i nadzorni odbor. Takođe, zaposleni u spoljnotrgovinskim preduzećima imaju pravo da obrazuju savet zaposlenih.

16. ZASTUPANJE, PUNOMOĆSTVO I PROKURA KOD SPOLJNOTRGOVINSKIH PREDUZEĆA

Zastupanje je svako delovanje za drugog, i to delovanje za drugog u smislu zaštite njegovih ekonomskih interesa – bez obzira da li zastupnik dobija i punomoćje, da u ime i za račun ovoga preuzima takva prava i obaveze. Ovakvo šire zastupanje obuhvata tzv. indirektno zastupanje koje postoji kod ugovora o komisionu. Tako, kod indirektnog zastupanja postoji odnos zastupanja u privrednom smislu reči, jer je za takvo zastupanje karakteristično da zastupnik ulazi u određeni pravni posao za komitenta, da uz naknadu (proviziju) obavi u svoje ime i za njegov račun jedan ili više poslova koje mu komitent poveri. Tom prilikom zastupnik ne dobija punomoćje da istupa u ime komitenta.

U širem smislu reči, u zastupanje spadaju i poslovi posredništva kod kojih posrednik dovodi u vezu zainteresovana lica, po osnovu naloga, a posao sklapaju zainteresovani subjekti neposredno, direktno. To isto je predviđeno i kod nas, u Zakonu o obligacionim odnosima, gde je istaknuto da se ugovorom o posredovanju obavezuje posrednik da nastoji naći i dovesti u vezu sa nalogodavcem određeno lice koje bi sa njim pregovaralo o zaključenju određenog ugovora, nalogodavac se obavezuje da mu isplati određenu naknadu, kad taj ugovor bude zaključen.

Zastupanje u užem smislu podrazumeva određene oblike kod kojih zastupnik dobija konkretan nalog i punomoćje da svojom izjavom volje, u ime i za račun zastupanog preuzima određena prava i obaveza.

Vidovi zastupanja se mogu posmatrati i sa drugog aspekta, od koga je pošao i naš Zakon o obligacionim odnosima. Po tom kriterijumu, zastupnik obavlja zastupanje na osnovu zakona, opšteg akta pravnog lica, akta nadležnog organa ili po osnovu izjave volje zastupanog (na bazi punomoćja), kao i sa drugog aspekta, da zastupnik obavlja poslove zastupanja kao svoju delatnost, na osnovu posebnih ugovora kao što su na primer, ugovor o komisionu, ugovor trgovinskom zastupništvu i ugovor o posredovanju.

Prokura

Potrebno je istaći da naš Zakon o preduzećima zadržava institut **prokure** kao oblika zastupanja preduzeća, pa prema tome i spoljnotrgovinskog preduzeća. Postoje dva oblika prokure: **pojedinčna** (individualna) i **kolektivna** (zajednička, skupna) prokura.

Pojedinčna prokura se daje jednom ili većem broju lica, a ako je ona data većem broju lica, tada svaki prokurista ima sva ovlašćenja koja po Zakonu o preduzećima sadrži prokura.

Kolektivna prokura se daje dvojici ili većem broju lica zajedno. U slučaju kolektivne prokure, pravni poslovi i radnje punovažni su, kada postoji saglasna izjava volje svih prokurista a izjave volje i saopštenja trećih lica učinjenih jednom od prokurista, smatraju se učinjenim svim prokuristima. Prokurista ne može preneti prokuru na drugo lice.

Prokura predstavlja ovlašćenje za zaključivanje ugovora i vršenje pravnih poslova i radnji u vezi sa poslovanjem spoljnotrgovinskog preduzeća. Prokura ne sadrži ovlašćenje koje se odnosi na otuđenje i opterećenje nepokretnosti i stvari u spoljnotrgovinskom preduzeću. Ovlašćenja iz prokure se ne mogu ograničiti, a prokura se ne može dati samo na određeno vreme, niti se može vezivati za određene uslove.

Po obimu ovlašćenja, prokura je jednaka ovlašćenjima direktora spoljnotrgovinskog preduzeća.

Punomoćje i punomoćnici

Zastupnik spoljnotrgovinskog preduzeća može u okviru u okviru svojih ovlašćenja dati pismeno za zastupanje spoljnotrgovinskog preduzeća. Zakon daje mogućnost da se statutom spoljnotrgovinskog preduzeća ili odlukom organa upravljanja može odrediti da zastupnik daje punomoćje i drugom licu uz saglasnost odgovarajućeg organa u spoljnotrgovinskom preduzeću.

Zakon o obligacionim odnosima reguliše institut punomoćja i određuje pojam punomoćja, formu davanja punomoćja, obim, način davanja, opozivanje, dejstvo i načine prestanka punomoćja.

Vrste punomoćja

Spoljnotrgovinsko preduzeće može dati više vrsta punomoćja:

- **Opšte ili generalno punomoćje** – Zakon o obligacionim odnosima predviđa da punomoćnik kome je dato opšte punomoćje može da preduzima samo pravne poslove koje spadaju u redovno poslovanje. U posebne poslove spadaju preuzimanje menične obaveze, zaključivanje ugovora o jemstvu, zaključivanje ugovora o poravnanju, zaključivanje ugovora o izabranom sudu i odricanje nekog prava bez naknade.
- **Posebno ili specijalno punomoćje** – Ovo posebno ili specijalno punomoćje se daje od strane vlastodavca punomoćniku radi preuzimanja određenog konkretnog posla (jednog ili više, ali tačno određenih poslova) i za preuzimanje određene vrste poslova. To je predviđeno i našim Zakonom o obligacionim odnosima kada je normirano da se „poslovi“ koji ne dolaze u redovno poslovanje mogu od strane punomoćnika preduzeti samo kada je posebno ovlašćen za preduzimanje takvog posla, odnosno vrste poslova u koje ovaj spada.
- **Poslovno punomoćje** - Zakonom o obligacionim odnosima predviđene su odredbe o poslovnom punomoćju i to one koje regulišu pitanje davanja punomoćja i njegove sadržine kao poslovnog punomoćja.
- Poslovno punomoćje može biti dato, u granicama zakona, od strane spoljnotrgovinskog preduzeća ili pravnog lica i njime ovlastiti punomoćnika da zaključuje ugovore i obavlja ostale poslove koji su uobičajeni u vršenju njihove delatnosti. Da bi se bliže odredio koje su to poslovne delatnosti, zakonodavac nabraja koji se ugovori, odnosno koje pravne radnje ne smatraju uobičajenim i kao takvi ne spadaju u redovne poslovne delatnosti – za koje se, pošto ne ulaze u krug uobičajenih poslova, za njihovo vršenje zahteva posebno odobrenje.
- **Punomoćje trgovačkog putnika** - Trgovački putnik spoljnotrgovinskog preduzeća je specijalna vrsta punomoćnika koji zastupa spoljnotrgovinsko preduzeće – putujući i prodajući robu izvan sedišta spoljnotrgovinskog preduzeća – u inostranstvu. Koju to robu oni mogu prodavati, izričito je navedeno u punomoćju koje mu je izdalo spoljnotrgovinsko preduzeće.
- **Punomoćje po zaposlenju**
- **Posebna vrsta punomoćja – prokura.**

17. SPOLJNOTRGOVINSKO DRUŠTVENO I JAVNO PREDUZEĆE U SCG

Spoljnotrgovinskim **društvenim** preduzećem smatra se pravno lice koje obavlja privrednu delatnost u inostranstvu ili spoljnotrgovinski promet roba i usluga radi sticanja dobiti i koje u celini posluje društvenim kapitalom koji je podeljen na akcije ili udele određene nominalne vrednosti. Ovo preduzeće se upisuje u sudski registar i u registar kod nadležnog saveznog organa za ekonomske odnose sa inostranstvom.

Spoljnotrgovinska društvena preduzeća se **ne mogu više osnivati**, ali postojeća i dalje funkcionišu kao takva. Ona bi se trebala transformisati u spoljnotrgovinska društva ili u državna spoljnotrgovinska preduzeća sa jasno definisanim titularom svojine. Zakon o preduzećima je još 1988. godine faktički zabranio osnivanje novih društvenih spoljnotrgovinskih preduzeća osim javnih.

Organi spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća su: **skupština, upravni odbor, direktor i nadzorni odbor**. U malim spoljnotrgovinskim društvenim preduzećima sa manje od 50 zaposlenih ne bira se upravni odbor i nadzorni odbor.

Skupštinu spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća čine predstavnici zaposlenih i izabrani na način utvrđen statutom. Skupština po pravilu odlučuje javnim glasanjem. U malim preduzećima funkciju skupštine obavljaju svi zaposleni. Neka ovlašćenja skupštine spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća su donosi i menja statut, utvrđuje poslovnu politiku, odlučuje o povećanju i smanjenju osnovnog kapitala, bira i opoziva predsednika, članove upravnog odbora, članove nadzornog odbora, revizore i dr.

Upravni odbor bira skupština spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća i ona priprema predloge odluka za skupštinu i izvršava odluke skupštine, donosi opšte akte koje ne donosi skupština, priprema izveštaj o poslovanju bilans sredstava i bilans uspeha, sprovodi poslovnu politiku, stara se o pripremi godišnjeg obračuna, postavlja i razrešava direktora, bira predsednika upravnog odbora itd.

Direktor je organ poslovođenja u spoljnotrgovinskom preduzeću. Njega bira i razrešava upravni odbor, ako nema upravnog odbora (tj. u malim preduzećima) direktora bira i razrešava skupština preduzeća. Direktor spoljnotrgovinskog preduzeća zastupa preduzeće, organizuje i vodi poslovanje tog preduzeća stara se o zakonitostima rada preduzeća i odgovara za zakonitost rada preduzeća.

Nadzorni odbor je organ nadzora koji obavlja nadzor nad radom uprave spoljnotrgovinskog preduzeća i izvršnog odbora, direktora, pregleda periodični i godišnji obračun, utvrđuje da li su poslovne knjige vođene u skladu sa propisima.

Statut srpskog spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća je najviši pravni akt. Zakon o preduzeću predviđa da ovo preduzeće mora da sadrži sledeće odredbe: firma, delatnost i sedište, zastupanje, način raspoređivanja dobiti i pokriće gubitka, rezerve, organe spoljnotrgovinskog preduzeća i dr.

Spoljnotrgovinsko javno preduzeće je ono koje obavlja delatnost od opšteg javnog interesa a koje osniva država tj. jedinica lokalne samouprave. Ovo preduzeće ima svoju firmu pored naziva dodaje i oznaku „j.p.“ odnosno „s.j.p.“.

U sudski registar se prilikom osnivanja javnog spoljnotrgovinskog preduzeća upisuje firma i sedište preduzeća. Republički zakoni Srbije – Zakon o javnim preduzećima i obavljanju delatnosti od opšteg interesa predviđa sledeće privredne delatnosti u oblasti infrastrukture, elektroprivrede, železnički i PTT saobraćaj, vazdušni saobraćaj, radio televizija i korišćenje u upravljanje dobara od opšteg interesa (šumarstvo, putevi, privreda, vodoprivreda), komunalne i dr.

Javna spoljnotrgovinska preduzeća se organizuju u cilju da obavljaju delatnost od opšteg interesa, da delatnost vrše na način kojim se obezbeđuje tehničko-tehnološka i ekonomsko jedinstvo sistema, razvoj i usklađenost sopstvenog razvoja sa ukupnim privrednim razvojem, zaštita i unapređenje dobara od opšteg interesa i životne sredine, kvalitetno zadovoljavanje potreba korisnika.

Organi javnog spoljnotrgovinskog preduzeća su: Upravni odbor, nadzorni odbor, direktor. Upravni i nadzorni odbor, osim predstavnika zaposlenih bira osnivač. Direktor bira upravni odbor. Zaposleni takođe učestvuju u upravljanju ovog preduzeća, a kada ih ima više od 50 imaju pravo da obrazuju savet zaposlenih.

18. SPOLJNOTRGOVINSKA PRIVREDNA DRUŠTVA (DRUŠTVA KAPITALA I DRUŠTVA LICA)

Stupanjem na snagu Zakona o preduzećima iz 1986. godine i u našem trgovinskom pravu i u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu, javljaju se nove organizacione forme poslovnih subjekata, koje su poznate kao spoljnotrgovinska privredna – trgovačka društva.

Dele se na spoljnotrgovinska društva, spoljnotrgovinska društva kapitala. Ovakva podela je učinjena obzirom na to koji je element u takvom društvu preovladao, lični ili novčani (kapital). Ako su lica koja se udružuju dala prednost ličnosti sa kojom udružuju određena sredstva i rad, radi se o spoljnotrgovinskom društvu lica, a kada je prednost data kapitalu, govori se o spoljnotrgovinskom društvu kapitala.

Sve zemlje Evropske unije poznaju četiri oblika preduzeća:

- **spoljnotrgovinska društva lica (ortačko društvo i komanditno društvo) i**
- **spoljnotrgovinska društva kapitala (akcionarsko društvo, postoji ograničenje među osnivačima).**

Fizička lica mogu osnivati spoljnotrgovinska društva lica, spoljnotrgovinska društva kapitala dok pravna lica samo spoljnotrgovinska društva kapitala i spoljnotrgovinska komanditna društva, ali u svojstvu komanditora.

Karakteristike spoljnotrgovinskih poslovnih društava bile bi, u skladu sa Zakonom o preduzećima, **plurarnost subjekata koji čine ova spoljnotrgovinska društva, povezivanje subjekata na profilnom interesu, formiranje imovine spoljnotrgovinskih društava, njeno uvećanje ili umanjeње i odgovornost za poslovanje imovinom.**

Spoljnotrgovinska društva lica zasnivaju se pre svega na ličnim odnosima lica koja čine to spoljnotrgovinsko društvo, jer predstavlja zajednicu takvih lica. Prema Zakonu o preduzećima osnivači mogu biti sve domaće i sve strane osobe tj. pravna lica pod uslovima uzajamnosti. Ako je ulagač srpski državljanin koji ima boravište u inostranstvu duže od godinu dana i strano lice, mogu u skladu sa Zakonom o stranim ulaganjima osnivati mešano preduzeće u kojem je učešće stranog kapitala veće od 51%.

Da bi se preduzeće osnovalo potrebno je da se sklopi ugovor o osnivanju u pismenom obliku. Propis o upisu u sudski registar kada se radi o osnivaču – stranom fizičkom licu, zahteva podnošenje dokaza o identitetu osnivača. Ako se radi o osnivanju akcionarskog društva, morao bi da se sačini ugovor o osnivanju, a ako to društvo osniva jedan član trebalo da postoji odluka o osnivanju.

Za postojanje spoljnotrgovinskog trgovačkog – privrednog društva potrebna su **4 elementa: ugovor o osnivanju, ulog, učešće u dobiti i volja člana** da se udruži u spoljnotrgovinsko društvo.

Ugovor o osnivanju smatra se bitnim elementom za nastanak spoljnotrgovinskog društva. Svaki ugovor mora imati oznaku o firmi i sedištu spoljnotrgovinskog društva, iznos uloga, udela, odredbe o osnovnom kapitalu, odredbe o organima spoljnotrgovinskog društva, prava i obaveze osnivača i dr.

Osnivački ulog je imovinska vrednost (novac, stvar i prava izražena u novčanoj vrednosti, rad ili usluge). Lični rad tj. lične usluge koje se iskazuju u novcu a koje svaki član društva unosi u društvo radi obavljanja određene delatnosti predstavljaju osnivački ulog. Ulozi članova društva postaju imovina i čine osnovni kapital društva. Pri izvršavanju obaveze prema trećim licima, kapital društva je garancija, jer dobit društva pripada samo članovima društva i na taj način dobit postaje njihova svojina.

Učešće u dobiti se u ugovorima o osnivanju društva ističe kao hitan element bez kojeg takav ugovor nije ni punovažan. Učešće u gubicima može se regulisati na dva načina ili smanjenjem kapitala tj. uloga članova ili povećanjem uloga dobitnim kapitalom od strane članova.

Namera i volja članova spoljnotrgovinskog društva je bitan element ugovora o društvu. Neophodno je da je volja izražena slobodno o tome da postane član nekog društva i da je nastala bez pritiska, pretnji i prinude.

19. SPOLJNOTRGOVINSKA DRUŠTVA KAPITALA

Spoljnotrgovinsko društvo kapitala predstavlja ono spoljnotrgovinsko društvo kod kojih je bitno **udruživanje kapitala**. Ovakva spoljnotrgovinska društva kapitala nastaju na osnovu ugovora, ali to nije jedini akt STD i ta preduzeća moraju doneti i statut spoljnotrgovinskog društva.

Posle donošenja statuta i ugovor o osnivanju spoljnotrgovinskog društva gubi važnost pri delovanju spoljnotrgovinskog preduzeća osim kad sadrži odredbe kojim članovi tog društva preuzimaju neke obaveze u vezi sa odnosim u društvu.

Za spoljnotrgovinsko društvo kapitala **karakteristično** je sledeće:

- Imaju osnovni kapital i s tim u vezi propisuju najmanje sredstva sa kojima se spoljnotrgovinsko društvo osniva,
- Pri osnivanju STD se ne traži postojanje više lica, mada je to vrlo čest slučaj, nego se STD može osnovati i sa samo jednim licem
- Članovi spoljnotrgovinskog društva ne odgovaraju za njegove obaveze osim u izuzetnim slučajevima propisanim Zakonom o preduzećima, već STD odgovara neograničeno tj. sa čitavom imovinom za svoje obaveze,
- Članovi STD snose ograničeni rizik za poslovanje STD i to sa sredstvima koje su uložili u društvo, pa se STD koriste za to da se ograniči snošenje rizika
- STD mora imati statut spoljnotrgovinskog društva,
- Kontrola ulaska i izlaska iz STD nije bitna karakteristika, a uspostavlja se samo onda kada se to predvidi u statutu
- STD ima određene organe u kojima ne moraju biti s članovi STD, a zakon im daje isključivo pravo da obavljaju poslove pravljanja STD
- Udeli STD su lako prenosivi i po pravilu bez saglasnosti ostalih članova STD mogu se prenositi, npr. prenošenjem akcija
- Članovi STD ne odgovaraju prema trećim licima za obaveze istog društva, već društvo odgovara svojim kapitalom,
- STD upravljaju lica koja u momentu održavanja supštine STD poseduju akcije, odnosno udele u STD.

Spoljnotrgovinska društva kapitala su: spoljnotrgovinska akcionarska društva i spoljnotrgovinska društva sa ograničenom odgovornošću. U našem pravnom sistemu može se osnivati jednočlano spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo i jednočlano spoljnotrgovinsko društvo sa ograničenom odgovornošću. Češći je slučaj da udeli spoljnotrgovinskog društva dođu u vlasništvo jednog lica, a ređe osnivanje ovakvog društva od strane samo jednog akcionara.

Većina zemalja dopušta da spoljnotrgovinsko društvo nastavi postojanje kao jednopersonalno spoljnotrgovinsko društvo. Jednopersonalno spoljnotrgovinsko društvo ima sve organe koje imaju i spoljnotrgovinska društva ovog oblika.

Organi spoljnotrgovinskog akcionarskog društva koje se osniva bez upućivanja javnog poziva za upis i uplatu akcije su: skupština i direktor u slučajevima koje propisuje zakon o preduzećima i nadzorni odbor.

Organi spoljnotrgovinskog društva sa ograničenom odgovornošću su: direktor, upravni i nadzorni organ, može biti i skupština ako je to predviđeno zakonom o preduzećima.

Do prestanka spoljnotrgovinskog društva obično dolazi iz imperativnih (zakonskih) razloga, ali mogu prestati i iz drugih razloga, npr. voljom članova STD ili istekom roka na koji je STD osnovano. Najčešći razlozi su:

- kada je spoljnotrgovinsko društvu izrečena mera zabrane obavljanja delatnosti;
- kad prestanu da postoje prirodni i drugi uslovi za obavljanje delatnosti;
- kad se pravosnažnom sudskom odlukom utvrdi ništavnost upisa u sudski registar,
- odlukom skupštine članova spoljnotrgovinskog društva;
- kad ne obavlja delatnost duže od 2 godine neprekidno;
- kad se broj članova društva svede na jedan, a u roku od 6 meseci se sudu ne prijavi novi član spoljnotrgovinskog društva
- stečajem i dr.

20. SPOLJNOTRGOVINSKA DRUŠTVA LICA

Spoljnotrgovinska društva lica se formira kao društvo intuitu personae, odnosno, pri formiranju članovi STD imaju u vidu pre svega ličnost članova STD, stoga ustupanje udela STD trećem licu podleže saglasnosti svih članova STD. Smrt, odnosno poslovna nesposobnost nekog člana ST ortačkog društva zahteva izjašnjavanje svih ostalih članova u STD o nastavku postojanju STD. Nepostojanje javnih ortaka – komplementara kod ST komanditnog društva zahteva primanje novih komplementara ili statusnu promenu STD u novo STD, npr. STD sa ograničenom odgovornošću.

Spoljnotrgovinsko društvo lica u našem pravu kao i u drugim pravima može se organizovati kao spoljnotrgovinsko **ortačko** društvo i spoljnotrgovinsko **komanditno** društvo. U nekim zemljama postoji ovakav organizacioni oblik spoljnotrgovinskog komanditnog društva na akcije (Italija, Nemačka, Švajcarska, Francuska), a u nekim ne (Austrija, Engleska, Mađarska).

Kod spoljnotrgovinskog društva lica firma mora imati jasno navedeno ime bar jednog člana. Članovi spoljnotrgovinskog društva lica upravljaju poslovima tog društva, ali isto tako te poslove mogu poveriti i drugom licu.

Značajno za postojanje ovakvog društva je i lična odgovornost članova spoljnotrgovinskog društva za njihove obaveze. Ta odgovornost proizilazi iz lične povezanosti članova, koji u STD predstavljaju određenu zajednicu. Odnos članova u društvima lica je obligacioni odnos kojem se dodaje i statusno pravo.

Zakon o obligacionim odnosima naše zemlje ne reguliše pitanja koja se odnose na ugovor o ortakluku članova spoljnotrgovinskog društva lica i zbog toga je vrlo značajan Zakon o preduzećima koji posebno reguliše ortačko društvo. Ugovor o ortakluku je jedini pravni osnov, pa je neophodno dopuniti odredbe o ugovoru o ortakluku i u Zakonu o obligacionim odnosima, jer se taj Zakon primenjuje na naše spoljnotrgovinske i privredne subjekte.

Bitne karakteristike spoljnotrgovinskog društva lica:

- osnivaju se isključivo putem ugovora članova spoljnotrgovinskog društva i nemaju statut,
- ne postoji osnovni kapital spoljnotrgovinskog društva,

- postoji kontrola o ulasku i izlasku članova spoljnotrgovinskog društva,
- članovi spoljnotrgovinskog društva upravljaju poslovima tog društva ali to mogu poveriti i nekom drugom,
- firma mora imati navedeno ime bar jednog člana spoljnotrgovinskog društva,
- postoji odgovornost članova spoljnotrgovinskog društva za obaveze takvog društva čime se otklanja ograničenje u snošenju rizika poslovanja.

21. SPOLJNOTRGOVINSKO AKCIONARSKO DRUŠTVO

Stupanjem na snagu Zakona o preduzećima, pojavljuje se novi oblik privrednih društava – **akcionarska društva**, kao oblik društva kapitala, pa se javljaju i spoljnotrgovinska akcionarska društva. **Spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo osnivaju pravna tj. fizička lica radi obavljanja spoljnotrgovinske delatnosti čiji je osnovni kapital utvrđen i podeljen na akcije određene nominalne delatnosti.**

Spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo je pravno lice i ima imovinu koju u početku čini samo uplaćena sredstva kao osnovni kapital, osnovna glavnica, a kasnije čine i sva prava koja pripadaju društvu za vreme postojanja. To znači da imovina može da bude vrednosno manja ili veća od osnovne glavnice koji je prvobitno određen.

STD je **društvo kapitala** što znači da se ovakvo društvo konstituiše na osnovu udruženja kapitala, a ne na osnovu udruživanja lica. Ovo društvo se može baviti svim delatnostima koje se odnose na uvoz i izvoz robe i pružanja usluga u međunarodnom trgovačkom poslovanju kao što čini i spoljnotrgovinsko preduzeće.

Akcionarsko društvo se **osniva ugovorom o osnivanju**, a kada ga osniva samo jedan član – **odlukom o osnivanju**. Ugovor sadrži: odredbe o firmi i sedištu društva, firmi osnivača i adresi, a kada je osnivač fizičko lice, ime i adresu i matični broj građana osnivača; delatnost društva; osnivački ulog, odnosno osnovni kapital koji je podeljen na akcije određene nominalne vrednosti; prava, obaveze i odgovornosti osnivača prema ST akcionarskom društvu o ST akcionarskog društva prema osnivaču; uslovima i načinu utvrđivanja i raspoređivanja dobiti i snošenja rizika; zastupanju; zaštiti životne sredine i dr.

Osnivači, fizičke i pravne osobe, odlučuju se za jedan od sledeća dva načina osnivanja ST akcionarskog društva:

- **Da otkupe sve akcije STD i to već pri osnivanju – simultano (istovremeno) osnivanje**
- **Da upute javni poziv (prospekt) za otkup akcija svim zainteresovanim licima – sukcesivno (postepeno) osnivanje.**

Osnivači ovog društva utvrđuju iznos sredstava koji je potreban za osnivanje i kod društva koji čini osnovni kapital ovog društva. Osnovni kapital čini zbir nominalnih vrednosti svih akcija. Osnovni kapital je utvrđen i podeljen na akcije određenih nominalnih vrednosti. Zakonodavac je odredio minimalni osnovni kapital ovog društva – osniva se na taj način što se otkupe sve akcije prilikom njegovog osnivanja, a to znači da će se prvo upisati, a zatim i uplatiti akcije u celini i to bez upućivanja javnog poziva za upis i uplatu akcije i bez održavanja osnivačke skupštine. Tada svi osnivači potpisuju ugovor o osnivanju i donose statut spoljnotrgovinskog društva. Akcije se mogu upisati ne samo u novcu, nego i u stvarima i pravima izraženim u novčanoj vrednosti. Uloge u stvarima i pravima procenjuje ovlašćeni procenjivač. Akcionar ne može svoje potraživanje prema spoljnotrgovinskom društvu prebijati svojom obavezom.

Osnovači su dužni da sazovu **osnivačku skupštinu** u roku od 60 dana od dana isteka roka za upis akcija, utvrđenog u javnom pozivu (prospektu). Ukoliko osnivači ne sazovu osnivačku skupštinu u predviđenom roku, smatra se da do osnivanja ST akcionarskog društva nije ni došlo.

Osnivačka skupština ima sledeće ovlašćenje: da utvrdi da je osnovni kapital upisan i uplaćen u skladu sa zakonom, donosi statut i dr. Statut je najvažniji i najviši pravni akt u društvu.

Spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo se **upisuje u sudski registar** kad sud utvrdi da je osnivačka skupština sazvana i održana, da je osnovni kapital upisan u celini i uplaćen, da novčani ulozi u celini predati spoljnotrgovinskom akcionarskom društvu koje se osniva, da je dato odobrenje od strane nadležnog saveznog organa za javni poziv za upis akcije.

U našem pravu ovo društvo nastaje tek od momenta upisa u sudski registar. Primenjuje se normativni sistem nastanka društva i sud prilikom upisa nije ovlašćen da ceni svrsishodnost nastajanja spoljnotrgovinskog akcionarskog društva. Sud samo utvrđuje da li su ispunjene sve pretpostavke koje su zakonom propisane za osnivanje ovakvog društva.

22. SPOLJNOTRGOVINSKO DRUŠTVO SA OGRANIČENOM ODGOVORNOŠĆU

Spoljnotrgovinsko društvo sa ograničenom odgovornošću ima elemente i spoljnotrgovinskog društva lica i kapitala, mada je ono pre svega društvo kapitala, pa se zato u zakonodavstvima mnogih zemalja izbegava definisanje ovog spoljnotrgovinskog društva.

STD sa ograničenom odgovornošću je nastalo kao svojevrsan hibrid – između dva koncepta STD: društva lica i društva kapitala. ST doo možemo definisati kao društvo osnovano radi obavljanja ST delatnosti, odnosno prometa roba i usluga sa inostranstvom, koje osnivaju pravna i fizička lica koja ne odgovaraju za obaveze društva, a snose rizik za poslovanje društva do visine svog uloga i gde ulozi članova Stdoo čine osnovni kapital.

Osnovne karakteristike STdoo:

Spoljnotrgovinsko društvo sa ograničenom odgovornošću je **pravno lice**, tj. može da bude nosilac prava i obaveza i da stiče vlasništvo i druga stvarna prava, da raspolaže sa stvarima i imovinom, da skalpa pravne poslove. Ima i procesnu slobodu, tj. može da učestvuje u postupku pred sudovima i drugim organima, da može da tuži određene subjekte pred sudom ili pred arbitražom, kao i da bude tužen, da odgovara za privredne prestupe. Nad njim se može vršiti postupak likvidacije, stečaja, a i postupak izvršenja.

Spoljnotrgovinsko društvo sa ograničenom odgovornošću je pre svega spoljnotrgovinsko **društvo kapitala** iako ima određene komponente i primesa STD lica.

Članovi spoljnotrgovinskog društva sa ograničenom odgovornošću **ne odgovaraju** za obaveze društva. Obaveza člana je da uplati nalog da bi stekao određeni udeo i društvu i time je njegova obaveza prema društvu ispunjena. Ovo društvo može obavljati predmet poslovanja zbog koje je i osnovano, ali to ne podrazumeva odgovornost člana za obaveze spoljnotrg. druš. Član učestvuje u podeli dobiti koje druš. ostvari. Član snosi rizike poslovanja i ograničava se na to da izgubi ono što je uneo, tj uložio u STD.

U našem pravnom sistemu se ovo društvo može pojaviti **u svim vlasničkim režimima**, tj u privatnom, društvenom, državnom i mešovitom obliku svojine.

Zakon o preduzećima ne postavlja **nikakva ograničenja u pogledu delatnosti** STdoo.

Zakon o preduzećima decidirano navodi da društvo sa ograničenom odgovornošću sadrži oznaku „d.o.o.“, pa prema tome i firma STdoo mora da sadrži oznaku „s.d.o.o“.

Osnivanje spoljnotrgovinskog društva sa ograničenom odgovornošću

Zakon o preduzećima, predviđa da se STdoo osniva Ugovorom o snivanju, a kada ga osniva jedan osnivač odlukom o osnivanju. Ovo STD može imati najviše 30 članova sem kad su članovi STD zaposleni u STD koji kupuju udele pod povlašćenim uslovima.

Ugovor o osnivanju STdoo sadrži: firmu i sedište; firmu osnivača i adresu, tj sedište, a kada je osnivač fizičko lice – ime, adresu i matični br. građanina osnivača ; delatnost STdoo ; osnivački

ulog; prava, obaveze i odgovornosti osnivača prema STD i STD prema osnivaču; uslove i način utvrđivanja i raspoređivanja dobiti i snošenja rizika; zastupanje spoljnotrgov. druš. i zaštiti životne sredine.

Osnovni kapital (osnovna glavnica) spoljnotrgovinskog društva sa ograničenom odgovornošću

Osnovni kapital, tj osnovna glavnica je jedno od osnovnih pitanja koja se moraju predvideti u ugovoru. Zakon o preduzećima propisuje najmanji iznos osnovnog kapitala. Ulozi bi se mogli uplaćivati u delovima – obrocima. Pri kasnijem povećanju osnovnog kapitala, pošto je STD osnovano i upisano u sudski registar, moguće su i uplate u delovima onako kako to članovi predvide Ugovorom o osnivanju tj proširenju osnovnog kapitala STD, statutom ili odlukom organa STD koji je po statutu ovlašćen da o tome odlučuje.

Ugovorom o osnivanju, članovi se ne mogu osloboditi unošenja uloga u imovinu, sem u slučaju primene pravima o smanjenju osnovnog kapitala. Članovi STD ne mogu svoju obavezu unošenja uloga u imovinu STD „prebiti“ svojim potraživanjem prema STD. Udeo koji se stiče po osnovu uloga, može pripadati jednom licu ili većem broju lica .

Prenos udela – udeo se može slobodno prenositi između članova STD, a u skladu sa ugovorom o osnivanju STD. Saglasnost STD, pri prenosu udela, potrebna je i kada je član STD preuzeo obavezu i na sopstvenu činidbu. U slučaju da član STD, pri prenosu udela uz svoj udeo, stekne još jedan udeo ili više njih, onda se svi spajaju u jedan udeo. Udeo se može preneti i trećem licu.

Prava i obaveze članova spoljnotrg. druš. sa ogran. odgovornošću sa statusnim promenama ovog STD

Neka od prava članova ovog društva su: imovinska prava, pravo uticaja u druš. kao imaoca udela, ugovorna prava i posebna prava.

Pod imovinskim pravima članova se smatraju prava u učestvovanju u dobiti i ostatku likvidacijske ili stečajne mase, posle sprovedenog postupka likvidacije ili stečaja.

Pravo uticaja u društvu, kao imaoca udela podrazumeva:

- pravo glasa ulagača u organima druš.
- pravo na obaveštavanje članova druš.
- pravo na pobijanje odluka organa druš.
- pravo na tužbu actio pro socio, tj tužbu kojom član druš. može podići zahtev druš. , tj prema drugom članu u druš. da on učini neku činidbu koju je on obavezan da učini i actio negatoria, kao pravo odbrane člana druš. protiv pravnih prekoračenja ovlašćenja od strane organa druš.

Obaveze članova STDoo:

- obaveza uplate uloga
- obaveza sporednih činidbi
- obaveza dodatnih (dopunskih) uplata
- obaveza na lojalno ponašanje

23. SPOLJNOTRGOVINSKO ORTAČKO DRUŠTVO

Spoljnotrgovinsko ortačko društvo je društvo lica koje se osniva ugovorom dva fizička lica ili više fizičkih lica koja se obavezuju da uz sopstvenu neograničenu solidarnu odgovornost za obaveze STD obavljaju spoljnotrgovinsku delatnost pod zajedničkom firmom.

Ovo STD osniva najmanje 2 ili više fizičkih lica. To je ugovor intuitu personae i iz tih razloga ne postoji mogućnost prenosivosti udela. Ortak ne može bez saglasnosti ostalih ortaka raspolagati svojim udelom u ortačkom druš. pa ga iz tih razloga ne može ni opteretiti raznim teretima. Cilj osnivanja ortačkog STD je da ortaci poslovanjem ortačkog STD ostvare dobit.

Osnivanje spoljnotrgovinskog ortačkog društva

Ovo spoljno trg. druš. nastaje na bazi ugovora o osnivanju, tj ugovora između najmanje 2 ili više fizičkih lica koja se obavezuju da uz sopstvenu neograničenu solidarnu odgovornost za obaveze STD obavljaju određene ST delatnosti pod zajedničkom firmom. Na ugovor o osnivanju ortačkog STD primenjuju se pravila o ugovoru o ortakluku, kad ugovorom o osnivanju nije drukčije predviđeno

Upis spoljnotrgovinskog ortačkog druš. u sudski registar

Ortačko STD se upisuje u registar kod nadležnog suda u koji se unosi: firma, delatnost, sedište, zastupanje, ulog člana ortačkog STD i osnovni kapital ovog društva. Pored toga, prijava za upis u sudski registar sadrži i lično ime, zanimanje i prebivalište svakog člana društva.

Ulog članova spoljnotrgovinskog ortačkog društva

Zakon o preduzećima predviđa da član ortačkog STD može u ovo društvo da uloži novac, stvari, prava, rad, ili usluge.

Organi i posloводство spoljnotrgovinskog ortačkog društva

Ortačko STD ima direktora (posloводство). Funkciju direktora može obavljati jedan ili više članova ortačkog STD. Ugovorom o osnivanju ortačkog STD utvrđuje se način vršenja f-ja i drugih organa kad se i tome članovi druš. istim ugovorom sporazumeju, tj koje će druge organe imati.

Još se kao organi pojavljuju:

- skupština – organ vlasnika,
- upravni odbor – organ upravljanja,
- direktor – organ poslovođenja i
- nadzorni organ – organ nadzora.

Prava i obaveze (dužnosti) članova ortačkog STD:

- upravljanje i vođenje poslova STD
- pravo na dobit i obaveza snošenja gubitaka
- pravo na informisanje
- raspolaganje udelom u druš.
- dužnost obaveštavanja i pravo uvida u poslovne knjige.

Spoljni odnosi ortačkog STD i članova:

- Zastupanje STD
- Odgovornost STD za obaveze društva
- Istupanje člana STD iz društva.

Statusne promene oblika ortačkog STD :

- Pretvaranje ortačkog STD u ST komanditno društvo
- Pretvaranje ortačkog STD u ST akciono društvo
- Pretvaranje ortačkog STD u ST sa ograničenom odgovornošću.

Prestanak ortačkog STD:

- Prestanak ortačkog STD protekom vremena – na koje je osnovano ili izvršenjem posla za koje je osnovano
- Usled izrečene mere zabrane obavljanja delatnosti
- Prestanak postojanja prirodnih i drugih uslova
- Odlukom članova ortačkog STD (otkaz članova)
- Svođenjem na jednog člana društva
- Ništavnost upisa u registar
- Usled njegove neorganizovanosti shodno imperativnim normama
- Neobavljanje delatnosti
- Spajanjem sa drugim STD ili podelom
- Isključenjem člana STD ili smrću člana društva
- Odlukom suda.

24. SPOLJNOTRGOVINSKO KOMANDITNO DRUŠTVO

Pod pojmom spoljnotrgovinskog komanditnog društva, podrazumeva se organizaciona forma spoljnotrgovinskog društva lica koje se osniva ugovorom 2 ili više lica u cilju obavljanja ST delatnosti, pod zajedničkom firmom, kod kojih je najmanje jedno lice odgovorno neograničeno, solidarno, za obaveze spoljnotrgovinskog društva (komplementar), rizik najmanje jednog lica ograničen je na iznos ugovorenog uloga (komanditor). Komplementar može biti samo fizičko lice, a komanditor fizičko i pravno lice.

Predmet uloga komanditora

Ulog komanditora u ST komanditnom društvu može biti u novcu, stvarima i pravima. Ulog komanditora u stvarima i pravima, procenjuju ovlašćeni procenjivači ili samo jedan, sem kad novčana vrednost takvih stvari i prava ne prelazi iznos od 3000 US\$, u dinarskoj protivvrednosti, po kursu na dan unošenja uloga – kada u procenu u tom slučaju obavljaju osnivači.

Poslovodstvo u spoljnotrgovinskom komanditnom društvu

Komplementar upravlja komanditnim STD i vodi poslove komanditnog STD. Komanditor ne može voditi poslove komanditnog STD. Takođe, on se ne može protiviti vođenju poslova komanditnog STD od strane komplementara, sem kad su u pitanju poslovi izvan delatnosti ovog društva.

Spoljni odnosi spoljnotrgovinskog komanditnog društva i članovi

Komplementari u zastupanju komanditnog STD u svemu imaju identičan status sa članovima ortačkog STD. Međutim, kada se radi o položaju i statusu komanditora ne postoji u teoriji i zakonodavstvu jedinstven stav da li on može da se pojavi kao punomoćnik ili prokurista komanditnog STD.

Pravna priroda spoljnotrgovinskog komanditnog društva

Spoljnotrgovinsko komanditno društvo koje pre svega nastaje kao STD intuitu personae i na osnovu međusobne povezanosti i njihovih ličnih osobina komplementara, daje prevagu o suštini ovog STD kao STD lica, jer svojstva komanditora tu nisu toliko ni izražena. Naime, komanditori u STD učestvuju sa određenim kapitalom, njihovo učestvovanje u spoljnotrgovinskom komanditnom društvu nije vezano za njihovu ličnost i njihova lična svojstva. Komanditori su isključeni iz prava upravljanja u društvu. Oni, ne mogu samostalno raspolagati ni svojim udelima

u komanditnom STD, već im je i za to potrebna saglasnost svih članova spoljnotrgovinskog komanditnog društva (pod uslovom da Ugovorom o osnivanju nije drugačije predviđeno), a to je i bitna osobina spoljnotrgovinskog društva lica.

Ugovor o osnivanju spoljnotrgovinskog komanditnog društva

Spoljnotrgovinsko komanditno društvo se osniva na bazi ugovora članova spoljnotrgovinskog komanditnog društva koji osnivaju isto društvo. Ovaj ugovor predstavlja i osnivački akt odnosno konstitutivni akt spoljnotrgovinskog društva.

Udeo i sredstva spoljnotrgovinskog komanditnog društva

Zakon o preduzećima ne zahteva nikakav zakonski minimum sredstava, odnosno kapitala za osnivanje ovog društva. Iz toga proizilazi da početna sredstva za rad ovog STD svojim ugovorom o osnivanju spoljnotrgovinskog komanditnog društva određuju komanditori i komplementari, bez obzira što komplementari odgovaraju za obaveze ovog STD neograničeno i solidarno. Ovo je potrebno iz razloga što spoljnotrgovinsko komanditno društvo mora imati imovinu da bi moglo da posluje.

Raspolaganje udelom u društvu – Kako se radi o dve kategorije članova spoljnotrgovinskog komanditnog društva, onda je potrebno razlikovati udeo u kapitalu ovog društva (komplementara i komanditora) i udeo u članskim pravima (komplementara i komanditora). Visina tih udela zavisi od ugovora i isti ne moraju biti jednaki, kao i između članova iste kategorije, tako i unutar obe kategorije članova, tj ne moraju biti jednaki udeli komplementara sa komanditorima, kao ni u okviru komplementara, tj komanditora jednaki udeli svakog člana.

Prava, obaveze i odgovornost članova spoljnotrgovinskog komanditnog društva

Prava komplementara – Zakon o preduzećima izričito predviđa da komplementar upravlja spoljnotrgovinskim komanditnim društvom i vodi poslove društva, odnosno da komanditor ne može voditi poslove spoljnotrgovinskog komanditnog društva. Komanditor, po ovom zakonskom rešenju, ne može se protiviti vođenju poslova spoljnotrgovinskog komanditnog društva od strane komplementara, sem kada su u pitanju poslovi izvan delatnosti ovog druš.

Prava komanditora – mada komanditori, u osnovi imaju ulogu članova ovog društva sa ograničenom odgovornošću, ipak se njihova uloga u komanditnom STD razlikuje od pozicije članova STD, jer su oni isključeni iz upravljanja i viđenja poslova u STD, koji su povereni komplementarima.

Obaveze komanditora – iz same zakonske stilizacije proizilazi da komanditor nema obavezu upravljanja spoljnotrgovinskim komanditnim društvom i vođenja poslova u STD. Uloga upravljanja društvom po pravilu je u svim komanditnom STD, kod svih zemalja, poverena komplementarima i spoljnim licima, menadžerima – prokuristima, ali ne i komanditorima. To vazi samo za poslove koji spadaju u redovnu delatnost komanditnog STD, dakle o poslovima koji su registrovani kao delatnost spoljnotrgovinskog komanditnog društva.

Odgovornost komanditora - komanditno STD i poverioci komanditnog društva mogu podneti tužbu protiv komanditora koji nije uplatio ili nije uneo u ugovoreni ulog, tj. deo tog uloga, u kojem slučaju, komanditor odgovara samo do visine neizmirenog uloga. U ovom slučaju, svi komanditori odgovaraju solidarno. Sporazum članova spoljnotrgovinsko komanditno društvo kojim se komanditor oslobađa plaćanja uloga (delimično ili u celini ili se odlaže plaćanje uloga) ne proizvodi pravno dejstvo prema poveriocima čija su potraživanja nastala do upisa sporazuma u registar. Kad se komanditoru vrati ulog u odnosu prema poveriocima, smatra se da ulog nije vraćen.

Odgovornost komplementara – odgovornost komplementara, koji može biti samo fizičko lice u spoljnotrgovinsko komanditno društvo je neograničeno solidarna za nastale obaveze društva.

Prestanak spoljnotrgovinskog komanditnog društva

Nas zakon o preduzećima da u slučaju smrti člana spoljnotrgovinskog komanditnog društva ili prestanka jednog ili više komanditora (ali ne i svih), spoljnotrg. druš. ne prestaje da postoji. Na mesto komanditora koji je umro ili je prestao da postoji (na pr. , usled transformacije) dolaze njegovi pravni sledbenici (kad je reč o pravnom licu), tj njegovi naslednici (kada se radi o fizičkom licu) izuzev, kad člana spoljnotrgovinsko komanditno društvo prestaje da postoji putem stečaja ili likvidacije, jer tada nema pravnog sledbenika.

25. PRESTANAK PREDUZEĆA I DRUGIH PRIVREDNIH SUBJEKATA (STEČAJ, LIKVIDACIJA)

Stečaj

Stečaj predstavlja poseban institut kolektivnog namirenja poverioca generalnim izvršenjem na imovini stečajnog dužnika, čime on prestaje da postoji kao pravni subjekat.

Razlikuju se dve vrste stečaja:

- **u materijalnom smislu** – podrazumeva stanje prezaduženosti određenog privrednog subjekta u stečaju, tj njegova insolventnost, zbog koje isti nije u stanju da ispunjava svoje obaveze prema poveriocima
- **u formalnom smislu reči** – do stečaja dolazi po oceni suda i pod istim se podrazumeva stanje koje proglasi sud, gde se prezaduženo preduzeće stavlja u stečaj nad čijom se imovinom obavlja namirenje poverilaca putem zajedničkog podjednagog namirenja.

Sto se tiče pravne prirode stečaja, postoje dva shvatanja i to:

- 1. Stečaj je generalna egzekucija, tj izvršenje na celokupnoj imovini dužnika**
- 2. Stečaj je posebna grana vanparničnog postupka.**

Shodno prvom gledištu, može se prihvatiti da stečaj predstavlja izvršenje, a prema drugom on obuhvata pored prinudnog namirenja, i utvrđivanje i ispitivanje tražbina.

Načela stečajnog postupka

- Načelo univerzalnosti stečaja
- Načelo jednakosti poverilaca
- Načelo sudskog rukovođenja
- Načelo hitnosti
- Načelo unovčenja

Prethodni postupak za utvrđivanje uslova za otvaranje stečaja – podrazumeva određene radnje koje su usmerene na proveru da li su prezentirane činjenice u predlogu takve prirode da mogu dovesti do stečaja, kao i da se učini pokušaj da se zainteresovanim licima omogući, putem fin. intervencije dalji rad dužnika. Osim toga, daje se mogućnost poveriocima da se poravnaju sa dužnikom što je poseban oblik sanacije, mada ovaj Zakon o prinudnom poravnanju, stečaju i likvidaciji ne poznaje institut sanacije.

Kao organi stečajnog postupka pojavljuju se: stečajno veće, stečajni sudija i stečajni upravnik. Odbor poverilaca nije obavezan, već fakultativan organ, koji se pojavljuje kao savetodavno telo.

Stečajno veće odlučuje o pokretanju prethodnog postupka za utvrđivanje postojanja uslova za stečaj i sprovodi taj postupak, odlučuje o otvaranju stečajnog postupka o prigovorima stečajnog upravnika protiv zaključka i uputstava stečajnog sudije, o prigovorima poverilaca protiv zaključka stečajnog sudije.

Stečajni upravnik određuje se rešenjem o otvaranju stečajnog postupka. On obavlja prava i dužnosti organa upravljanja dužnika i rukovodi poslovima dužnika kao i zastupa dužnika. On je dužan posebno: da ažurira knjigovodstvenu evidenciju do dana otvaranja stečajnog postupka, da sastavi uz saglasnosti sa stečajnom sudijom, predračun troškova stečajnog postupka i da ga podnese na odobrenje stečajnom veću obrazuje komisiju za inventarisanje, sastavlja početni bilans stečaja, stara se o ostvarivanju potraživanja dužnika, unovčava stvari dužnika i dr.

Stečajni sudija je „operativni“ organ i on je nadležan po svim pitanjima u vezi sa sprovođenjem stečajnog postupka koja nisu data i nadležnost stečajnog veća. Stečajni sudije je istovremeno i nadzorni organ nad stečajnim upravnikom.

Odbor poverilaca kao fakultativni organ, svoje poslove vrši na sednicama koje saziva stečajni sudija (bilo po službenoj dužnosti, na predlog stečajnog upravnika ili većine članova odbora poverilaca). Odbor poverilaca razmatra izveštaje stečajnog upravnika o toku stečajnog postupka i o stanju stečajne mase, ima prava da pregleda posl. knjige i celokupnu dokumentaciju, ima pravo prigovora stečajnom sudiji na rad stečajnog upravnika kao i stečajnom veću na rad stečajnog sudije.

Subjekti stečaja i pokretanja postupka – kao subjekt stečaja javlja se lice nad kojim se sprovodi stečajni postupak. To je dužnik koji je trajnije nesposoban za plaćanje, tj. koji je insolventan. To lice kao subjekt stečaja može biti i ST preduzeće i ST društvo.

Otvaranje stečajnog postupka – stečajno veće može da odobri ili ne otvaranje stečajnog postupka. Međutim, pre nego što donese odluku o tome stečajno veće prima izveštaj stečajnog sudije i mišljenje veštaka o ekonomsko finansijskom stanju dužnika i zakazuje ročište radi raspravljanja o postojanju uslova za otvaranje stečajnog postupka. Stečajno veće na istom ročištu odlučuje, putem rešenja, o otvaranju stečajnog postupka nad dužnikom ili odbijanje predloga za otvaranje postupka.

Zaključenje stečajnog postupka – stečajni sudija, kad od stečajnog upravnika primi izveštaj da su svi poslovi iz stečajnog postupka okončani podnosi stečajnom veću predlog za zaključenje stečajnog postupka. Odluka o zaključenju stečajnog postupka od strane stečajnog veća objavljuje se u službenom glasniku države, kod nas „Službenom glasnik Republike Srbije“.

Likvidacija

Likvidacija spoljnotrgovinskog preduzeća, tj privrednog subjekta je u stvari postupak koji se odvija nad ST preduzećem koji je solventan, ali prestaje da postoji iz nekog drugog zakonom predviđenog razloga (likvidacija ST preduzeća).

Kako je imovina ST preduzeća odnosno subjekta likvidacije dovoljna da podmiri obaveze preduzeća koje prestaje da postoji, to se u likvidacionom postupku „likvidiraju“ njegova prava i obaveze – ova likvidacija se sprovodi samo u slučaju kada preduzeće nema pravnog sledbenika.

Postupak za pokretanje postupka likvidacije mogu podneti: osnivač, vlasnik, dužnik, sud koji vodi sudski registar – kada se radi o poništenju upisa, kao i nadležni organ lokalne samouprave – kad se radi o zabrani delatnosti, prestanku postojanja uslova, odnosno ispunjenju cilja radi kojeg je ono osnovano i kada ono nije organizovano u skladu sa zakonom.

Postupak likvidacije se ne sprovodi kada postoje uslovi za sprovođenje stečaja. **Postupak likvidacije otvara i sprovodi redovni sud na čijem je području sedište dužnika. Organi sprovođenja postupka likvidacije su likvidaciono veće i likvidacioni upravnik koje određuje sud.**

26. PRAVA INTELEKTUALNE (INDUSTRIJSKE) SVOJINE

Izraz industrijska svojina s u poslednje vreme, a pogotovo sa donošenjem grupe zakona koji se odnose na ovu oblast: Zakona o patentima, Zakona i žigovima, Zakona o modelima i uzorcima i Zakona o geografskim oznakama porekla, **zamenjuje se izrazom „intelektualna svojina“, jer u ostalom i „industrijska“ svojina predstavlja skup intelektualnih vrednosti proizvoda ljudskog duha kao sto su pronalasci, modeli i uzorci, robni i uslužni žigovi, oznaka porekla proizvoda i suzbijanja nelojalne utakmice na tržištu. Tu spadaju i određena znanja koja se zaštićena (know-how).**

Pronalazačko pravo

Patenti i mali patenti

Pronalazak se štiti patentom ili „malim patentom“ („korisni model“). Patent je pravo kojim se štiti pronalazak i koji predstavlja novo tehničko rešenje određenog problema koji ima inventivni nivo i koje je primenljivo, a „mali patent“ (korisni patent), je novi institut u srpskom pravu industrijske (intelektualne) svojine kojim se štiti pronalazak koji predstavlja novo tehničko rešenje određenog problema i koje je primenljivo, ali koji ima niži inventivni nivo.

Kao predmet pronalaska koji se štiti patentom može biti proizvod (uređaj, supstanca, kompozicija, mikroorganizam, biljna i životinjska ćelijska kultura), postupak kao i primena poznatog proizvoda ili postupka u nove svrhe. Predmet pronalaska koji se štiti „malim patentom“ može biti rešenje koje se odnosi na oblikovanje, konstrukciju, ili konfiguraciju nekog predmeta ili raspored njegovih sastavnih delova.

Postoje sledeće podele patenata:

I

- 1. Patent**
- 2. Mali patent (korisni model).**

II

- 1. Poverljivi** – Kod poverljivog patenta štiti se pronalazak koji se odnosi na narodnu odbranu i državnu bezbednost. Postoje i zavisni patent kojim se zaštićuje pronalazak koje se ne može samostalno primeniti bez istovremene primene drugog pronalaska koje je vremenski ranije zaštićen patentom i gde ova dva pronalaska pripadaju različitim licima. Postoje i tzv zavodski patenti, tj patenti koji su stvoreni zajedničkim radim u fabrici, zavodu, preduzeću, pa nije moguće koja su lica u timskom radu stvorila pronalazak.
- 2. Nepoverljivi.**

III

- 1. Osnovni** – štiti osnovni pronalazak
- 2. Dopunski** – štiti dopunski pronalazak. Osnovna mu je karakteristika da titular mora biti isto lice oje je titular osnovnog patenta.

IV

- 1. Zavisni** – njime se štiti pronalazak koji se ne može primeniti, a da se ne upotrebi već ranije stvoreni pronalazak. Titulari ovih patenata s različita lica.
- 2. Nezavisni**

Uslovi za zaštitu pronalaska – Zakon o patentima predviđa određene uslove koji moraju biti ispunjeni na dan podnošenja prijave za zaštitu pronalaska, tj na dan priznatog prava prvenstva

prijava, a to su: **da pronalazak mora biti nov, da ima inventivni nivo i da mora biti primenljiv.**

Pravo na zaštitu pronalaska ima pronalazač, odnosno njegov pravni sledbenik, ili pod zakonskim uslovima poslodavac, odnosno njegov pravni sledbenik. Takođe, i strana fizička i pravna lica u pogledu zaštite pronalazaka u našoj zemlji uživaju ista prava kao i domaća lica, kad to proizilazi iz međunarodnih ugovora ili iz načela uzajamnosti.

Patent traje 20 godina, a mali patent 10 godina od datuma podnošenja prijave. Dopunski patent ne traje duže od osnovnog. Danom smrti fizičkog lica, odnosno, prestankom postojanja pravnog lica koje je nosilac patenta/malog patenta, to pravo prestaje da postoji, ukoliko nije prešlo na naslednike, odnosno pravne sledbenike.

Pravo znakova razlikovanja

Modeli i uzorci – pod modelom se podrazumeva pravo kojim se štiti novi spoljni oblik određenog industrijskog ili zanatskog proizvoda, tj njihovog dela dok je uzorak pravo kojim se štiti nova slika ili crtež koji može da se prenesi na novi industrijski ili zanatski proizvod tj njegov deo.

Predmeti i uslovi zaštite – oblik tela, slika ili crtež, su novi kad se bitno razlikuju od onih koji su ranije prijavljeni i od onih koji su pre podnošenja prijave, bilo gde u svetu i na bilo koji način učinjeni dostupnim javnosti. Osim kod onih za koje je prijava povučena pre objavljivanja rešenja kojim se priznaje model tj uzorak. Da li su prijavljeni oblik tela, slika i crtež novi ne utiče činjenica da su oni u periodu najviše 6 meseci od dana podnošenja prijave postali dostupni javnosti.

Pravo na zaštitu predmeta modela, uzorka ima autor ili njegov pravni sledbenik, tj poslodavac u slučajevima predviđenim zakonom o uzorcima i modelima.

Sadržina sticanja i obim modela, uzorka - nosilac modela, uzorka ima isključivo pravo na ekonomsko iskorišćavanje zaštićenog spoljnog oblika, slike ili crteža i da to pravo uskrati svakom trećem licu koje nema njegovu saglasnost.

Promet i prestanak prava – model, uzorak ili pravo iz prijave može biti predmet ugovora o prenosu prava, licenci, zalozi, franšizi i sl. Taj se ugovor mora sačiniti u pismenoj formi i isti se upisuje u odgovarajući registar kod nadležnog saveznog Zavoda.

Licenca – nosilac modela ili uzorka, tj podnosilac prijave može ustupiti pravo korišćenja modela, uzorka ili prava iz prijave, ugovorom o licenci koji se sastavlja u pismenoj formi i sadrži naznačenje ugovornih strana sa brojem modela, br. prijave, vreme trajanja licence i visinu naknada kada je ista ugovorena.

Žig

Žig je pravo kojim se štiti znak koji u prometu služi za razlikovanje robe ili usluga jednog pravnog ili fizičkog lica od iste ili slične robe, odnosno usluge nekog drugog pravnog ili fizičkog lica.

Žig može biti:

- **Individualni**
- **Kolektivni**

Kolektivni žig imaju pravo da koriste više lica za obeležavanje svoje robe/usluga u prometu. Korišćenje kolektivnog žiga od strane korisnika, može se učiniti samo na način predviđen opštim aktom o kolektivnom žigu.

Pod žigom, u smislu zakona o žigovima, ne smatraju se: pečat, štambilj i punc (službeni znak za obeležavanje dragocenog materijala, mera i sl.).

Predmet i uslovi zaštite – žigom se štiti znak za razlikovanje robe, a znak se može sastojati, npr. od reči, slogana, sloga, brojeva, slika, crteža, rasporeda boja, trodimenzionalnih oblika, kombinacija tih znakova i sl.

Sadržina, sticanje i obim prava – nosilac žiga ima isključivo pravo da znak zaštićen žigom koristi za obeležavanje robe na koje se taj znak odnosi i da drugim licima zabrani da isti ili sličan znak neovlašćeno koriste. Ovo pravo obuhvata i pravo da se ovaj znak koristi na sredstvima za pakovanje, katalogima, prospektima, oglasima, i drugim oblicima ponude, na uputstvima, fakturama itd.

Prestanak prava – žig prestaje istekom roka od 10 god. za koji je plaćena taksa, kada se njegovo važenje ne produži. Žig može prestati i pre isteka ovog roka:

- Kad se nosilac žiga odrekne svog prava
- Na osnovu sudske odluke ili odluke nadležnog zavoda
- Kada je prestalo pravno lice ili umrlo fizičko lice koje je nosilac prava

Promet prava – žig, tj pravo iz prijave može biti predmet ugovora o prenosu prava licenci, zalozi, franšizi i sl.

Licenca – nosilac žiga, tj podnosilac prijave može ustupiti pravo korišćenja žiga, tj prava iz prijave. Ugovor o licenci, sastavlja se u pismenoj formi i sadrži vreme trajanje licence, obim licence i visinu naknade, ako je naknada ugovorena. Kolektivni žig ne može biti predmet ugovora o licenci.

Geografska oznaka porekla proizvoda

Geografska oznaka porekla je pravo kojim se štite oznake porekla i geografske oznake kojima se obeležavaju proizvodi koje fizička ili pravna lica proizvode na određenom geografskom području. Oznaka porekla je geografski naziv zemlje, regiona ili mesta kojim se označava proizvod koji iz njih potiče i čiji su kvalitet i posebna svojstva isključivo ili pretežno uslovljeni geografskom sredinom koja obuhvata prirodne i ljudske faktore i čija se proizvodnja, prerada ili prodaja odvijaju na određenom ograničenom području. Oznake porekla koje nisu registrovane, u smislu zakona o geografskim oznakama, ne uživaju zaštitu kao geografske oznake.

Ovlašćeni korisnik geografske oznake porekla stiče pravo korišćenja istog upisom priznatog svojstva ovlašćenog korisnika u registar koji o tome vodi Savezni zavod za intelektualnu svojinu. Pravo korišćenja traje 5 godina od dana upisa ovlašćenog korisnika u registar. To se pravo može produžiti neograničeni broj puta. Ovo pravo može prestati i pre isteka 5 god. ukoliko:

- se ovlašćeni korisnik odrekne prava
- je to sudska odluka
- je prestalo pravno lice ili umrlo fizičko lice

Know-How

Pojam „know-how“ na engleskom znaci „znati kako“ ili „znati kako da se nešto uradi“. To je znanje nematerijalnog karaktera. Da bi se know-how kao znanje i iskustvo primenjivao u praksi ili prenelo na drugo lice, potrebno je da se isto znanje materijalizuje u nekoj stvari. Know-how postoji nezavisno od vremena i mesta. Stvarna kontrola nad njim je zavisna od kontrole nad fizičkom stvari za koju je on vezan.

Pod tajnošću know-how-a se podrazumeva ono što nije lako dostupno zainteresovanoj strani. Tajnost doprinosi ekonomskoj vrednosti know-how-a.

U užem značenju, on je samo dopunsko znanje i iskustvo koje je neophodno za primenu patentiranog pronalaska. U širem smislu, on predstavlja svo tehničko znanje i iskustvo i to ne samo ono koje je dopunskog karaktera nego i ono koje je samostalno i primenljivo samo za sebe.

„Čist“ ugovor bi bio onaj koji se odnosi samo na know-how bez ikakvih drugih elemenata i ovi su ugovori retki. Mešoviti ugovor sadrži know-how u kombinaciji sa drugim pravima intelektualne svojine (patent, žig, model, uzorak), ali i sa nekim drugim ugovorima (npr. Ugovor o zajedničkom ulaganju, izvođenju investicionih radova, kooperaciji i sl.).

27. STRANA ULAGANJA I KONCESIJE SCG

U sadašnjem privrednom trenutku prelaska domaće privrede na nove uslove privređivanja, odnosno na tržišno privređivanje, posebno je značajan faktor stranih ulaganja u domaću privredu, i to iz više razloga, primera radi, oživljavanje domaće proizvodnje uvozom modernih tehnologija, što bi dovelo do veće, savremenije i kvalitetnije proizvodnje, sa većom automatizacijom i daleko kvalitetnijim proizvodima, zatim, to bi dovelo do većeg zapošljavanja domaće radne snage, razvoja infrastrukture, izgradnje novih saobraćajnica, unapređivanja transporta i bržeg dopremanja robe do mesta destinacije.

Usvajanjem dva zakona koja se odnose na oblast stranih ulaganja u našoj zemlji 1994. godine Zakona o stranim ulaganjima i Zakona o slobodnim zonama i drugim, stvoreni su povoljniji uslovi za dalji razvoj stranih ulaganja u našu privredu. Naš savezni Zakon o slobodnim zonama daje niz pogodnosti kada se radi o stranim ulaganjima u obliku oslobođenja od plaćanja carine na opremu i reprodukcioni materijal koji se uvozi u slobodnu zonu sa ciljem proizvodnje robe namenjene izvozu.

Posle prestanka ratnih sukoba u okruženju nove Jugoslavije i ukidanja ekonomskih sankcija od UN, javljaju se neke pogodnosti u našoj zemlji koje privlače strance da ulažu u našu privredu. Pre svega to je geografska lociranost Jugoslavije jer se nalazi na raskršću mnogih puteva, koji služe kao veza između Evrope, Azije, Severne i Južne Evrope i Zapadne sa Istočnom Evropom. Veoma je značajna izgradnja brze pruge Subotica – Beograd – Bar, kao i modernih autoputeva, pa se očekuje izgradnja autoputa Subotica – Beograd – Bar i Niš – Bar. Dunav kao međunarodna plovna reka, kao jeftin transportni put dobija sve više na značaju, to će biti veoma značajno kada se bude izgradio kanal Dunav – Zapadna Morava – Vardar – Egejsko more.

Jedan od veoma bitnih faktora za ulaganje stranaca u srpsku privredu je jeftina i stručna radna snaga, jer će imati daleko jeftinije proizvode proizvedene u Jugoslovenskim fabrikama, nego u fabrikama u razvijenim evropskim državama.

Naša zemlja bi trebalo da obezbedi pravnu stabilnost i neizmenljivost propisa i zakona koji se odnose na strana ulaganja. Propisi bi trebali da budu stimulatívni i da pospeše strana ulaganja u našoj zemlji. Zakonski propisi ne smeju bit restriktivni za strana ulaganja već liberalni i stimulatívni. Pored postojećih beneficija, povlastica oslobođenja plaćanja carine, poreza pri uvozu opreme i robe reprodukcionog materijala treba tražiti druge olakšice, npr. oslobađanje od raznih davanja prema društvenoj zajednici za određeni niz godina. Takođe je neophodno da se ukine odredba koja je predviđena Zakonom o slobodnim zonama, koja predviđa da osnivački ulog, stranog lica pri osnivanju preduzeća za upravljanje zonom ne može biti veći od 49%.

Koncesije – koncesija je pravo korišćenja prirodnog bogatstva ili dobra u opštoj upotrebi, koje domaćem ili stranom licu ustupa državni organ pod posebno predviđenim uslovima i uz određenu naknadu.

Domaće lice: podrazumeva se pravno lice sa sedištem na teritoriji države i fizičko lice koje ima prebivalište na teritorije države Srbije najmanje 2 godine, a strano lice koje po zakonskim propisima o stranim ulaganjima je određeno kao strano lice.

Bod sistem: izgradi, koristi, predaj. Zasniva se na Ugovoru o izgradnji i finansiranju kompletnog objekta države Srbije. Rok: Ne duži od 30 godina.

Uslovi za davanje koncesije:

1. Racionalno korišćenje prirodnih bogatstava ili dobra u opštoj upotrebi,

2. Tehničko-tehnološko unapređenje,
3. Zaštita i unapređenje životne sredine.

Predmet koncesije:

1. Istraživanje ili eksploatacija mineralnih sirovina,
2. Izgradnja, održavanje i korišćenje telekomunikacija,
3. Rekonstrukcija, modernizacija i korišćenje već postojećih komunalnih objekata.

Rok trajanja koncesije: 30 godina.

Postupak i način davanja koncesija:

Predlog za dobijanje koncesije podnosi se Vladi republike Srbije, preko agencija i sadrži:

- predmet,
- visinu ulaganja,
- rokove,
- predlog o visini naknade itd.

Donošenje i sadržina akta:

Koncesioni akt donosi vlada i objavljuje se u Službenom glasniku (predmet, rok, način davanja, uslove itd.).

Koncesija se daje na osnovu javnog postupka licitacije.

28. SLOBODNE ZONE (I CARINSKE)

U svetu se mogu sresti različiti termini za slobodne zone: slobodne zone , slobodne carinske zone, slobodne ekonomske zone, izvozne prerađivačke zone, spoljno – trgovačke zone itd. Svi ovi termini za slobodne zone označavaju posebne pogodnosti i olakšice koje jedna država daje najčešće stranoj robi, koje omogućavaju uvoz strane robe bez plaćanja carine i drugih dažbina, poreza, taksa.

Država na čijoj se teritoriji nalazi slobodna zona ima poseban ekonomski interes za razvoj ovog instituta jer se postiže značajan razvoj domaće privrede; veća proizvodnja; veće upošljavanje domaće radne snage, razvoj domaćih saobraćajnih kapaciteta i dr.

Kod nas, dopunom carinskog Zakona 1963. godine one su nazivane carinskim zonama; a kasnije donošenjem posebnog Zakona o slobodnim carinskim zonama su uvedena dva odvojena instituta sa različitim terminom i tretmanom slobodnih carinskih zona.

Slobodne zone bi trebalo da budu u pravom smislu slobodne, proizvođačke, eksportne zone, a carinske bi predstavljale poseban institut sa posebnim merama carinskog nadzora i posebnim olakšicama carinskog postupka. Slobodne zone su otvorene za strana ulaganja, izdavanje beneficija stranim ulagačima " otvorena vrata"; carinske zone predstavljaju deo carinskog područja naše zemlje gde se primenjuju posebne mere carinskog zakona i olakšice u carinskom postupku.

Slobodne zone su vrlo značajan privredno – ekonomski institut i u svetu se mogu podeliti na dva osnovna tipa: tip potpuno slobodnih institucija i tip institucija sa ograničenim funkcijama. Kod oblika slobodnih zona potpuno slobodnih institucija dozvoljeno je osim skladištenja robe i obrade i prerada robe uz mnoge carinske i necarinske pogodnosti. Kod drugog tipa nije dozvoljena industrijska proizvodnja, već su one više lager skladišta za smeštaj i čuvanje robe pod carinskim nadzorom. **U prvi tip slobodnih zona spadale bi zone u: Kopenhagenu, Veneciji, Trstu, Ševionu, a u drugi tip zone; Malme, Štokholm, Pirej, Kil i dr.**

Postupak za osnivanje preduzeća i društva za upravljanje slobodnom zonom odvija se u skladu sa zakonom o preduzećima na osnovu osnivačkog akta. Osnivački akt sadrži: firmu

i sedište preduzeća, firmu osnivača i adresu, kada se radi o fizičkom licu, ime, adresu, matični broj osnivača, delatnost preduzeća, osnivački ulog itd.

Poslovanje u slobodnim zonama je bez ikakvog ograničenja i izvoz i uvoz roba i usluga.

Korisnik zone i preduzeća za upravljanjem zonom:

- Mogu devizna sredstva, ostvarena poslovanjem, držati na deviznom računu kod ovlašćene banke u zoni, ili kod druge ovlašćene banke.
- Stranac (inostrano lice) može biti vlasnik 49%, a ostalo – vlasništvo domaćeg lica (51%)

Prestanak rada slobodne zone – Kada se utvrdi da u 3 uzastopne godine ne ostvaruje godišnji izvoz u inostranstvo od 50% od ukupne vrednosti proizvedene robe i izvršenih usluga. I onda vlada može da, na predlog nadležnog ministarstva (Ministarstvo finansija) donese odgovarajuću odluku o važenju rada slobodne zone.

Zbog perspektive razvoja domaćih slobodnih zona bilo bi potrebno raditi na izgradnji slobodnih zona kod nas i raditi na poboljšanju putne mreže (Subotica - Novi Sad - Beograd, Beograd – Lapovo - Niš itd.) Značajna bi bila izgradnja puta Niš - Bar i dogradnja putne mreže Bar – Beograd - Subotica.

Slobodna zona se osniva na području koje ima pomorsku luku, vazduhoplovno ili rečno pristanište koje je otvoreno za međunarodni saobraćaj i na magistralnim putevima, koji su uključeni u mrežu evropskih puteva. U skladu sa zakonom o slobodnim zonama smatra se da će ekonomski biti opravdano osnivanje slobodne zone, ako se obezbedi izvoz iz osnovane zone najmanje 30% godišnje proizvedene robe.

Jedan od motiva za strana ulaganja u određenoj zoni je prvenstveno stabilna politička situacija u toj zemlji gde se zona nalazi pa i u širem regionu. Takođe je bitna stabilnost pravnih propisa i Zakona koji će garantovati određenu pravnu sigurnost.

29. NEKE OPŠTE KARAKTERISTIKE I PITANJA KOJA SE ODNOSU NA ZAKLJUČENJE MEĐUNARODNIH UGOVORA

Ugovori u MPP-u koje zaključuju dve ugovorne strane ili više ugovornih strana iz dve ili više različitih država. Javljaju se kao distancioni ugovori. Kod ovih ugovora ugovorne strane najčešće se nalaze u 2 ili više različitih država.

Međunarodni privredni ugovori se sa razvojem proizvodnje, transporta i drugih ekonomskih i međunarodnih korporacija javljaju se u vidu tipskih, formularnih i standardnih ugovora. Ima nekih tipskih ugovora koji se pojavljuju u vidu standardnih ugovora, gde su ostavljene određene praznine, gde se ugovorne strane mogu dogovarati kod uslova prevoza.

Mnogi ugovori koji postoje u privrednom pravu jedne zemlje, javljaju se i u međunarodnom privrednom pravu. Međunarodni privredni ugovori se sa razvojem proizvodnje, transporta i jačanjem ekonomskih međunarodnih korporacija, javljaju u vidu tipskih formularnih i standardnih ugovora. Oni su najčešće adhezioni ugovori tj. ugovori po pristupu. U takvim slučajevima ponuđeni može da prihvati ili ne prihvati unapred date uslove iz ponude. Ponuđeni ne može da menja ništa iz ponude, jer u suprotnom prvobitni ponudilac ne mora da prihvati ponudu. Prvobitni ponudilac kao ekonomski jača strana unapred diktira uslove ugovora. Kod tipskih ugovora su moguća odstupanja od ponuđenih ugovornih elemenata.

Međunarodni ugovori u pomorskom saobraćaju - sadrže:

- Ime i nosivost broda koji će obavljati prevoz,
- ime brodara i naručioca prevoza,
- dan i krajnji rok do kada se brod prijavljuje radi ukrcaja tereta.

Međunarodni tipski ženevski ugovori

Njih je sačinila Evropska komisija Organizacije Ujedinjenih nacija. To su najčešće ugovori iz oblasti investicione opreme i za kupoprodaju žitarica.

Osnovne karakteristike:

- Izrađeni su na međunarodnom planu i što radnim grupama pri izradi ugovora učestvuju i zemlje-izvoznice i zemlje-uvoznice..
- Ugovor je zaključen kada su se strane ugovornice u potpunosti usaglasile o svim bitnim elementima iz ugovora,
- Trenutak zaključenja ugovora – teorija prijema, teorija otpreme, teorija izjave u teoriji saznanja.

30. NADLEŽNOST SUDOVA I MEĐUNARODNA ARBITRAŽA U MEĐUNARODNOM POSLOVNOM I PRIVREDNOM PRAVU

Međunarodni privredni ugovorni odnose sa elementima inostranosti dovode ne samo do sukoba Zakona nego i sukoba jurisdikcije tj. nadležnosti sudova. Sporovi koji nastaju u vezi sa nepokretnostima, spadaju u nadležnost sudova one države gde se ta nepokretnost nalazi. Sporovi u vezi sa industrijskom svojinom – intelektualnom svojinom vezuje se za nadležnost sudova one države gde su ovakva prava izdata. Ovakva rešenja o isključivoj i apsolutnoj nadležnosti domaćeg suda zemlje u kojoj je patent ili intelektualna svojina registrovana, predviđena su i pariskom konvencijom o zaštiti industrijske svojine.

Sporovi koji proističu iz obligaciono pravnih odnosa čiji su predmet pokretnosti spadaju u domen isključive nadležnosti pravosuđa određene države. Nadležnost sudova se najčešće određuje prema domicilu ili prema boravištu tuženog iz razloga što se u mestu tuženog može obaviti i izvršenje jer se u tom mestu najčešće nalazi imovina, a time će i presuda biti efikasnije izvršena. Tako se nadležnost suda za pravna lica, određuje prema domicilu, sedištu preduzeća, firme tuženika, a u nekim zemljama i prema nacionalnoj pripadnosti pravnog lica. Nadležnost sudova u ugovorima međunarodnog privrednog prava može biti određena i sporazumom ugovornih stranaka.

U međunarodnim trgovinskim odnosima i ugovorima, ugovorne strane sve više ugovaraju nadležnost arbitraže, umesto nadležnosti suda. Ugovorne arbitraže u međunarodnim privrednim ugovorima su daleko fleksibilnije pri rešavanju nastalih sporova, nego sudovi koji rešavaju po krutim pravilima. U međunarodnim privrednim ugovorima su češće arbitražne klauzule kojima se ugovara nadležnost određenih profesionalnih arbitraža.

Elastičnost i fleksibilnost međunarodnih arbitraža se ogleda u tome što one nastoje da donesu određene odluke po načelu pravičnosti. Arbitri deluju po principima pravičnosti i nisu obavezni da se kruto pridržavaju propisa, kao što bi to činio nadležni sud. Na taj način arbitri nalaze poštena i pravična rešenja i donose odluke na međunarodnim trgovačkim običajima nezavisno od nacionalnih propisa. **Arbitražna klauzula u međunarodnim trgovačkim ugovorima označava da ugovorne strane žele da eventualne sporove rešava ugovorena arbitraža, jer imaju više poverenja u arbitre koji dobro poznaju međunarodnu trgovinu.**

Evropska Konvencija o arbitraži predviđa da arbitri mogu odlučivati na bazi pravičnosti, kada su dobili takvo ovlašćenje od ugovornih strana i kada je dozvoljeno po zakonu po kojem arbitraža donosi odluke. Ugovorne strane arbitražnog sporazuma mogu da budu domaća pravna i fizička lica i inostrana pravna i fizička lica. Ugovorne strane se slobodno sporazumevaju i predviđaju: da arbitraži poveravaju konkretan trgovački spor; sedište arbitraže; broj arbitra; jezik; pravilnik o postupku.

31. NEKE ZAJEDNIČKE KOMPONENTE UGOVORA U MEĐUNARODNOM PRIVREDNOM POSLOVNOM PRAVU (PONUDA, PRIHVAT PONUDE, SUBJEKT UGOVORA, FORMA UGOVORA)

Ugovori u međunarodnom privrednom (poslovnom) pravu imaju određene karakteristike po kojima se razlikuju od ugovora građanskog i privrednog prava.

- **subjekti ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu – subjektima ovih ugovora smatraju se spoljnotrgovinska preduzeća i spoljnotrgovinska društva koja stupaju u ugovorne odnose i zaključuju ugovore iz predmeta poslovanja.** Subjekti ugovora u međunarodnom poslovnom pravu mogu biti fizička lica koja obavljaju privrednu spoljnotrgovinsku delatnost u vidu zanimanja, preduzetnici. Po našem Zakonu o preduzećima to su preduzetnici koji obavljaju delatnost radi sticanja dobiti.
- **predmet ugovora u međunarodnom poslovnom pravu –promet roba i to najčešće telesnih pokretnih stvari i vršenje usluga.** Nepokretnosti kao što su brodovi, zgrade koji su namenjeni za tržište, takođe su uključene u promet roba; ali da ugovore zaključuju privredni subjekti. Takođe se podrazumeva: promet prava koja se odnose na prava intelektualne svojine, model, patent, žig itd.
- **značaj ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu – ovi ugovori imaju poseban značaj jer se ne ostvaruju samo interesi ugovornih strana nego i širi interesi društvene zajednice.** Društveni interes se manifestuje i u pogledu intervencije od strane države sa ciljem stvaranja povoljnih uslova na tržištu i regulisanja cene.
- **forma ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu – ugovori u međunarodnom poslovnom pravu su neformalnog karaktera jer za zaključenje ugovora nije potrebna posebna forma, osim ako zakonom nije drugačije predviđeno.** Međutim, za neke ugovore u međunarodnom poslovnom pravu je neophodna pisana forma ugovora i to se posebno odnosi na ugovore čija je vrednost predmeta ugovora veća ili kod složenijih ugovora između strana ugovarača, međunarodni ugovor o investicionoj opremi je primer. Bečka Konvencija UN iz 1980. godine predviđa sledeće o međunarodnoj prodaji robe: ugovor o međunarodnoj prodaji robe se ne mora zaključiti u pismenoj formi a nije ni podvrgnut bilo kojim zahtevima u pogledu forme; može se dokazati na bilo koji način; uključujući i svedoke. Ugovor za čije se zaključenje zahteva pismena forma, a nije zaključen u toj formi, smatraće se punovažnim ako su ugovorne strane izvršile veći deo obaveza koje iz njega proističu. Međutim, postoje ugovori koji su neformalni ali se pod određenim uslovima moraju zaključiti u pismenom obliku, npr. brodarski ugovor na vreme za ceo brod i ugovor o zakupu broda. Za neke ugovore u međunarodnom poslovnom pravu ne može se tačno odrediti da li su formalni ili neformalni, npr. ugovor o osiguranju, ugovor o prevozu robe u pojedinim oblicima transporta itd.
- **pooštrena odgovornost ugovornih strana – zahteva se pojačana pažnja prilikom zaključivanja ugovora u međunarodnom poslovanju. " Pažnja dobrog privrednika " je pravni standard koji zavisi od svakog konkretnog slučaja, vrste ugovora, običaja itd. " Pažnja dobrog privrednika " podrazumeva njegovu pooštrenu odgovornost iz razloga što u međunarodnom poslovnom pravu zaključuju strana lica iz određene delatnosti koja poznaju pravila stranke i poseduju dovoljno znanja a tim imaju i više odgovornosti. Kod ugovornih partnera se zahteva da pri zaključenju ugovora, izvršenja i ostalim poslovima privrednog prava postupaju sa " pažnjom dobrog privrednika " i " dobrog trgovca " sa " pažnjom dobrog stručnjaka ".**
- **načelo savesnosti i poštenja u ugovorima međunarodnog poslovnog (privrednog) prava –Načelo se zasniva na primerima moralnog ponašanja u ugovornim odnosima.** Obzirom da su u pitanju pravila poslovnog morala, sankcije može da preduzme i društvo, komora, asocijacija privrednika itd. Mogu biti ekonomske sankcije predviđene zakonom,

gubljenje poslovnog ugleda, reputacije na tržištu. U pravnoj literaturi se pod pojmom **savesnog i poštenog ponašanja ugovornih strana** smatra njihova međusobna iskrenost i odanost, posebno pri izvršenju obaveza. Ovo načelo podrazumeva i zabranu prouzrokovanja štete drugom ugovornom partneru.

- **nadležnost posebnih sudova i arbitraža pri rešavanju sporova** – za sporove koji nastaju iz ugovora u međunarodnom poslovnom pravu, predviđena je posebna nadležnost **privredni sudova**. Često se ugovara i nadležnost arbitraža, kao posebno stručnih tela koje ugovorni partneri dogovorno određuju u samom ugovoru. Cilj ovih sudova, arbitraža je da se ubrzaju postupci rešavanja sporova i da se dobiju kvalitetne sudske odluke kojima će ugovorne strane biti zadovoljne.
- **prekomerno oštećenje u ugovorima u međunarodnom poslovnom pravu** – Naš Zakon o obligacionim odnosima predviđa da strane ugovornice polaze od načela jednake vrednosti uzajamnih davanja. Ako dođe do očigledne nesrazmere, oštećena strana ima pravo da traži poništenje tog ugovora.

32. OBEZBEĐENJE UGOVORA U MEĐUNARODNOM POSLOVNOM PRAVU

Postoji više vrsta obezbeđenja ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu i to su :

- **Jemstvo** –poseban oblik ličnog obezbeđenja, gde jemac odgovara poveriocu celokupnom svojom imovinom za obaveze dužnika ako ovaj ne ispunji ili neadekvatno ispunji svoju punovažnu i dospelu obavezu. Jemstvo može da bude na bazi ugovora ili predviđeno zakonom. Karakteristika jemstva je njegova akcesornost i subsidijarnost. Akcesornost označava da obaveza jemca zavisi od glavnog dužnika i gde postoji primarna obaveza glavnog dužnika, a sporedna obaveza jemca. Subsidijarnost jemčeve obaveze se sastoji u tome, što jemac ne preuzima dug kao svoj, već se obavezuje da će platiti i tuđi dug. Jemac nije u dužničkom odnosu prema poveriocu iz ugovora o dugu. Glavni dužnik je zasnovao dužničko – poverilački odnos između sebe i poverioca tako da se poverilac mora prvo odrediti glavnom dužniku, a ako ne uspe da namiri svoje potraživanje od njega, može se obratiti jemcu sa zahtevom da izvrši obavezu dužnika. Jemstvo u ugovorima u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu je solidarno i često se primenjuje, jer poverilac nema dovoljno poverenja samo u jedno lice koje je preuzelo jemstvo. Često više lica garantuje ispunjenje glavne obaveze.
- **Zaloga** – stvarno–pravno obezbeđenje poverioca da naplati svoje potraživanje iz dužnikove stvari koju je on založio, sa kojom poverilac raspolaže i to pre svih poverilaca ako mu potraživanje ne bude isplaćeno o dospelosti. Poverilac se obavezuje da će založenu stvar da čuva i da je neoštećenu vrati zalogodavcu po prestanku svog potraživanja. Ručna zaloga je zaloga na pokretnim stvarima. Pravo zaloga se stiče na osnovu Zakona i to je Zakonsko založno pravo, tako da nije potrebno da poverilac i dužnik zaključuju poseban ugovor o zalozi. U ugovorima u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu predmet prava zaloge su robe, tj. pokretne stvari koje se nalaze u međunarodnom prometu. Predmet zaloge mogu biti i hartije od vrednosti, potraživanja. Kod bankarskih poslova, predmet ručne zaloge mogu biti zlato, plemeniti metali, drago kamenje itd. Zalogodavac je obavezan da zalogoprimcu preda urednu državnu robu – stvar koja je predmet zaloge. Zalogoprimac stiče založno pravo na predmetnoj stvari i u obavezi je da čuva sa pažnjom dobrog privrednika. Zalogoprimac ima pravo da namiri svoje potraživanje iz založene stvari, ako potraživanje ne bude o dospelosti namireno. Može da proda založenu stvar, u našem pravu nije da ona pređe u svojinu poverioca ako njegovo potraživanje ne bude namireno o dospelosti. **Hipoteka** predstavlja zalogu na nepokretnim stvarima i upisuje se u javne knjige u registru

suda, ali ona ostaje u državi dužnika. Hipotekarni zalogoprimac ima pravo da namiri svoje potraživanje iz vrednosti založene nekretnine pre drugih poverilaca. Hipoteka se često koristi kao sredstvo obezbeđenja vraćanja dugoročnih i srednjeročnih kredita koji se koristi za izgradnju većih investicionih objekata.

- **Ugovorna kazna** – određena suma novca ili neka druga vrednost koja je predviđena ugovorom. Plaćanje ugovorne kazne se plaća u sledećim situacijama: **kada jedna ugovorna strana ne ispunjava svoju ugovornu obavezu ili je ispuni sa zakašnjenjem.** Predviđa se **samo za nenovčane naturalne obaveze.** Ugovorna kazna proizvodi sledeća pravna dejstva: kada je ugovorna kazna predviđena za ne ispunjenje obaveze, tada poverilac ima pravo da traži od dužnika ispunjenje obaveze ili da plati ugovornu kaznu, ako je ugovorna strana neuredno ispunila svoju obavezu, poverilac ima pravo da traži ispunjenje ugovora i plaćanje ugovorne kazne, u slučaju neispunjenja ili neurednog ispunjenja obaveze dužnika, a ako poverilac nije pretrpeo štetu, ima pravo da naplati ugovornu kaznu, itd.
- **Penali** – iznosi koje je obavezna da plati u određenim zakonskim slučajevima, **ugovorna strana koja ne ispuni ili neuredno ispuni svoju obavezu.** Penali i ugovorne kazne imaju velike sličnosti, ali postoje i razlike: penali se predviđaju imperativnim normama, imaju pravno dejstvo nezavisno od volje ugovornih strana, stranka koja je ovlašćena da zahteva naplatu penala ne može odustati itd.
- **Kapara** – određena suma novca koju dužnik daje poveriocu prilikom zaključenja međunarodnog ugovora. Proizvodi sledeća pravna dejstva: **služi kao obezbeđenje da ugovorna obaveza bude uredno izvršena od strane koja je dužna da preda kaparu, a i od druge strane.** Iznos kapare se uračunava u izvršenje ugovora, ako je ispunjenje ugovorne obaveze nemoguće zbog čega nije odgovorna nijedna strana, tada se kapara vraća i ako je davalac kapare odgovoran za neispunjenje, primalac kapare ima pravo da je zadrži, itd.
- **Odustanica** – izvesna suma novca ili neka drugu vrednost koju jedna ugovorna strana daje drugoj ugovornoj strani u slučaju da odustane od ugovora. Strane ugovornice mogu ugovorom odrediti rok do kojeg mogu odustati od ugovora.

Postoji još vrsta obezbeđenja ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu kao što su : **avans, akontacija, zatezna kamata, bankarska garancija, itd.**

33. PROMENE U UGOVORIMA U MEĐUNARODNOM POSLOVNOM PRAVU

Promene u ugovorima u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu mogu nastati voljom samih stranaka ili nezavisno od volje stranaka. Stranke mogu sporazumno da izvrše promene u već zaključenom ugovoru i to promenom ugovornih strana (poverioca ili dužnika) i promenom sadržine zaključenog ugovora (promena prava i obaveza stranaka).

Do **promene poverioca** dolazi putem ustupanja potraživanja zaključivanjem posebnog ugovora između poverioca i trećeg lica. Na osnovu ovog ugovora dotadašnji poverilac (cedent) prenosi na svog poverioca (cesionara, treće lice) potraživanja koje ima prema dužniku (cezusu). Cedent mora da obavesti dužnike o izvršenom prenosu, a ugovor je punovažan uz suglasnost dužnika. Cesionar stiče prema dužniku sva prava koja je imao raniji poverilac zaključivanjem ugovora o cesiji potraživanja. Takođe može doći do promene dužnika na osnovu zaključenog ugovora između dužnika i trećeg lica, kojim dužnik prenosi svoje obaveze. Ovaj ugovor proizvodi pravno dejstvo kada se saglasi poverilac i u tom slučaju dotadašnji dužnik postaje jemac da će treće lice izvršiti svoje obaveze prema poveriocu.

Promena sadržine ugovora **voljom ugovornih strana** – sporazumne izmene u sadržini ugovora moraju da budu u istoj formi u kojoj je bio zaključen prvobitni ugovor.

Promena sadržine ugovora voljom jedne strane ugovornice – ovo se događa samo kad jedna ugovorna strana odustaje od ugovora, kada je ona na taj odustanak ovlašćena zakonom, trgovinskim običajima, uzansama ili na osnovu ugovora. Ugovorna strana može odustati od ugovora uz plaćanje odustanice i kad poverilac odustaje od ugovora zbog toga što dužnik nije ispunio svoje obaveze ili ih je neblagovremeno i delimično ispunio.

Promena sadržine ugovora povredom ugovornih obaveza – ovo se dešava kad dužnik uopšte ne izvrši svoju obavezu, izvrši je sa zakašnjenjem, ne izvrši na ugovoreni način i izvrši neovlašćenom licu. Tada dolazi do promene sadržine ugovora na osnovu zakona, uzansi ili običaja. Promena se sastoji u tome što dužnik pored glavne obaveze dobija i druge obaveze: plaćanje zatezne kamate, penala itd.

Promena sadržine ugovora zbog promenjenih okolnosti – strana kojoj je otežano ispunjenje obaveze tj. strana koja zbog promenjenih okolnosti ne može ostvariti svrhu ugovora, može zahtevati da se ugovor raskine. Strane ugovornice polaze od toga da se ugovor može izvršiti pod okolnostima koje su postojale u vreme zaključenja ugovora. Ugovorna strana može da zahteva izmenu ili raskid ugovora usled promenjenih okolnosti ako ispunji sledeće uslove: da su se okolnosti koje su postojale u momentu zaključenja ugovora izmenile usled vanrednih događaja; da strane u momentu zaključenja ugovora nisu mogle da predvide vanredne događaje; zbog vanrednih događaja ispunjenje ugovora za jednu ugovornu stranu postalo je otežano i izvršenje ugovora bi prouzrokovalo velike gubitke; da ugovorna strana ne snosi krivicu za postojanje vanrednih događaja. U ovim slučajevima ugovorne strane sporazumno mogu izmeniti odredbe ugovora u pogledu sadržine, načina ispunjenja, vremena itd.

Promena sadržine ugovora usled promene propisa – pri promeni imperativnih (prinudnih) propisa vrlo često dolazi i do promene u već zaključenim ugovorima. Prinudni propisi utiču na zaključene ugovore, npr. propisi o kvalitetu proizvoda, uvoz – izvoz robe itd. U tom slučaju dužnik treba da preduzme sve radnje kod nadležnih organa da bi izvršio svoje ugovorne obaveze, u suprotnom smatraće se da je do neizvršenja došlo usled više sile.

Promena sadržine ugovora usled više sile – da bi se događaj smatrao visom silom treba da sadrži određene elemente: da se nije mogao predvideti u momentu zaključenja ugovora; da se nije mogao izbeći; da je taj događaj trajno ili privremeno onemogućio izvršenje ugovornih obaveza. Pod visom silom se smatraju: zemljotres, suša, poplava, ratovi, politički neredi, štrajkovi, itd. U ovakvom slučaju svaka ugovorna strana snosi štetu koju bi pretrpela zbog više sile. Dužnik je obavezan da obavesti poverioca o nemogućnosti izvršenja svoje obaveze.

Promena sadržine ugovora usled prestanka jedne ugovorne strane – ako je kod jedne ugovorne strane otvoren stečajni postupak ili postupak likvidacije, to dovodi do promene sadržine ugovora koji je zaključen pre otvaranja stečaja ili likvidacije. Sva potraživanja poverilaca prema stečajnom dužniku smatraju se dospelim, bez obzira na ugovorni rok.

34. PRESTANAK UGOVORA U MEĐUNARODNOM POSLOVNOM PRAVU

Ugovori u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu mogu prestati usled volje ugovornih strana, ali i nezavisno od njihove volje.

Prestanak ugovora usled ispunjenja – najčešći način prestanka ugovora u međunarodnom poslovnom pravu, odnosno **sa ispunjenjem prestaje i ugovor**. Svaka ugovorna strana koja je ispunila svoje ugovorne obaveze, ima pravo da traži od druge strane pismenu potvrdu o ispunjenju obaveze.

Prestanak ugovora sporazumom ugovornih strana – ugovorne strane se mogu sporazumeti o raskidu ugovornog odnosa. Mogu se sporazumeti da raskid ugovora deluje samo u budućnosti, tako da svaka ugovorna strana zadržava što je primila do trenutka raskida ugovora. Ugovorne strane se mogu sporazumeti da raskid deluje unazad retroaktivno i u tom

slučaju ugovorne strane vraćaju sto su dobile do momenta raskida ugovora. Ugovorne strane se mogu sporazumeti da raskid deluje i od zaključenja ugovora, pa se smatra da ugovor nije ni zaključen.

Prestanak ugovora kompenzacijom – ugovori mogu prestati i kompenzacijom tj. prebijanjem uzajamnih potraživanja ugovornih strana. U tom slučaju neophodni su sledeći uslovi: **da su međusobna potraživanja istorodna, da se vrednost može izraziti u novcu i da su potraživanja dospela.** Do kompenzacije potraživanja može doći sporazumom stranaka ili odlukom suda, na osnovu zahteva jedne ugovorne strane.

Prestanak ugovora konfuzijom - ugovor može da prestane kada dođe do spajanja ili pripajanja privrednih subjekata, prenosom potraživanja, preuzimanjem duga itd. Na ova način je ugovor prestao konfuzijom ugovornih strana tj njihovim sjedinjenjem.

Prestanak ugovora voljom jedne ugovorne strane – ugovor može da prestane i zbog volje jedne ugovorne strane, ako je ugovorom dato pravo jednoj ugovornoj strani da može odustati od ugovora uz plaćanje odustanice i kada poverilac odustane od ugovora zato sto dužnik nije ispunio svoju obavezu ili je ispunio delimično itd.

Prestanak ugovora zbog propasti predmeta – ugovor u međunarodnom poslovnom pravu može da prestane i usled propasti predmeta ugovora osim ako su predmeti određeni po rodu, pa se sa propašću određene stvari može izvršiti ispunjenje ugovora drugom stvari.

Ugovor može prestati i iz drugih razloga.

35. UGOVOR O MEĐUNARODNOJ PRODAJI ROBE

Ovaj ugovor **predstavlja pravni posao gde se prodavac obavezuje da ce isporučiti robu kupcu, nad kojom kupac stiče pravo svojine uz isplatu određene cene prodavcu.** Ugovor o međunarodnoj prodaji robe je dvostran, teretan i komutativni pravni posao. Privredni subjekti koji se nalaze u dve različite države i profesionalno obavljaju privrednu delatnost pojavljuju se kao ugovorne strane.

Bitni elementi ovog ugovora su: roba i cena, rok izvršenja, uslovi izvršenja, ambalaža. Nebitni elementi: kvalitet robe, mesto vreme i način isporuke robe, osiguranje robe, skladištenje robe itd. I nebitni elementi ugovora postaju bitni ukoliko na njih insistira jedna od ugovornih strana.

Ugovor o međunarodnoj prodaji robe u međunarodnom poslovnom pravu ima obligaciono pravno dejstvo, gde prodavac ima obavezu da izvrši isporuku robe a kupac da plati ugovorenu cenu.

Predmet ugovora o međunarodnoj prodaji robe jeste **konkretna i postojeća roba koja je sa svojim karakteristikama u momentu zaključenja ugovora određena, a može biti i roba koja ce se sa sigurnošću u budućnosti proizvesti.** Količina robe predstavlja masu robe koju je prodavac u obavezi da isporuči kupcu, a ugovorom se tačno navodi broj komada određene robe, težina, dimenzija, zapremina sa oznakom jedinice mere (litar, kilogram, metar itd.). Količina se može utvrđivati na više načina: merenjem, vaganjem, prebrojavanjem. Troškove merenja snosi prodavac.

Količina isporučene robe utvrđuje se u mestu i u vreme kada je prodavac dužan da izvrši isporuku. U slučaju da prodavac ne pozove kupca da prisustvuje utvrđivanju količine robe ili kupac iz drugog razloga nije bio prisutan, pretpostavlja se da je isporučena ona količina koju je utvrdio kupac u svojem skladištu.

Kvalitet robe podrazumeva skup mnogih svojstava o robi: hemijska, fizička, estetska, tehnička itd. Pored kvaliteta robe i trgovačkog naziva robe navodi se i marka proizvoda: automobil marke „Fiat“, tip, karakteristike motora, godina proizvodnje ili na primer kafa

„minas“, „italijansko vino“ uz dodatak „ekstra kvalitet“ i sl. Kupac je u obavezi da po prijemu isporuke utvrdi kvalitet robe.

U slučaju da su kupac i prodavac zaključili međunarodni ugovor o prodaji robe prema određenom uzorku, onda je i prodavac u obavezi da isporuči robu koja u svemu odgovara uzorku. Odustpanja su dozvoljena samo onda kada je to predviđeno ugovorom, uzansama ili trgovinskim običajima.

Kada je ugovoreno da se kvalitet robe utvrđuje prema standardu, podrazumeva se standard koji važi u mestu prodavca. Standard na opšti način određuje osobine ugovorene robe: oblik, dimenzija, kvalitet, namena i sl. On određuje minimum svojstava robe tako da ona može biti i boljeg kvaliteta. Pored domaćih postoje i međunarodni standardi za kvalitet: ISO-9000, 9001, 9002 itd.

Cena robe je po pravilu određena u ugovoru i predstavlja bitan elemenat ugovor. Cenu može odrediti i neko treće lice – neka agencija, veštak, s tim da treba da postupa pošteno, savesno i razumno. Cena obuhvata neto težinu robe, bez kasa skonta ili rabata pod kojim se podrazumevaju popusti koje prodavac daje kupcu. Ukoliko ovakvi popusti nisu ugovorom predviđeni, oni se i ne priznaju. Obračun cene vrši se fakturom ili računom, to je isprava koju ispostavlja prodavac kupcu za isporučenu robu.

36. UGOVOR O MEĐUNARODNOM TRGOVINSKOM POSREDOVANJU I ZASTUPANJU

Ugovor o međunarodnom trgovinskom posredovanju je poseban ugovor o spoljnotrgovinskim uslugama, kojim se trgovinski posrednik obavezuje da drugu ugovornu stranu, svog nalogodavca, komitenta dovede u vezu sa nekim trećim licem, po pravilu izvan domicila zemlje u kojoj je sedište nalogodavca, u cilju zaključenja nekog međunarodnog privrednog ugovora (između nalogodavca i trećeg lica) iz oblasti ST prometa roba ili usluga, a nalogodavac se obavezuje da će za ovu uslugu platiti posredniku određenu naknadu – proviziju.

Međunarodnim posredovanjem u širem smislu se smatra delatnost privrednih subjekata koji pružaju međunarodne trgovinske usluge kao što su: međunarodno posredništvo, međunarodna špedicija, međunarodni komision itd. U užem smislu, pod međunarodnim posredovanjem se smatra posao međunarodnog mešetarenja, odnosno dovođenja dva licu u vezu putem posrednika u cilju zaključenja međunarodnog privrednog ugovora.

Međunarodno posredništvo može biti:

- **trgovinsko posredovanje pri obavljanju raznih poslova kupovine i prodaje roba itd;**
- **berzansko posredovanje na berzi.**

Poslovi međunarodnog trgovinskog posredovanja se mogu podeliti u tri grupe:

- obavljanje u svoje ime i za račun inostrane firme poslova koji prethode zaključivanju ugovora o kupovini i prodaji robe ili vršenju usluge;
- spajanje inostranih firmi sa domaćim privrednim organizacijama radi zaključenja međunarodnog ugovora o kupovini i prodaji robe ili vršenju drugih usluga;
- poslovi koji se odnose na izvršenje ugovora međunarodne kupovine-prodaje robe i poslova u vezi izvršenja usluga.

Ugovorne strane u ugovoru o međunarodnom trgovinskom posredovanju su spoljnotrgovinski posrednik (mešetar) i njegov nalogodavac, komitent. Međunarodnim posredničkim poslovima bave se spoljnotrgovinska posrednička preduzeća i društva, trgovinske agencije.

Predmet ovog ugovora je dovođenje u vezu nalogodavca sa trećim licem u cilju zaključenja međunarodnog privrednog ugovora.

Ovaj ugovor je neformalan, može se zaključiti u bilo kakvoj formi, takođe je ugovor po pristupu, dvostrano obavezan i teretan jer obavezuje obe ugovorne strane posrednika i komitenta.

Ugovor (posao) o međunarodnom trgovinskom zastupanju (agenturi) – ovim ugovorom se obavezuje zastupnik, trgovinski agent da ce u ime i za račun nalogodavca zaključiti jedan ili više međunarodnih privrednih ugovora i da ce za taj posao dobiti određenu proviziju od nalogodavca. Trgovinski agent odnosno trgovinske agencije koje se bave profesionalno ovim poslom obavljaju poslove međunarodnog trgovinskog zastupništva, a kod nas se ovim poslom mogu baviti samo privredne organizacije kao sto su: spoljnotrgovinske organizacije , trgovinske organizacije itd.

Postoji više vrsta zastupništva i mogu se podeliti :

1. **unutrašnje i međunarodno zastupanje**, u zavisnosti da li se obavlja u unutrašnjem ili međunarodnom prometu – U unutrašnjem prometu poslovima zastupništva se bave specijalizovane zastupničke firme, a zastupništvo u međunarodnim privrednim odnosima i spoljnoj trgovini se najčešće obavlja preko isto zastupničkih firmi od strane domaćih privrednih subjekata koja zastupaju inostranu firmu. Pomorski agent je lice koje na kopnu pomaže brodaru da pronađu teret za transport i dovede u vezu stranke radi zaključenja ugovora o prevozu robe.
2. **opšte i specijalno međunarodno trgovinsko zastupanje** – po opštem zastupanju se ovlašćuje trgovinski zastupnik da na određeno vreme u ime i za račun svog nalogodavca na određenom prostoru, obično na teritoriji druge države zaključuje sve ili određene ugovore u vezi sa predmetom posla nalogodavčeve delatnosti. Kod specijalnog međunarodnog trgovinskog zastupanja ovlašćuje se posebnim ugovorom međunarodni trgovinski zastupnik, koji u ime i za račun svog nalogodavca obavlja određeni pravni posao.
3. **obično i del credere međunarodno zastupanje** – ova podela zavisi od obima odgovornosti zastupnika za rad trećih lica. Obični trgovinski zastupnik ima manju odgovornost i ne odgovara za rad trećih lica. Del credere zastupnik odgovara sire za izbor i rad trećeg lica.
4. **prema obimu ovlašćenja**
5. **prema području obavljanja delatnosti** itd.

Poslovi međunarodnog trgovinskog zastupanja obuhvataju: poslove koji prethode zaključivanju ugovora, zaključivanje ugovora i otvaranje i držanje konsignacionih skladišta i servisiranje robe.

Ugovor o međunarodnom trgovinskom zastupanju je dvostrano obavezani teretan, zaključuje se u pismenoj formi i evidentira se u saveznom nadležnom organu. Ovaj ugovor se zaključuje tako sto zastupničko preduzeće od nalogodavca dobije nalog za zastupanje, a zastupnik je dužan da se izjasni da li prihvata nalog.

Ugovor koji je zaključen na neodređeno vreme može da se raskine krajem svakog tromesečja, a ugovor koji je zaključen na određeno vreme prestaje istekom tog vremena.

37. MEĐUNARODNI UGOVOR O KONTROLI ROBE I USLUGA

Međunarodni ugovor o kontroli robe je ugovor gde jedna ugovorna strana (kontrolor, kontrolna organizacija) preuzima na sebe obavezu da objektivno i stručno obavi ugovorenu kontrolu robe ili izvrši usluge u međunarodnom privrednom prometu i izda

sertifikat, a druga ugovorna strana se obavezuje da isplati ugovorenu naknadu za obavljenju kontrolu.

Ugovor o kontroli robe ima sledeće **karakteristike**:

- to je ugovor o vršenju međunarodnih privrednih i međunarodnih trgovinskih usluga;
- strane u ugovoru su privredni subjekti u obliku preduzeća i društva koja se po pravilu nalaze u dve različite države;
- kontrolna organizacija, kontrolor, je stručna organizacija koja kontrolne poslove obavlja u vidu zanimanja.

Postoje **dve osnovne vrste** ugovora o kontroli:

1. **ugovor o kontroli količine i kvaliteta robe** – gde se kontrolor obavezuje da izvrši kvalitativno i kvantitativno proveravanje robe.
2. **ugovor o preuzimanju robe** – gde se kontrolor obavezuje da izvrši kontrolu ali i da preuzme robu iz neke zemlje u ime i za račun komitenta.

Ugovor o međun. kontroli zaključuje se tako sto naručilac kontrole zahteva da druga ugovorna strana obavi ugovorenu kontrolu robe, obično u drugoj državi, i da izda sertifikat, za čega se nalogodavac obavezuje da plati određenu naknadu. Smatra se da je ugovor zaključen kada je postignuta saglasnost volja kod ugovora o kontroli robe i usluga.

Ovaj ugovor spada u neformalne ugovore tj. on je adhezioni ugovor koji se sastavlja na bazi opštih uslova poslovanja kontrolnih organizacija. Kontrolor sastavlja isti takav ugovor. Dakle, to je formularni ugovor i zaključuje se na posebnim formularima.

Bitni elementi ugovora o kontroli robe i usluga su predmet: predmet ugovora, cena, provizija kontrolora. Predmet ugovora su usluge koje kontrolor treba da izvrši komitentu vezane za robu.

Kontrolor ima više obaveza:

- da izvrši kontrolu robe ili kontrolu robe sa preuzimanjem na vreme i na način na koji je ugovoreno;
- kontrolor je obavezan da postupa po nalogima komitent i ako utvrdi da je neki od naloga nepravilan treba da upozori komitenta jer u suprotnom odgovara za naknadu štete;
- on mora da štiti interese komitenta u odnosima prema trećim licima;
- **on mora da po završetku kontrole izda sertifikat**, jer se na osnovu njega utvrđuje da li je treće lice uredno i saobrazno izvršilo svoju obavezu, a što može biti jako značajno kod smanjenja cene itd.;
- kontrolor ima obavezu da obezbedi robu od zamene; obavezan je da čuva uzorke određeno vreme (6 meseci);
- da izvrši obračun komitent.

Obaveza naručioca, komitenta: da isplati naknadu za obavljenju kontrolu i da naknadi troškove kontrole ako ih je uopšte bilo. Naknada se najčešće ugovara u ugovoru o međunarodnoj kontroli robe i usluga.

38. KOMISIONI POSLOVI U MEĐUNARODNOM POSLOVNOM PRAVU

Pod ugovorom o komisionim poslovima u međunarodnom poslovnom pravu podrazumeva se ugovor o međunarodnim privrednim uslugama, gde se jedna ugovorna strana, komisionar obavezuje da uz određenu naknadu (proviziju) obavi u svoje ime, a za

račun druge ugovorne strane (komitenta, nalogodavca), jedan ili više poslova koje mu poverava komitent.

Predmet ugovora može biti prodaja i kupovina robe, investicija, HOV, prevoz, osiguranje i sl.

Prednosti koje dobija komitent putem komisionih poslova u međunarodnom prometu roba i usluga su:

- Da komitent može nabavljati robu direktno od velikih proizvođača i da plaćaju mnogo manje cene
- Da komitent može stupiti u poslovni odnos i sa onim preduzećima sa kojima ne bi želeo javno poslovati
- Da komitent može doći do dela kupovine cene i pre nego što se roba proda.

Vrste ugovora:

- **Prodajni komision** – komisionar preuzima na sebe obavezu da nastoji da roba (HOV) koje pripadaju komitentu proda nekom trećem licu. Ova vrsta komisiona je najčešća u praksi.
- **Kupovni komision** – kada se komisionar obaveze da kupi određenu robu za račun komitenta. Komisionar ovde nastupa u svoje ime, a za račun komitenta. Može kupovati robu i HOV.
- **Komision u međunarodnom transportu** – ovde se komisionar obavezuje da u svoje ime, a za račun komitenta zaključi ugovor u međunarodnom prevozu robe sa vozarom. Tokom vremena, ova vrsta komisiona se razvila u poseban ugovor, a to je Ugovor o međunarodnoj špediciji.
- **Komision sa klauzulom „star del credere“** – kod ovog komisiona, komisionar se, za razliku od običnog komisiona, se obavezuje da će da zaključi ugovor sa trećim licem i da garantuje da će treće lice da ispuni obavezu iz ugovora. Ukoliko se dogodi da treće lice ne ispuni svoju obavezu, da sam ispuni umesto trećeg lica, kao jamac takvu obavezu, tj da komitentu nadoknadi štetu nastalu zbog ne ispunjene obaveze trećeg lica.

Za ove ugovore nije predviđena nikakva forma, tj mogu se zaključiti pismenim putem, usmeno ili na drugi način.

Ovi ugovori se zaključuju **na osnovu prethodno upućenog naloga**, koji može biti:

- **Limitativni** – kada komitent zahteva da se komisionar pridržava svih bitnih tačaka naloženog posla
- **Demonstrativni** – kada komitent određuje uslove komisionara koje je on dužan da ispuni
- **Fakultativni** – kada komitent prepušta komisionaru da zaključi posao prema svom najboljem nahođenju.

Ugovorne strane kod ovog ugovora su **komisionar** (privredni subjekt registrovan za obavljanje ovih trgovinskih usluga) i **komitent** (pravno ili fizičko lice).

Obaveze komisionara:

- izvršavanje komitentovih naloga
- zaključenje ugovora sa trećim licem
- zaštita komitentovih interesa
- obaveštavanje komitenta
- čuvanje poslovne tajne

- vođenje knjiga
- obračun sa komitenti

Prava komisionara:

- pravo na proviziju koja se utvrđuje ugovorom, običajem, tarifom
- pravo na naknadu troškova

Obaveze komitenta:

- obaveza plaćanja naknade – provizije
- obaveza naknade troškova

Založno pravo komisionara – komisionar ima pravo zaloge na stvarima koje su predmet ugovora o komisionu, dok se iste nalaze kod njega (ili se nalaze kod trećeg lica, a ono ih drži za njega) ili kada ima u rukama ispravu pomoću koje može da raspolaže sa stvarima. Tada komisionar ima pravo da iz vrednosti tih stvari naplati svoja potraživanja, pre ostalih komitentovih poverilaca i to po osnovu svih komisionih poslova sa komitentom, kao i po osnovu zajmova i predujmova (akontacija) datih komitentu, bez obzira da li su nastala u vezi sa tim stvarima ili nekim drugim. Komisionar ima pravo prvenstva naplate iz potraživanja koje je izvršavajući nalog stekao za račun komitenta.

Odnosi sa trećim licima – komitent ima pravo da zahteva ispunjenje potraživanja iz poslova koje je komisionar zaključio za njegov račun sa trećim licem, kada mu ih komisionar ustupi.

Samostalno ostupanje komisionara – u ovom slučaju, komisionar može (umesto trećeg lica) kupiti robu od komitenta, prodati svoju robu komitentu, tj izvršiti komitentu uslugu koja je bila predviđena komitentovim nalogom.

39. UGOVOR O MEĐUNARODNOM OTPREMANJU (ŠPEDICIJI)

Ovim Ugovorom se obavezuje međunarodni špediter da radi otpreme/dopreme određene stvari iz ili u inostranstvo zaključiti u svoje ime, a za račun nalogodavca, međunarodni ugovor o prevozu i druge međunarodne ugovore koji su potrebni za izvršenje prevoza robe, a nalogodavac se obavezuje da izvrši određenu nadoknadu.

Špediter je samostalna privredna i uslužna delatnost. Špediter je organizator otpreme i dopreme stvari svim prevoznim sredstvima i na svim prevoznim putevima.

Vrste špedicije: unutrašnja i međunarodna; nepotpuna, potpuna, fiksna i skupna ili zbirna.

Pod **unutrašnjom** špedicijom podrazumeva se otprema ili doprema robe koja se obavlja unutar granica jedne države, pod međunarodnom špedicijom podrazumeva se otprema ili doprema robe dve ili više država.

Nepotpuna međunarodna špedicija je gde međunarodni špediter preuzima na sebe obavezu da otpremi ili dopremi robu svoj klijenta iz jedne u drugu državu ali ne preuzima obavezu da izvrši međunarodni transport robe već sa vozarem zaključuje poseban ugovor o međunarodnom prevozu.

Potpuna međunarodna špedicija je kada međunarodni špediter pored špeditnih poslova preuzme i obavezu međunarodnog prevoza robe.

Fiksna međunarodna špedicija je kada komitent plaća međunarodnom špediteru fiksni iznos koji pokriva proviziju, troškove za špediterske usluge kao i vozarinu i ostale transportne troškove.

Zbirna međunarodna špedicija je ona gde međunarodni špediter vrši istovremeno otpremanje i dopremanje robe koja pripada njegovim različitim komitentima i to u istom prevoznom sredstvu.

Zaključivanje ugovora o međunarodnoj špediciji – ovaj ugovor spada u red neformalnih, ali u praksi je najčešće u pisanoj formi, zbog lakšeg dokazivanja. Zaključnice i špeditorske potvrde smatraju se dokaznim sredstvima.

Ugovorne strane:

- **međunarodni špediter ili otpremnik**
- **komitent.**

Ugovor o međunarodnoj špediciji se zaključuje na osnovu naloga komitenta ili na osnovu ponude špeditera u kome se javljaju sledeći poslovni odnosi:

- komitenta i međunarodnog špeditera;
- međunarodnog špeditera i međunarodnog prevoznika;
- komitenta i međunarodnog prevoznika.

Obaveze međunarodnog špeditera su da primi robu, ako prima robu trećeg lica, dužan je da zaštiti interese svog nalogodavca posebno ako je roba oštećena. On je takođe dužan da proveriti ambalažu, da izvrši korisne radnje.

Prijem robe može da bude realan, faktički, putem prijema robnih dokumenata. Međunarodni špediter ima obavezu da pre prijema robe obavi i neke tehničke radnje; sortiranje, pakovanje robe i dr. Takođe je obavezan da obavesti nalogodavca na nedostatke pakovanja robe.

Međunarodni špediter je obavezan da čuva robu sa pažnjom dobrog privrednika sa pojačanom pažnjom. Ako robu smešta i u javno skladište, obavezan je i za izbor skladišta. Obaveza međunarodnog špeditera je da putem zaključenja ugovora obezbedi otpremu i dopremu robe iz jedne u drugu zemlju ali da preduzima druge pravne radnje i zaključivanje ugovora o osiguranju međunarodnom prevozu i skladištenju robe. Međunarodni špediter je obavezan da odredi put kojim treba da se izvrši prevoz robe, ako to nije učinio komitent. Obavezan je da izvršava naloge nalogodavca i da štiti njegove interese kao i da ga obaveštava o toku posla.

Prilikom obračuna troškova obavlja se istovremeno i obračun provizije i troškova međunarodnog špeditera. Špediter je u obavezi da zaključuje posebne ugovore u interesu komitenta i ugovor o međunarodnom prevozu, osiguranju i dr. Obavezan je da preda robu primaocu i da obavesti komitenta. Međunarodni špediter ima pravo da samostalno istupa i da sam obavlja neke poslove i ima pravo zaloge na stvarima koje su mu predate na otpremanje.

Obaveze komitenta su:

1. da isplati špediteru naknadu prema ugovoru, a ako ugovorom nije predviđena naknada se plaća prema tarifi ili nekom drugom opštem aktu.
2. međunarodni špediter ima pravo na naknadu nužnih i korisnih troškova, vrlo često komitent je obavezan da određenu akontaciju međunarodnom špediteru kao potrebnu sumu za troškove koji su neophodni za izvršenje ugovora.
3. komitent je obavezan da obavesti međunarodnog špeditera kada se radi o otpremanju opasnih stvari koje mogu da ugrožavaju sigurnost lica i dobara ili o dragocenostima.
4. u slučaju da je dogovoreno da primalac stvari isplati potraživanje međunarodnom špediteru po primalac odbije da to učini špediter ima pravo da isplatu nadoknade traži od nalogodavca.

40. UGOVORI O MEĐUNARODNOM PREVOZU ROBE

Međunarodni prevoznik se obavezuje da će da preveze na određeno mesto, po pravilu u drugu državu, neko lice ili neku stvar, a putnik, tj. pošiljalac, da za to isplati određenu naknadu (vozarinu) prevoziocu.

Opšta karakteristika ugovora o međunarodnom prevozu je da su to ugovori koji imaju za predmet obavljanje međunarodnih transportnih usluga odnosno prevoz stvari (robe) i prevozu lica (putnika) iz jedne u drugu zemlju i da se kao ugovorne strane osim pošiljaoca i prevoznika pojavljuje i primalac robe ako je u pitanju prevoz stvari.

Predmet: Obavljanje međunarodnih transportnih usluga, a one se odnose na prevoz stvari i lica.

Međunarodni prevoznik: Lice koje obavlja transportnu uslugu kao svoju delatnost. Obaveza prevozioca: Dužan je da redovno i uredno održava objavljenu liniju i da primi na prevoz svako lice i svaku stvar.

Predaja stvari: Međunarodni prevoznik je obavezan da stvar koju je primio u cilju međunarodnog prevoza preda na određenom mestu pošiljaocu ili određenom licu. Pošiljalac je obavezan da obavesti vozača o vrsti pošiljke, njenoj količini i mestu gde pošiljka treba da bude prevezena.

Međunarodni tovarni list: U njega treba uneti: Ime i prezime i adresu pošiljaoca i prevozioca; vrsta, sadržina i količina pošiljke; vrednost skupocenih stvari; mesto opredeljenja, iznos naknade za prevoz, odredba o svoti kojom je pošiljka opterećena, mesto i datum izdavanja tovarnog lista i potpis obe ugovorne strane.

Ugovori o međunarodnom prevozu imaju veliki ekonomski značaj jer doprinose boljem poslovanju privrednih subjekata a i boljem snabdevanju određenim robama pravnih i fizičkih lica.

41. UGOVORI O MEĐUNARODNOM KOMBINOVANOM, MULTIMODALNOM, VIŠEGRANSKOM PREVOZU ROBE

Ovo je posebna vrsta ugovora gde se organizator obavezuje da preveze određenu robu od mesta otpreme do mesta dopreme, destinacije (koja se mesta nalaze u dve različite države) putem međunarodnih prevoznika iz najmanje dve grane prevoza (sa najmanje dva prevozna sredstva), sa jedinstvenom ispravom i odgovornošću, a naručilac se obavezuje da za to plati prevozniku.

Međunarodni multimodalni prevoz se u poslednje vreme snažno razvija iz razloga razvoja i savremenih transportnih sredstava, kontejnerizacije i paletizacije u transportu, a i potrebe korisnika međunarodnog prevoza da se ovakav transport što efikasnije obavi, a sa što većom sigurnošću.

Kombinovani prevoz je daleko ekonomičniji, racionalniji, brzi i sigurniji a pri tom se koriste i savremena transportna sredstva kao što su: kontejneri, palete, "Ro-Ro"(roll-on-roll-off) , " Lo-Lo"(lift-on-lift-off) itd.

Postoji **više oblika odgovornosti organizatora** međunarodnog kombinovanog prevoza i to:

- **jedinstvena odgovornost** – organizator kombinovanog prevoza odgovara nezavisno od pravila o odgovornosti koja su propisana za pojedinačne vozače. Ovde je teško utvrditi gde je šteta nastala.
- **mrežasta odgovornost** – organizator kombinovanog prevoza odgovara po propisima prevozioca na čijem je delu puta šteta nastala. Ovde organizator nadoknađuje štetu tačno u obimu u kojem se on može regresirati od prevozioca.

- **mešovita odgovornost** – predstavlja kombinaciju prethodne dve odgovornosti, prema kojem ako bi se moglo ustanoviti na kom delu puta je nastala šteta, primenjivao bi se sistem mrežaste odgovornosti, a ukoliko se to ne bi moglo učiniti, primenjivao bi se sistem jedinstvene odgovornosti organizatora kombinovanog prevoza.

Prema Konvenciji UN o međunarodnom multimodalnom prevozu robe, reguliše se i gubitak robe, te se smatra da ako roba nije isporučena u roku od 90 dana od dana kada je trebala biti isporučena smatra se izgubljenom. Tako da se shodno Konvenciji UN organizator multimodalnog prevoza smatra odgovornim za štetu usled gubitka ili oštećenja robe, a njegova odgovornost može se ograničiti na iznos koji ne prelazi 920 obračunskih jedinica.

Konvencija predviđa i postupak prigovora i tužbe, tj. prilikom prijema robe od prevozioca, primalac može da postupi na dva načina:

Da zajedno sa vozarom utvrdi stanje robe posle obavljenog prevoza i sačini zapisnik

U slučaju da prevoznik odbije da potpiše zapisnik o utvrđenom stanju, primalac je tada obavezan da stavi pismene prigovore na gubitak i oštećenje robe.

Kada se radi o nevidljivim nedostacima na robu prigovori se mogu staviti u roku od 6 dana od dana prijema robe, a vidljivi nedostaci prijavljuju se prvog dana.

42. UGOVORI – POSLOVI O TURISTIČKIM USLUGAMA U INOSTRANSTVU

Pod ovim ugovorima se smatraju oni ugovori gde se jedna ugovorna strana (davalac turističke usluge) obavezuje da drugoj ugovornoj strani (korisniku usluge) da određenu vrstu usluge (smeštaj u hotelu, turističkom objektu, ishranu, obezbeđenje putnih isprava, organizovanje putovanja i dr.), s tim što korisnik preuzima obavezu da davaocu turističke usluge plati ugovorenu naknadu.

U našoj zemlji ugostiteljske i turističke usluge spadaju u red usluga u spoljnotrgovinskom prometu i njih obavlja preduzeće i drugo pravno lice koje je upisano u sudski registar za obavljanje turističkih poslova sa inostranstvom.

Kod svih turističkih usluga sa inostranstvom u velikom broju slučajeva postoje dva pravna osnova:

1. **između davaoca i korisnika usluge**
2. **između davaoca usluge i nekog trećeg lica. Prema trećem licu davalac turističke usluge može da istupa: u svoje ime i za svoj račun (posrednik), u tuđe ime i za tuđ račun (zastupnik), ili u svoje ime i za račun korisnika usluge (komisionar).**

Ovi ugovori spadaju u red **neformalnih ugovora**. Tako se ugovor smatra zaključenim kada stranke ugovornice postignu saglasnost bilo na koji način o bitnim elementima ugovora. U međunarodnom turističkom prometu ovi se ugovori zaključuju u pismenoj formi iz razloga ne samo lakšeg dokazivanja i njegove sadržine, nego i iz razloga kontrole od strane državnih organa.

Kao **strane u ugovoru** javljaju se **davalac** i **korisnik** turističke usluge sa inostranstvom. Kao davalac turističke usluge pojavljuje se preduzeće ili društvo koje obavlja ovakvu delatnost za koju su registrovani kod nadležnog suda.

Kao predmet ovog ugovora mogu se pojaviti na primer: ugostiteljske usluge, turističko-agencijske usluge, organizovanje turističkih putovanja i izleta, organizovanje posete kulturnim, sportskim, privrednim ili drugim priredbama, itd.

Pod cenom se podrazumeva naknada za pružanje turističke usluge koju korisnik turističke usluge plaća davaocu usluge. Ova naknada je određena sporazumom ugovornih strana.

Postoji više vrsta ovakvih ugovora, i to:

1. **Međunarodni ugovor o angažovanju ugostiteljskih kapaciteta (međunaordni ugovor o alotmanu)** – zaključuje se između turističkih agencija i ugostiteljskih organizacija. Ugovorom se ugostitelj obavezuje da u toku određenog vremena (npr. turist. sezone) stavi na raspolaganje turističkoj agenciji određeni broj ležajeva u nekom objektu i pruži ugostiteljske usluge licima koje uputi agencija i plati joj određenu proviziju, a ova se obavezuje da će ih popuniti, odnosno da obavesti u određenom roku ugostitelja kada nije u mogućnosti da to učini i da za pružanje usluga plati cenu za angažovanje i korišćenje hotelskih kapaciteta. Ugovor o alotmanu se zaključuje pismeno i to na određeni vremenski period.
2. **Ugovor o organizovanju putovanja** – se zaključuje između turističke agencije i putnika, i tu se razlikuju dva ugovora:
 - **ugovor o organizovanju putovanja** – gde se organizator međ. putovanja da pribavi putniku skup usluga koje se sastoje od: prevoza, boravka i drugih usluga koje su sa njima vezane, a putnik se obavezuje da organizatoru plati jednu ukupnu cenu
 - **posrednički ugovor o međunarodnom putovanju** – gde se posrednik obavezuje da u ime i za račun putnika zaključi bilo ugovor organizovanju međ putovanja, bilo ugovor o izvršenju jedne ili više posebnih usluga koje omogućuju da se ostvari neko međ. putovanje ili boravak, a putnik se obavezuje da za to plati određenu naknadu.

43. MEĐUNARODNI UGOVOR O VIŠIM OBLICIMA PRIVREDNE SARADNJE

Međunarodni ugovor o transferu tehnologije (licenca) – 47. pitanje

Međunarodni ugovor o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji – 45. pitanje

Međunarodni ugovor o franšizingu – 46. pitanje

Međunarodni ugovor o forfetingu – 46. pitanje

Međunarodni ugovor o lizingu – 44. pitanje

Ugovor o međunarodnom faktoringu – 46. pitanje

44. MEĐUNARODNI UGOVOR O LIZINGU

Posebna vrsta ugovora u kojem se jedna ugovorna strana – davalac lizinga, obavezuje da ustupi određenu stvar na korišćenje i da obavi određene radnje.

Razlikuje se od Ugovora o zakupu, jer se zakupodavac ne lišava svojine na svojoj stvari, dok je kod lizinta to često situacija.

Razlikuje se kod Ugovora o prodaji, jer se kod prodaje javlja i prenos svojine na stvari, dok kod lizinta u momentu zaključenja to nije slučaj.

Bitno je da davalac određenu stvar ustupi na privremeno iskorišćavanje primaocu lizinga koji se nalazi u nekoj drugoj zemlji.

Jedna od najčešćih podela lizinga je na: međunarodni finansijski lizing i međunarodni operativni lizing itd.

Carić: Vrste međunarodnog lizinga:

1. Prema osobinama:

- Međunarodni lizing potrošnih dobara,
- Međunarodni investicioni lizing,

- Međunarodni lizing pokretnih i nepokretnih stvari.

2. **Prema dužini trajanja ugovora:**

- Kratkoročni
- Dugoročni

3. **Shodno položaju davaoca međunarodnog lizinga:**

- Lizing preko lizing društva
- Međunarodni koncern lizing
- Proizvođački lizing
- Međunarodni proizvodno – finansijski lizing
- „Sale-and-lease-back“ lizing

Međunarodni ugovor o lizingu se smatra specijalnim ugovorom međunarodnog privrednog prava. Postoje shvatanja da je ugovor o međunarodnom lizingu mešoviti ugovor i da se u njemu nalaze elementi drugih međunarodnih ugovora, npr. ugovor o zakupu, prodaji i kreditu.

Značaj ugovora o međunarodnom lizingu u privredi je što omogućava pribavljanje savremene opreme i drugih stvari određenim privrednim subjektima, koji često nemaju dovoljno finansijskih sredstava da ih nabave. Njihov značaj je u tome što korisnik ovog ugovora može da se koristi savremenom tehničkom opremom i tehnologijom i omogućava mu se da u oblasti nauke, tehnike stiče potrebna znanja.

Međunarodni ugovor o lizingu je dvostruko obavezan ugovor. Obaveze davaoca međunarodnog lizinga su ustupanje stvari tj. opreme korisniku lizinga na korišćenje a uz plaćanje određene cene zakupa. Davalac međunarodnog lizinga ima obavezu održavanja i servisiranje objekata lizinga, zamene istrošenih stvari. Davalac međunarodnog lizinga je obavezan da obuča stručni kadar primaoca lizinga. Osnovna obaveza korisnika međunarodnog lizinga je da plaća naknadu tj. zakupninu u skladu sa međunarodnim ugovorom o lizingu. Najčešće se ugovara plaćanje naknade za korišćenje lizing dobra na šest meseci ili godina dana, unapred. Korisnik je takođe obavezan da iskorišćava lizing objekta na dogovoreni način i u skladu sa namenom. Takođe, on snosi troškove transporta i poremetvari po isteku ugovora kao i troškove osiguranja, plaćanja taksi drugo.

45. MEĐUNARODNI UGOVOR O DUGOROČNOJ PROIZVODNOJ KOOPERACIJI

Međunarodni ugovor o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji je takav ugovor gde ugovorni partneri (kooperanti), koji se nalaze u dve različite države, obezbeđuju tehnički, tehnološki, energetske i ekonomski optimalnu proizvodnju i razmenu proizvoda koja je predmet kooperacije. Ista se proizvodna kooperacija može sastojati iz više elemenata, kao što su: zajedničko programiranje razvoja, zajedničko ostvarivanje proizvodnje, međusobne isporuke proizvoda i sastavnih delova proizvoda.

Međunarodna proizvodna dugoročna kooperacija podrazumeva saradnju kooperanata iz najmanje dve različite zemlje, pri proizvodnji određene vrste proizvoda ili na delovima proizvoda koji se kasnije finaliziraju i ugrađuju u jedan jedinstven proizvod.

Naš Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju predviđa da preduzeće i drugo pravno lice u okviru svoje proizvodne delatnosti može sa stranim licem, proizvođačem da zaključi ugovor o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji, na osnovu odobrenja od nadležnog saveznog organa.

Da bi ugovor bio odobren od nadležnog saveznog organa potrebno je da se ispune četiri uslova:

- da je ugovor zaključen u pismenoj formi

- da je rok trajanja ugovora najmanje 3 godine
- da je vrednost izvoza najmanje jednaka vrednosti uvoza
- da se razmenjuju reprodukcioni materijali, poluproizvodi, delovi sklopova i gotovi proizvodi u istorodnoj proizvodnji a sa ciljem specijalizacije takve istorodne proizvodnje.

Obaveza je da ugovorni partneri ako ima dopuna i izmena iz ovog ugovora podnesu nadležnom saveznom ogranu u roku od 30 dana od dana njegovog zaključenja.

Međunarodni ugovor o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji je obligaciono pravni ugovor, dvostrano obavezan, teretan ugovor, formalan ugovor, i zaključuje se saglasnošću volja. **Zahteva se pismena forma zaključenja ugovora.** Takođe to je ugovor sa trajnim prestacijama.

Ovaj ugovor sadrži u sebi elemente i drugih ugovora: ugovor o licenci, ugovor o ulaganju, ugovor o tehničkoj pomoći, ugovor o pribavljanju i ustupanju prava intelektualne svojine i know-how itd. Ovaj ugovor je posebno značajan kada se radi o kooperaciji domaćih preduzeća sa inostranim pravnim subjektima koji omogućava veću privrednu saradnju, veći obim proizvodnje, veći devizni prihod iz inostranstva, kvalitetniju proizvodnju.

Elementi ugovora – ugovorne strane se nalaze u dve različite zemlje, od kojih na jednoj ugovornoj strani može postojati i više lica pod uslovom da ugovorni partneri obavljaju proizvodnu delatnost. Ugovor sadrži i druge elemente kao sto su: cena, vreme početka proizvodnje, odredbe o zajedničkom programu razvoja, vreme početka isporuke sastavnih delova, valuta plaćanja, obračunska valuta, način plaćanja itd.

Predmet ugovora je proizvodnja delova i njihove ugradnje u finalni proizvod .

Naš zakonodavac je isključio restriktivne rezime uvoza i izvoza robe kada se radi o međunarodnoj proizvodnoj dugoročnoj kooperaciji.

Carinske beneficije i olakšice predviđene su carinskim propisima. Carinski zakon naše zemlje predviđa da ako je uvezena roba upotrebljena u proizvodnji robe koja je izvezena u inostranstvo, može se u roku od 6 meseci od dana izvoza podneti zahtev za vraćanje plaćene carine i drugih uvoznih dažbina. Na osnovu odredbe Carinskog zakona propisan je postupak za povraćaj carine i drugih dažbina za uvezene sirovine i reprodukcioni materijal koji su upotrebljeni u proizvodnji robe za izvoz, pod sledećim uslovima: da je roba upotrebljena u proizvodnji robe koja je izvezena, da nije korišćeno pravo na povraćaj carine i drugih uvoznih dažbina. Ugovorni partneri se najčešće opredeljuju da međusobna plaćanja ostvaruju preko posebnih deviznih računa koje imaju kod ovlašćenih banaka za poslove sa inostranstvom u svojim državama.

Odgovornost kooperanata se posebno ogleda za neizvršenje ugovornih obaveza iz ovog ugovora. Posto je ovo ugovor sa trajnim prestacijama i sa zajedničkim interesom, pojavljuju se i određene posebnosti u uzajamnom izvršavanju prava i obaveza kao i posledicama neizvršavanja. Ako se radi o odgovornosti međunarodnih kooperanata prema trećim licima, smatra se da se u pravnom odnosu prema trećim licima nalazi samo jedan kooperant, finalni proizvođač koji odgovara za nekvalitetnu isporuku. Ostali kooperanti odgovaraju finalnom proizvođaču za materijalne nedostatke robe.

46. MEĐUNARODNI UGOVOR O FRANŠIZINGU, FORTFETINGU I FAKTORINGU

Frašinzing – sistem poslovnih odnosa u najširem smislu reči. Ti odnosi se uspostavljaju zaključivanjem ugovora. Pod pojmom franšizinga smatraju se mnogi oblici saradnje i koordinacije između preduzeća, pri suksecivnim fazama proizvodnje ili distribucije

Međunarodni ugovor o franšizingu je poseban oblik neimenovanog ugovora, kojim se davalac franšizinga obavezuje da će obavljati sukcesivno isporuku roba i pružati određene

usluge, prenoseći svoja znanja i iskustva(know-how) u poslovanju na primaoca franšizinga koji se obavezuje da za to plati određenu nadoknadu i koji se nalaze u dve različite zemlje.

Međunarodni ugovor o franšizingu spada u neimenovane ugovore, a sadrži elemente niza ugovora, kao što su ugovori o međunarodnom prodaju robe, o delu, o zastupanju. Primalac franšizinga ima određene koristi putem smanjivanja rizika, osnivanja nekog nekonkurentnog i nerentabilnog preduzeća sa umanjenim rizikom plasmana roba i usluga.

Obaveze davaoca franšize: ustupanje prava isključive prodaje robe i vršenja usluge, ustupanje upotrebe robnog i uslužnog žiga, ustupanje prava upotrebe firme, ustupanje how-how, vršenje nadzora, obrazovanje kadrova primaoca franšizinga sa ciljem adekvatnije proizvodnje proizvoda ili pružanje usluga, plana u upravljanju preduzećem.

Obaveze primaoca franšizinga: odnose se na spoljni i unutrašnji izgled sedišta tj. da uz ime davaoca franšizinga upotrebljava i svoju firmu jer je on samostalan privrednik koji posluje u svoje ime i za svoj račun; unapređenje plasmana robe i usluga; da sledi poslovnu politiku koju je odredio davalac franšizinga; nabavka robe od davaoca franšizinga i plaćanja nadoknade za ustupke za prava i usluge davaocu franšize.

Vrste franšizinga:

1. prometni franšizing (zaključuju se dva ugovora, jedan se zaključuje između proizvođača i davaoca franšizinga, a drugi između davaoca franšizinga i krajnjeg korisnika)
2. proizvodni međunarodni franšizing (davalac franšizinga ustupa primaocu franšizinga ne samo pravo plasmana robe već i pravo delimične proizvodnje).

Međunarodni ugovor o forfetingu je ugovor u kojem banka (forfeter) iz jedne zemlje preuzima od svog klijenta, komitenta iz druge zemlje, potraživanje koje on ima prema trećem licu i istovremeno se odriče prava da postavlja regresni zahtev i u slučaju da isto potraživanje ostane neplaćeno, klijent je obavezan preda banci isprave o dugu, da joj isplati eskontnu kamatu, troškove i proviziju.

Predmet je uvek neko potraživanje sa dugoročnim dospećem. Banka primalac tog dospeća snosi rizik u slučaju da ono ne bude naplaćeno od trećeg lica. Banka gubi pravo regresa u slučaju da ne naplati potraživanja prema ranijem imaocu potraživanja. Potraživanje ne mora biti samo u obliku hartija od vrednosti, kao kod eskontnih kredita kojim se finansiraju samo kratkoročna potraživanja, nego i u obliku dokumentarnog akreditiva sa odloženim rokom plaćanja, kao i u obliku građansko-pravne cesije, jer se Ugovor o međunarodnom forfetingu finansira dugoročne osnovne operacije.

Učesnici u međunarodnom ugovoru o forfetingu su: domaći izvoznik, strani uvoznik, banka koja preuzima potraživanje. Pored njih, pojavljuje se i uvozna banka preko koje se obavlja poslovno – finansijska transakcija.

Osnovne osobine ovog ugovora: Naplata potraživanja ne zavisi od banke, nego od nekog neizvesnog događaja, za koji se ne zna u trenutku zaključenja ugovora. U praksi do zaključenja ovog posla dolazi od strane izvoznika koji želi da plasira određenu robu i usluge na inostranom tržištu. Izvoznik čini inicijativu za ponudu banci koja treba da sadrži: označenje zemlje uvoznika, u kojem se obliku izražava dugovanje, vrste i trgovački naziv robe koja se izvozi, orijentacioni dan isporuke, rokovi....

Cilj ugovora je kreditiranje kratkoročnih izvoznih poslova, gde banka-faktor garantuje naplatu potraživanja i za potrebe komitenta obavlja poslove.

Vrste ugovora:

- Otvoreni i zatvoreni,

- Sa uslugama i kreditiranjem,
- Pravi i kvazi

Ugovor o međunarodnom faktoringu je takav kreditni bankarski posao kojim se bančin klijent obavezuje da na faktora (banku) prenese postojeća ili buduća potraživanja prodaji robe, međunarodnog vršenja usluge, zaključenih sa kupcem korisnikom usluge, a faktor banka se obavezuje da uz proviziju i naplatu troškova naplati potraživanja i da kreditira klijenta i vrši druge faktoring usluge.

Faktor banka može preuzeti obavezu da obavlja i razne uslužne poslove kao što su marketing, vođenje poslovnih knjiga, utvrđivanje boniteta kupaca i dr.

Ovaj ugovor je veoma složen, ima elemente ugovora o cesiji, ugovore o delu, ugovore o zastupništvu, ugovor o korisniku i gde je cilj ovog ugovora kreditiranje kratkoročnih izvoznih poslova, gde je banka faktor garancije za naplatu potraživanja i za potrebe komitenta obavlja pravne, komercijalne i knjigovodstvene poslove. Ovaj ugovor je veoma značajan za mala i srednja preduzeća kao i preduzeća u osnivanju zbog toga što tako dolaze do značajnih finansijskih sredstva, a samim tim i do modernizacije procesa proizvodnje.

Vrste:

1. **Otvoreni međunarodni faktoring** (izvoznik prenosi na faktora svoje potraživanje koje ima prema kupcu i dužan je da o tom prenosu potraživanja obavesti inostranog kupca i pozove ga da kupovnu cenu isplati banci-faktoru).
2. **Zatvoreni faktoring** (izvoznik prodaje banci robu za gotovinu i banka se u svojstvu prekrivenog principala pojavljuje preko istog izvoznika i preprodaje robu inostranom kupcu na kredit).
3. **Pravni faktoring**
4. **Kvazi faktoring**
5. **Domaći faktoring**
6. **Međunarodni faktoring.**

47. MEĐUNARODNI UGOVORI O TRANSFERU TEHNOLOGIJE

Međunarodni ugovor o transferu tehnologije predstavlja ugovor u kojem davalac tehnologije ustupa pravo na privredno iskorišćavanje prava intelektualne svojine kao i nezaštićenih prava zajedno sa opremom i tehnološkim postupcima koji su povezani sa datim znanjem i uz potrebnu tehničku pomoć i to korisniku tehnologije, a koji se obavezuje da za to plati naknadu.

U predmet ugovora spadaju sva prenosiva prava i intelektualne svojine kao sto su: patent, model, uzorak, žig, znanje, iskustvo, kao i nezaštićeno pravo industrijske svojine i razne kombinacije zaštićenih i nezaštićenih prava.

Osobine ugovora: međunarodni ugovor o transferu tehnologije je dvostrano obavezan jer prava i obaveze postoje za obe ugovorne strane, za davaoca tehnologije i korisnika tehnologije. Pismena forma je bitan uslov.

Pored pismenog zaključivanja ovog ugovora isti Zakon predviđa da se ovakav ugovor mora prijaviti nadležnom Saveznom organu u roku od 30 dana od dana potpisivanja i smatra se punovažnim tek od dana upisa u registar koji vodi nadležni savezni organ.

Ugovor o pribavljanju patenata, znanja i iskustva mora da sadrži: obavezu davaoca patenta, znanja i iskustva da ce primenom doći do ugovorenog kvaliteta; obavezu davaoca patenta, znanja

i iskustva da njihovo korišćenje nije štetno za zdravlje i život ljudi i životnu sredinu; klauzulu u ugovoru da se stavljanjem u promet ne povređuju prava trećih lica.

Ugovor o međunarodnom transferu tehnologije se razlikuje od ugovora o zakupu u tome što je ovaj prvi ličnog karaktera a drugi nije. Predmet zakupa se vraća sopstveniku po isteku ugovora, a kod međunarodnog transfera tehnologije to je po pravilu nemoguće.

Međunarodni ugovor o transferu tehnologije se razlikuje i od ugovora o ortakluku iz razloga što kod ortakluka, ugovorne strane – ortaci imaju zajednički cilj, a kod ugovora o transferu tehnologije svaka ugovorna strana ima svoj cilj.

Vrste ugovora o transferu tehnologije

- **Prema vremenu** dele se na **vremenski ograničene** i **neograničene** ugovore o transferu tehnologije. Ugovorne strane mogu zaključiti ugovor svojom voljom na određeno vreme ili na neodređeno vreme.
- **Ograničavanje na prostor – teritoriju** ili da takvo ograničenje ne postoji – prostorno ograničen i neograničen ugovor.
- **Prema intenzitetu ustupljenog prava: isključivi i neisključivi** ugovori. Isključivi ugovori se pojavljuju gde se korisniku transfera tehnologije daje isključivo pravo korišćenja predmeta ugovora za vreme trajanja ugovora, a kod neisključivih ugovora to pravo se daje većem broju lica.

Obaveze davaoca tehnologije – jedna od osnovnih obaveza je da preda predmet međunarodnog ugovora o transferu tehnologije u cilju iskorišćavanja, korisniku tehnologije u određenom roku, uz to davalac tehnologije je obavezan da korisniku preda i svu dokumentaciju, ugovorenu opremu i alate sa uputstvima za korišćenje. On takođe garantuje i tehničku izvodljivost i tehničku upotrebljivost predmeta ugovora.

Obaveza korisnika tehnologije – je da predmet ugovora iskorišćava na ugovoreni način, u ugovorenom roku i u ugovorenim granicama. Ako to ne poštuje tada on odgovara za neadekvatno izvršenje ugovora u skladu sa opštim pravilima građanskog prava. Obaveza korisnika tehnologije je i da plati naknadu za ustupljenu tehnologiju. Oblici plaćanja naknade utvrđuju se ugovorom. Korisnik je u obavezi da tehnologiju čuva i adekvatno korist.

Podlicenca – prema našem Zakonu o obligacionim odnosima, **sticalac isključive licence može pravo iskorišćavanja predmeta licence ustupiti drugome**. Ugovorom se može predvideti da sticalac ne može davati podlicencu nekom drugom ili je ne može dati bez dozvole.

Do prestanka ugovora o transferu tehnologije može doći usled: prestanka ugovora protekom vremena, smrti, stečaja, likvidacije.

48. MEĐUNARODNI UGOVOR O KREDITU

Ugovor o međunarodnom kreditu je takav bankarski posao kod kojeg se banka (domaća ili strana) obavezuje da korisniku kredita stavi na raspolaganje određen iznos novčanih sredstava, na određeno ili neodređeno vreme, za neku namenu ili bez utvrđene namene, a korisnik kredita se obavezuje da banci plaća određenu kamatu i dobijeni iznos vrati na vreme i način kako je utvrđeno u ugovoru.

Ugovorne strane su domaća ili strana **banka** koja se pojavljuje u svojstvu poverioca, kreditora, zajmodavca i druga ugovorna strana je **domaći ili inostrani bančin klijent** u svojstvu zajmoprimca, dužnika. **Predmet ugovora je određena suma novca.**

Ovaj ugovor predstavlja adhezioni, pismeni i formularni ugovor. Sva važnija pitanja u vezi sa sadržinom ugovora su odštampani unapred na posebnom formularu od strane banke, a klijent samo potpisuje i zaključuje ugovor. Međutim, ugovor o kreditu mora da bude zaključen u skladu sa zakonskim propisima, bankarskim opštim uslovima poslovanja i objavljenim uslovima za davanje kredita.

U slučaju da je kredit korišćen suprotno njegovoj nameni, ako je korisnik insolventan ili ne plaća rate pri otplati kredita, međunarodni ugovor o kreditu banka može da otkáže i pre isteka ugovorenog roka. Takođe, korisnik kredita može odustati od ugovora pre nego što je počeo da koristi kredit, može da vrati kredit pre isteka roka ali da obavesti banku, i tada banka ne obračunava kamatu za vreme od dana vraćanja kredita, a do dana kada je kredit trebalo da bude vraćen po ugovoru.

Postoji dosta **vrsta** ugovora o međunarodnim kreditu, a oni se dele prema nekim od sledećih kriterijuma:

- prema **dužini kreditnog odnosa: kratkoročni, dugoročni, srednjoročni**
- prema **karakteru poverioca: javni i inostrani** krediti
- prema **delatnosti dužnika: turistički, zanatski, ugostiteljski** i dr.
- prema **obliku međunarodnog kredita** u kojem se daju: **robni ili komercijalni i novčani**
- prema **ekonomskoj nameni: proizvodni i potrošački**
- prema vrsti obezbeđenja vraćanja međunarodnog kredita: lični i pokriveni
- **kamatni ili beskamatni** ugovori o kreditu
- prema **svrsi i f-ji** koju ostvaruju: **opšti i namenski**
- prema **načinu vraćanja: jednokratni, obročni i amortizacioni**
- prema **f-jama i njihovoj nameni: investicioni, kratkoročni i potrošački**

Neke osobine pojedinih vrsta (oblika) međunarodnih kredita:

1. **Međunarodni investicioni krediti** – najčešće se odobravaju pravnim licima, privrednim subjektima, preduzećima, društvima u privredi ali se mogu odobravati i pravnim subjektima u vanprivredi. Međunarodne banke daju investicione kredite za ulaganje u privredne neprivredne investicije. Kada se daju u privredne svrhe, daju se za ulaganja u osnovna i trajanja obrtna sredstva. Ovi krediti se daju na osnovu konkursa. Prilikom odobravanja kredita, međunarodna banka zahteva od investitora da pruži dokaze o svojoj solventnosti i likvidnosti. Banka je obavezna da vodi računa o sigurnosti svojih plasmana prilikom donošenja kredita i o kreditnoj sposobnosti dužnika. Kamata kod ovih kredita može imati redovne i interkamatne
3. **Kratkoročni međunarodni kredit** – onaj kredit koji banka daje na osnovu depozita po viđenju ili kredit dobijen na drugi način, a kojim se utiče na količinu novca u opticaju (u unutrašnjem platnom prometu). Ovi krediti se daju na drugi način, a kojim se utiče na količinu novca u opticaju u unutrašnjem platnom prometu. Daju se sa rokom vraćanja od jedne godine i daju se daju se korisnicima kreditima u različite svrhe.
4. **Potrošački krediti** – krediti koje banke odobravaju građanima po posebnim propisima i služi za ličnu potrošnju građana i to u okviru jedne zemlje. Davaoci potrošačkih kredita pored banaka su i preduzeća, kada se radi o kupovini robe koju oni proizvode. Turističke organizacije takođe daju ove kredite. Ovi krediti se odobravaju samo radi kupovine robe domaće proizvodnje. Potrošački krediti se najčešće daju radi kupovine potrošačkih dobara;
5. **Robni krediti** – odobravaju ih privredna preduzeća, društva i druge organizacije pri isporuci svojih roba i za obavljanje određenih usluga. Ovaj ugovor se pojavljuje kao prateći ugovor, uz neki drugi ugovor o prometu roba ili usluge. Davalac kredita može dobiti od banke i finansijski kredit da bi mogao finansirati proizvodnju roba.

6. **Međunarodni hipotekarni krediti** – posebna vrsta investicionih kredita se u korist davaoca kredita konstituiše određena hipoteka na nepokretnoj imovini dužnika. Ovaj oblik se često javlja u zemljama Zapadne Evrope, SAD itd.
7. **Akceptni međunarodni krediti** – posebna vrsta bankarskih kratkoročnih kredita kojim međunarodne banke akceptiraju menicu komitentu, koju je on izdao, a u cilju da se poveća bonitet i kvalitet komitentove menice. Komitent takvu akceptovanu menicu koristi radi dobijanja kredita. Banka je po toj menici glavni imeniči dužnik i ima obavezu isplate menice o njenoj dospelosti. Akceptirana menica može se koristiti i kao sredstvo plaćanja.
8. **Raznovrsni krediti** – kratkoročni bankarski krediti i javljaju se u spoljnotrgovinskoj razmeni. Oni su posebna vrsta akceptnog kredita kod koga banka daje kredit izvozniku uz pokriće robnih dokumenata, a stavlja na raspolaganje izvozniku. Uvoznik raznovrsnim kreditom plaća izvozniku kupljenu robu.

49. MEĐUNARODNI AKREDITIV

Pod akreditivom se podrazumeva određeni instrument plaćanja kojim se banka izdavalac – akreditivna banka, domaća ili strana, obavezuje da po nalogu nalogodavca, klijenta (domaćeg ili stranog) na osnovu ugovorenih dokumenata obavi plaćanje ili ovlasti drugu banku – korespondentnu banku, da izvrši plaćanje trećem licu – korisniku akreditiva ili po njegovom nalogu izvrši prenos novca.

Kreditna banka može po nalogu nalogodavca ili uz pomoć druge banke da plati, akceptira ili otkupi menicu vučenu od strane korisnika akreditiva. Kod ovog pravnog posla se pojavljuju tri lica, a nekada i četiri: klijent, nalogodavac, banka i korisnik akreditiva. tako se kod akreditiva kao nalogodavac, klijent pojavljuje određeni kupac robe, investitor radova, akreditivna banka koja na zahtev nalogodavca, klijenta otvara akreditiv, korisnik akreditiva je po pravilu treće lice kojem se stavlja na raspolaganje određena svota novca. Pored toga u ovom poslu može se pojaviti i neka druga banka kod koje se otvara akreditiv.

Akreditna banka kod akreditnog posla istupa u svoje ime a za račun komitenta, kao komisionar. Druge isplatne banke istupaju u ime i za račun akreditivne banke, kao zastupnici.

Termin međunarodni akreditiv ne sme se shvatiti kao kredit i vezivati za pojam međunarodnog kreditiranja. Iz razloga što su akreditivi kod banke najčešće pokriveni od strane nalogodavca u trenutku njegovog otvaranja. reč “akreditirati” se ne upotrebljava u smislu reči “davati kredit” već u smislu “ovlastiti, dati poverenje”.

Na međunarodnom planu, akreditiv je regulisan prvi put još 1933 godine. Jednoobraznim pravilima i običajima za dokumentarne akreditive Međunarodne trgovinske komore. Ista su pravila pretrpela pet revizija (1951, 1962, 1974, 1983 i 1993 godine) a pretposlednjom revizijom 1983. godine Jednoobrazna pravila i običaji za dokumentarne akreditive, prilagođena su novim uslovima transporta robe i novim transportnim dokumentima.

Postoje dve osnovne **vrste međunarodnih akreditiva: obični (neuslovljeni) i robni, dokumentarni (uslovljeni).**

Pod običnim međunarodnim akreditivom smatraju se takvi akreditivi kod kojih isplata određene ugovorene novčane svote nije vezana nikakvom posebnom činidbom korisnika akreditiva. Kod ove vrste akreditiva razlikujemo:

- **Lični akreditiv** – banka ne daje klijentu nikakvu posebnu ispravu, nego izdaje nalog nekoj drugoj banci da klijentu, korisniku međunarodnog akreditiva stavi na raspolaganje određenu sumu novca do određenog isteka vremena. Akreditivna banka kad je međunarodni akreditiv otvoren, obaveštava o tome korisnika međunarodnog akreditiva, korisnik isto pravo može realizovati kad banci podnese kopiju međunarodnog akreditiva. U slučaju da korisnik međunarodnog akreditiva u predviđenom roku ne

naplati akreditiv, onda se isti gasi i sredstva koja su se nalazila na akreditivu vraćaju se banci – nalogodavcu koja ih vraća klijentu, odnosno licu po čijem je zahtevu otvoren međunarodni akreditiv.

- **Kreditno pismo** – Smatra se posebnom ispravom pomoću koje banka izdavalac isprave ovlašćuje svog klijenta – korisnika isprave da kod neke druge banke naplati određenu sumu novca do iznosa koji je predviđen u toj ispravi
- **Permanentni akreditiv** – Predstavlja posebnu vrstu akreditiva gde nalogodavac ovlašćuje korisnika međunarodnog akreditiva da svakodnevno, nedeljno, mesečno do isteka određenog vremena podiže određene sume novca do predviđenog najvećeg iznosa.
- **Budžetski akreditiv**

Međunarodni, robni, dokumentarni, uslovljeni akreditiv – najčešća i najznačajnija vrsta akreditiva. Korisnik realizuje svoje pravo iz međunarodnog akreditiva kod akreditivne banke deponujući robna ili transportna dokumenta. Najčešće se ova vrsta akreditiva primenjuje kod ugovora o međunarodnoj prodaji ili kod nekog drugog međunarodnog ugovora.

Međunarodni dokumentarni akreditiv štiti i interese prodavca i interese kupca kod međunarodne kupoprodaje. Zaštita interesa prodavca se ogleda u tome što se sa otvaranjem međunarodnog dokumentarnog akreditiva obezbeđuje njegova naplata prodane i izvezeno robe.

Oblici međunarodnog robnog dokumentarnog akreditiva:

Opozivi i neopozivi međunarodni dokumentarni, robni akreditivi – Kod opozivog međunarodnog akreditiva nalogodavac ima pravo da opozove akreditiv pre isteka roka na koji je otvoren. Opozivi dokumentarni akreditiv ne vezuje banku prema korisniku i ona ga u svakom trenutku može izmeniti ili opozvati na zahtev nalogodavca ili po sopstvenoj inicijativi kada je to u interesu nalogodavca. Kada je opozivi akreditiv prenet na neku drugu banku ili filijalu njegova izmena ili opoziv imao bi pravno dejstvo tek od momenta kada one prime izveštaj o opozivu akreditiva. Kada se radi o neopozivom međunarodnom akreditivu, nalogodavac ne može opozvati akreditiv pre isteka određenog roka kada se sa tim ne saglasi korisnik akreditiva.

Odlazeći (nostro) i dolazeći (loro) akreditivi se klasifikuju prema činjenici dali akreditiv otvara domaći uvoznik u korist inostranog izvoznika ili inostrani uvoznik u korist domaćeg izvoznika.

Prenosivi i neprenosivi akreditivi se javljaju u pravnoj teoriji sa aspekta da li se oni mogu prenositi ili ne. Po pravilu akreditivi su neprenosivi. Oni se mogu prenositi samo kada je to izričito označeno kao “prenosiv” od strane akreditivne banke. Prenosivi akreditiv se može preneti samo jedanput i to od strane prvog korisnika na drugog korisnika, bilo u istoj ili drugoj zemlji, sem ukoliko akreditiv ne određuje što drugačije.

Jednokratne i revolving (rotativne) akreditive – Jednokratni akreditivi se gase sa iscrpljenjem akreditivnog iznosa. Isti se otvara u vezi sa određenim poslom na određeni iznos i njegovim potpunim korišćenjem iscrpljuje. Kod rotativnog akreditiva postoje tri varijante:

- a. akreditiv se *automatski povisuje na prvobitnu visinu posle svakog pojedinog korišćenja* i bez obzira da li je pojedina tranša iskorišćena ili ne,
- b. akreditiv se *vraća na prvobitnu visinu tek kada pojedine akreditivne tranše budu u celini iscrpljene*, i
- c. akreditiv se *vraća na svoju prvobitnu visinu tek po prijemu naknadnog naloga inostrane akreditivne banke*, a na zahtev isplatne banke.

Akreditivi po viđenju i terminski akreditivi – Akreditivi po viđenju su oni akreditivi kod kojih se isplata korisniku obavlja odmah posle blagovremenog prezentiranja ispravnih akreditivnih dokumenata. On predstavlja najpovoljniji oblik međunarodnog akreditiva. Međutim

postoje i oni akreditivi gde se isplata prezentiranih akreditivnih dokumenata vezuje za određeni rok. Kod ovih akreditiva, dokumenta takođe treba da budu podneta unutar određenog roka ali se njihova isplata ne obavlja odmah već tek po isteku određenog perioda.

Akreditivi domicilirani u zemlji i u inostranstvu – kod akreditiva čije mesto plaćanja je u zemlji domaćeg uvoznika ili domaćeg izvoznika, onda se radi o akreditivu domiciliranom u zemlji, ako je isplata kod banke u zemlji inostranog uvoznika ili inostranog izvoznika, onda je akreditiv domiciliran u inostranstvu.

Akceptni dokumentarni akreditivi – su oni akreditivi kod kojih se zahteva akceptiranje trasirane menice od strane akreditivne ili konfirmirajuće banke ili nekog drugog trasata. To će biti na primer slučaj kad jugoslovenski kupac kupuje od inostranog prodavca robu na poček, s tim što do visine fakturisanog iznosa vuče menicu na neku poznatu banku iz prodavčeve zemlje koja će takvu menicu uz predaju određenih robnih i transportnih dokumenata akceptirati i u roku honorisati. da bi se ovaj akcept dobio od neke poznate banke u zemlji prodavca najčešće se događa u iznetom slučaju da na primer jug. kupac otvori akceptni akreditiv a preko korespondentne jug. banke prodavčevoj zemlji.

Negocijabilni akreditivi predstavljaju posebnu vrstu akreditiva koji se vrlo često praktikuje u trgovini sa zemljama Dalekog Istoka gde kupčeva banka na Dalekom istoku ovlašćuje svoga korespondenta u Evropi na primer da otkupljuje trate koje će prodavac vući na svoga kupca gde je banka po čijem se nalogu otvara negocijabilni akreditiv u obavezi prema svom korespondentu da mu pribavi pokriće za izvršene isplate.

Paking akreditivi i akreditivi sa crvenom ili zelenom klauzulom – paking akreditiv se najčešće javlja kod zemalja Južne Afrike, Australije, Novog Zelanda, Azije i drugih u trgovini sa vunom, pamukom, pirinčem i čajem kod kojih nije razvijeno kreditiranje izvoza i kod njih se omogućava da korisnik akreditiva može da podigne kod lokalne banke jedan deo akreditivnog iznosa u vidu avansa – akontacije u cilju pakovanja i pripreme robe radi otpreme pri izvozu.

Reeksportni akreditivi služe za obavljanje reeksportnih poslova. Reeksportni poslovi podrazumevaju višestrano obavljanje uvoza i izvoza određene robe iz jedne u drugu zemlju a preko određene tranzitne zemlje. Ti reeksportni poslovi u međunarodnoj trgovini omogućavaju trgovinu često između onih zemalja čiji međusobni bilansi sa aspekta plaćanja ne dozvoljavaju neograničenu trgovinu ili trgovinu u oba pravca.

Podakreditiv (*Back to back credits, Contre credits, credit secondary, Gegenakreditiv, credito supsidario*)

Podakreditiv predstavlja oblik prenosivog akreditiva, s tim što se on javlja u slučajevima kada nije dozvoljeno prenošenje kredita sa jednog na drugog korisnika. To može biti u slučaju kada se prodavac nije dogovorio sa kupcem o otvaranju prenosivog akreditiva ili kada je ovaj otvoren, ali sadrži klauzule koje ne odgovaraju stranom liferantu ili kada prodavac neće da otkrije kupcu inostranog proizvođača ili isporučioća robe.

Podakreditiv se otvara na osnovu prvobitnog akreditiva pod istim uslovima sem cene, datuma utovara i važnosti. Ciljevi koji se postižu prenosom akreditiva mogu se realizovati i otvaranjem podakreditiva pod kojim se podrazumeva dokumentarni akreditiv koji po nalogu prodavca na osnovu posebnog sporazuma o pokriću izdaje banka u korist drugog korisnika.

Glavni akreditiv je finansijska podloga prodavcu za otvaranje podakreditiva. Prodavac koristi neki već postojeći akreditiv koji je otvoren u njegovu korist kao finansijsku podlogu za otvaranje drugog akreditiva na način da on sva svoja prava naplate po prvom akreditivu ustupa banci koja treba da ga finansira.

Glavni akreditiv i podakreditiv se potpuno pravno samostalni i odvojeni i stoga podakreditivna banka, posebno zbog karaktera pokrića mora da vodi računa da honorise samo ona dokumenta koja mnogo ne odstupaju od glavnog akreditiva, da bi ih kasnije mogla naplatiti od banke koja je izdala glavni akreditiv. Kad podakreditivna banka isplati akreditiv koji je izdala, onda ona poziva

prodavca da svojom fakturom zameni fakturu korisnika iz podakreditiva i iskupljene dokumente prezentira akreditivnoj banci iz glavnog akreditiva.

50. TOVARNI LISTOVI I ISPRAVE ZA MEĐUNARODNI PREVOZ ROBE

Skladišnica

Skladišnica predstavlja ispravu koju izdaje javno skladište (u nekim slučajevima i slobodna carinska skladišta), a koja služi kao dokaz da je primljena na čuvanje roba od ostavioca (deponenta) koja je označena u toj ispravi i na osnovu nje depozitar javno skladišti i obavezno je da robu izda licu koje je prema istoj legitimisano da je primi.

Skladišnica, kao hartija od vrednosti ima veliki privredno – pravni značaj, posebno za međunarodni promet roba. Pomoću nje se na simbolički način sa njenom predajom vrši prenos stvarnih prava na robu. Znači, dovoljno je preneti skladišnicu – prostom predajom, pa da roba dođe u posed novog vlasnika ili da prenosom dela skladišnice – varanta roba koja je uskladištena bude na taj način i založena kod određenog zalagača.

Skladišnicu mogu da izdaju javna i carinska skladišta.

U našem pravu, shodno Zakonu o obligacionim odnosima, skladišnica se sastoji iz priznanice i založnice (varanta).

U nekim državama Evrope, posebno u Francuskoj, postoje i neke posebne vrste varanta: industrijski, petrolejski i hotelski varant.

Teretnica (konosman)

Konosman ili teretnica je posebna isprava u pomorskom prevozu koja služi kao dokaz, kojom brodar potvrđuje da je primio određenu robu i određene količine radi prevoza, na određenom putu u pomorskom transportu, tj da je zaključio ugovor o pomorskom prevozu, kojom ispravom teretnicom (konosmanom) obavezuje da će robu predati ovlašćenom licu imaoocu teretnice u luci opredeljenja.

Na osnovu teretnice, može se utvrditi vrsta i količina robe koja je predata na prevoz brodaru do određene luke opredeljenja.

Vrste teretnica (osnovne):

- Teretnica na **ime**
- Teretnica na **donosioca**
- Teretnica po **naredbi**

Vrste teretnica:

- „čista i nečista“ teretnica
- teretnica „ukrcana na brod“ i teretnica „ primljeno radi ukrcaja“
- „direktna“ i „naslovljena“ teretnica
- „grupna“ ili „skupna“ teretnica
- lučka teretnica
- elektronska, tj. elektronička teretnica

Tovarni list

Tovarni list je prevozna isprava koju izdaje vozar kojim se potvrđuje da je on primio na prevoz određenu robu i služi kao dokaz da je zaključen ugovor o prevozu robe u domaćem ili međunarodnom transportu. Vozar se obavezuje da robu, po tovarnom listu, preveze do određenog mesta uz naplatu vozarine od pošiljaoca, kao naknade za izvršenu uslugu prevoza.

Pored toga, vozar se obavezuje da u određenom mestu destinacije gde je prevoz okončan imaocu tovarnog lista (po njegovom prezentiranju), isporuči prevezenu robu.

Vrste tovarnih listova:

- **Prenosivi** – u novije vreme se javlja prenosivi tovarni list koji glasi na donosioca ili po naredbi određenog primaoca robe i koji ima svojstva HOV. U međunarodnom vodnom, železničkom, drumskom i vazdušnom saobraćaju se izdaje međunarodni tovarni list koji takođe, najčešće, ima svojstva HOV jer predstavlja prenosivu ispravu.
- **Neprenosivi** – neprenosivi tovarni list glasi na ime primaoca robe i kao takav nema osobine HOV. Kod većine zemalja danas u svetu, neprenosivi tovarni list češće se javlja u pojedinim vidovima saobraćaja i isti ne predstavlja HOV. Njegova osobina je da on služi kao dokaz o zaključenom ugovoru o prevozu, pa su ovakve isprave koje služe samo radi dokaza nekog prava, ne smatraju HOV.

Prema vrsti saobraćaja, postoje:

- Tovarni list u železničkom saobraćaju
- Tovarni list u drumskom saobraćaju
- Tovarni list u vazdušnom saobraćaju
- Tovarni list u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi
- Isprave za kombinovani prevoz robe

51. MEĐUNARODNI UGOVOR O STRANIM ULAGANJIMA I KONCESIJAMA

Zakon o stranim ulaganjima predvideo je da strana lica radi obavljanja delatnosti u našoj zemlji mogu, pod uslovima reciprociteta, ulagati sredstva u preduzeća i druge oblike organizovanja u cilju obavljanja delatnosti, kao i osnivati preduzeća.

Zakonom o stranim ulaganjima restriktivno su predviđene određene oblasti kao što su: proizvodnja i promet oružja, javno informisanje, sistem veza, kao i na područjima koja su određena kao zabranjene zone u kojima strano lice ne može samo ili sa drugim licem osnivati preduzeće.

Ugovor o stranom ulaganju je dvostrano obavezan, teretan, formalan, pismen. **Kao ugovorne strane pojavljuju se domaći i strani ulagači.** Kao strano lice pojavljuje se pravno lice sa sedištem u inostranstvu i fizičko lice sa boravištem u inostranstvu.

Sadržina ugovora: označenje ugovornih strana; označenje preduzeća u koje se ulaze i koje vodi poslove za račun ugovorenenih strana; ciljevi tj. poslovi koji su predmet ugovora; vrsta i visina uloga; način raspodele dobiti i pokrića gubitka; trajanje ugovora; način vraćanja uloga; upravljanje poslovanja; uslovi i način raskida ugovora; rešavanje sporova itd.

Zakonom se predviđa da su ugovarači dužni da autentičan tekst ugovora o ulaganju na srpskom jeziku, kao i izmene i dopune, prijave Saveznom ministarstvu za ekonomske odnose sa inostranstvom u roku od 30 dana od dana potpisivanja.

Ulog stranog lica može biti u devizama, uslugama, stvarima, imovinskim pravima, hartijama od vrednosti i dinarima koji se mogu transferisati u inostranstvo. Strani ulagači imaju jednak i ravnopravan položaj u pogledu prava i odgovornosti na jugoslovenskom tržištu sa domaćim privrednim subjektima(princip nacionalnog tretmana stranog lica). Sporovi koji nastaju po osnovu stranih ulaganja rešava nadležni sud ili ugovorena arbitraža.

Naš Zakon o stranim ulaganjima predviđa mogućnost da strano lice može dobiti dozvolu (koncesiju) radi korišćenja privrednog bogatstva ili dobra ili za obavljanje delatnosti od

javnog interesa u našoj zemlji. Takođe, strano lice može da izgradi ili rekonstruiše objekat, postrojenje ili pogon.

Strano lice može dobiti koncesiju u trajanju od 30 godina. U taj rok se ne računa vreme neophodno za obavljanje pripremnih radnji na nekom objektu.

Koncesija se daje pod uslovom da se obavljenim delatnostima obezbeđuje održavanje tehničko - tehnološkog jedinstva sistema, njegovo efikasno funkcionisanje, racionalno upravljanje i da se ne ugrožava životna sredina. Po dobijanju koncesije, koncesionar osniva preduzeće za obavljanje delatnosti koja je predmet koncesije u skladu sa Saveznim propisima.

Ugovorne strane su: koncedent - davalac koncesije, koncesionar - primalac koncesije. Država, odnosno neki državni organ, se pojavljuje u ulozi davaoca koncesije, a u ulozi primaoca pojavljuju se pravna lica koja ispunjavaju uslove za dobijanje koncesije.

Sa usvojenim izmenama i dopunama Zakona o stranim ulaganjima iz 1996 god., predviđeno je da ugovor o koncesiji sadrži sledeće odredbe: ugovorne strane, predmet koncesije i vreme trajanja pripremnih radnji, vreme trajanja koncesije, uslovi korišćenja, način i rok obezbeđivanja sredstava za finansiranje, naknada za korišćenje, prava i obaveze, uslovi raskida ugovora, način rešavanja sporova. Zaključenje međunarodnog ugovora o koncesiji vrše Vlade i koncesionar.

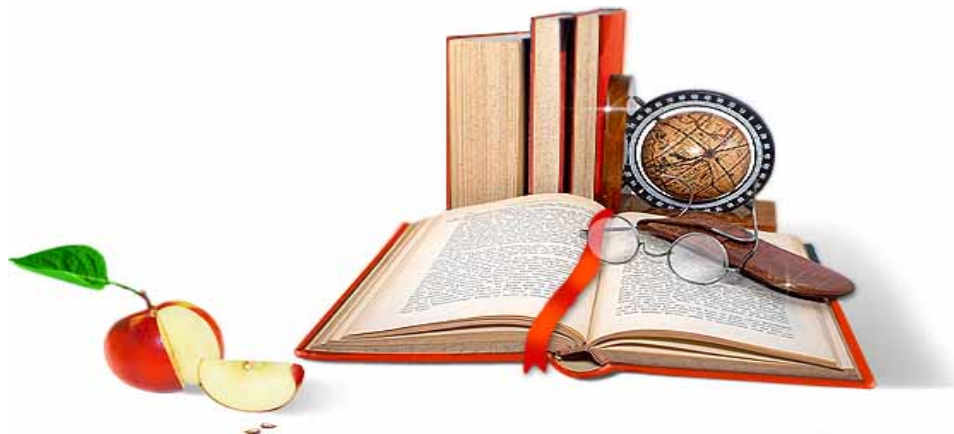
Vrlo često primalac koncesije po ugovoru na koncesiju preuzima obaveze, jer se radi o dvostranom teretnom ugovoru. Radi se o obavezama kao sto su: da izgradi određene objekte, da eksploatiše prirodno bogatstvo, da izgradi puteve i infrastrukturu, da plati naknadu državi itd.

Sporove koji nastaju rešava nadležni Sud u Srbiji, kad ugovorom nije drugačije određeno.

Do prestanka ugovora o koncesiji može doći i istekom roka, raskidom ugovora, otkazom jedne od ugovornih strana, usled više sile.

BESPLATNI GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RAD.

**RADOVI IZ SVIH OBLASTI, POWERPOINT PREZENTACIJE I DRUGI EDUKATIVNI
MATERIJALI.**

WWW.SEMINARSKIRAD.ORG

WWW.MATURSKIRADOVI.NET

WWW.MATURSKI.NET

WWW.SEMINARSKIRAD.INFO

WWW.MATURSKI.ORG

WWW.ESSAYSX.COM

WWW.FACEBOOK.COM/DIPLOMSKIRADOVI

NA NAŠIM SAJTOVIMA MOŽETE PRONAĆI SVE, BILO DA JE TO [SEMINARSKI](#), [DIPLOMSKI](#) ILI [MATURSKI](#) RAD, POWERPOINT PREZENTACIJA I DRUGI EDUKATIVNI MATERIJAL. ZA RAZLIKU OD OSTALIH MI VAM PRUŽAMO DA POGLEDATE SVAKI RAD, NJEGOV SADRŽAJ I PRVE TRI STRANE TAKO DA MOŽETE TAČNO DA ODABERETE ONO ŠTO VAM U POTPUNOSTI ODGOVARA. U BAZI SE NALAZE [GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RADOVI](#) KOJE MOŽETE SKINUTI I UZ NJIHOVU POMOĆ NAPRAVITI JEDINSTVEN I UNIKATAN RAD. AKO U [BAZI](#) NE NAĐETE RAD KOJI VAM JE POTREBAN, U SVAKOM MOMENTU MOŽETE NARUČITI DA VAM SE IZRADI NOVI, UNIKATAN SEMINARSKI ILI NEKI DRUGI RAD RAD NA LINKU [IZRADA RADOVA](#). PITANJA I ODGOVORE MOŽETE DOBITI NA NAŠEM [FORUMU](#) ILI NA MATURSKIRADOVI.NET@GMAIL.COM